

ΝΙΚ. Σ. ΓΚΙΝΟΠΙΔΑ Δ. Φ.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ Ε΄ ΤΑΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε.

ΝΙΚΟΛ. Σ. ΓΚΙΝΟΠΟΥΛΟΥ Δ.Φ.
Καθηγητοῦ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ Ε΄ ΤΑΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΕΚΔΟΣΗ Α΄

α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ

Εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο τὰ διάφορα
ἱστορικά γεγονότα ἐκτιθενται μὲ ἐπιστη-
μονικὴν ἀκρίβειαν καὶ σαφήνειον ἢ
γνώσσα εἶναι ἀπλή, ὁμαλὴ καὶ ἐξ ἴσου
ἐπιτυχῆς κλπ.

(Ἐκ τῆς ἐκθέσεως τῶν Κριτῶν)

ΑΘΗΝΑΙ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ

56—Ὁδὸς Σταδίου—56

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Υπουργείον
Παιδείας και Θρησκευμάτων

Ἐν Ἀθήναις τῇ 10/9/29

Ἀριθ. } Πρωτ. 44451
 } Διεκπ.....

Πρὸς

τὸν κ. Ν. Σ. Γκινόπουλον

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι δι' ἡμετέρας ταυταρίθμου ἀποφάσεως ἐκδοθείσης τῇ 7ῃ Σ)βρίου 1929 καὶ αὐθημερὸν καταχωρισθείσης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 99 (τεῦχος Β') φύλλῳ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως ἐνεκρίθη τὸ ὑφ' ὑμῶν συγγραφὲν βιβλίον ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ διὰ τὴν Ε' τάξιν τοῦ δημοτικοῦ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου 3438 διὰ μίαν τριετίαν ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1929—30, ὑπὸ τὸν ὄρον, ὅπως κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν ἐκτελεσθῶσιν αἱ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ὑποδειχθεῖσαι τροποποιήσεις αἱ διατυπωθεῖσαι ἐν τῇ σχετικῇ αἰτιολογικῇ ἐκθέσει αὐτῆς τῇ δημοσιευθείσῃ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 88 τῆς 31ης Ἰουλίου 1929 (Τεῦχος Β') φύλλῳ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως.

Ὁ Ὑπουργὸς
Κ. ΓΟΝΤΙΚΑΣ

Κάθε ἀντίτυπο ἔχει τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγγραφέα.

Ν. Σ. Γκινόπουλος

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

I.

ΕΛΛΗΝΟΡΩΜΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄.

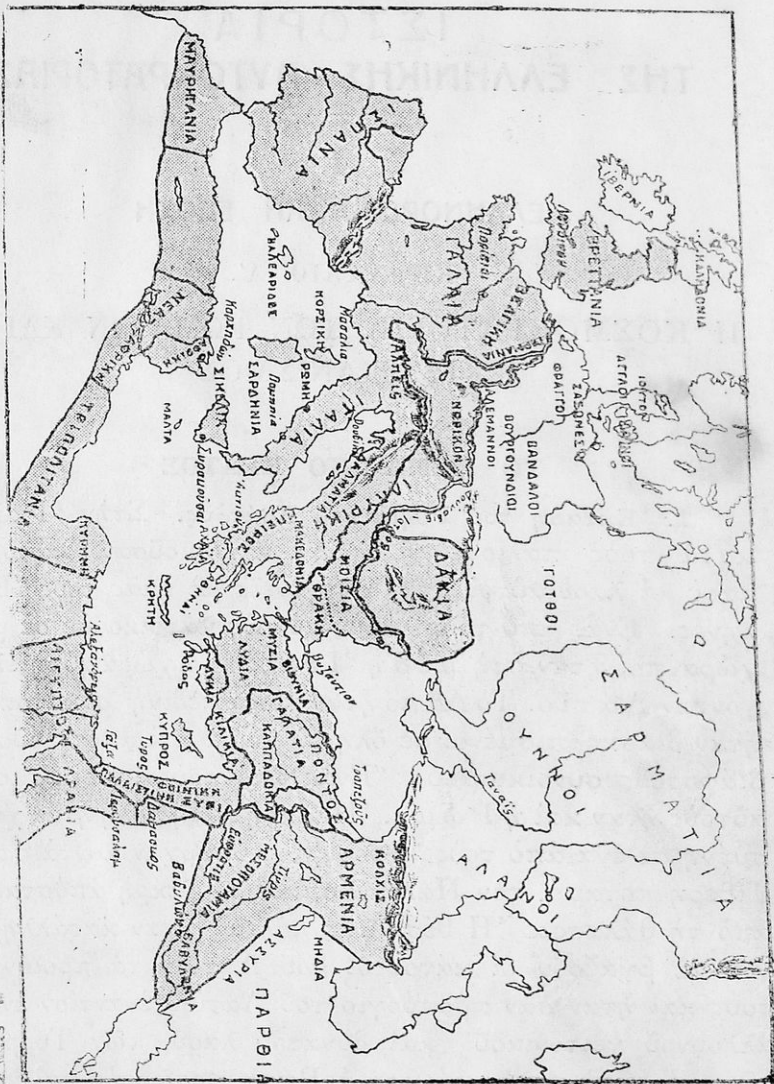
Η ΚΟΣΜΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ ΚΑΙ Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

1ο

ΤΟ ΡΩΜΑΪΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

1. **Ἐκταση τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους.** Στὴν Ἰταλία κατὰ τοὺς παλιοὺς χρόνους κατοικοῦσαν διάφοροι λαοί· οἱ λαοὶ αὗτοί ἦταν συγγενεῖς μὲ ἑμᾶς τοὺς Ἕλληνας. Ἐνας ἀπὸ τοὺς λαοὺς αὐτοὺς κατοικοῦσε σὲ μιὰ χώρα, ποὺ ἦταν στὴ μέση Ἰταλία· ἡ χώρα αὐτὴ ἐλέγονταν Λάτιο. Τὸ Λάτιο ἦταν χώρα πεδινή· οἱ κάτοικοι ἦταν διασκορπισμένοι σὲ ὅλη τὴ χώρα καὶ ἀποτελοῦσαν διάφορους συνοικισμοὺς. Ἐνας ἀπὸ τοὺς συνοικισμοὺς αὐτοὺς ἦταν καὶ ἡ Ρώμη. Ἡ μικρὴ αὐτὴ πόλις ἦταν χτισμένη σὲ ἓνα ἀπὸ τοὺς λόφους, ποὺ ὑπῆρχαν κοντὰ στὸν Τίβερη ποταμὸ, τὸν Παλατῖνο, καὶ σὲ μικρὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ἡ θέση τῆς πόλεως ἦταν κατάλληλη γιὰ νὰ βγάλουν οἱ κάτοικοι τοῦ Λατίου τὰ προϊόντα τους καὶ ἦταν σὰν προπύργιο τοῦ Λατίου ἐναντίον ἐνὸς ἀλλοινοῦ γειτονικοῦ καὶ δυνατοῦ λαοῦ, τῶν Τυρρηνοῶν· γι' αὐτὸ πολὺ γρήγορα ἡ Ρώμη προώδεψε καὶ κατῴρθωσε εὐκόλῃ νὰ πάρῃ στὴν ἡγεμονία τῆς καὶ τοὺς

Τὸ Ρωμαϊκὸ Κράτος στὴ μ γλῶσση ἔκτασή του

ἄλλους συνοικισμούς τοῦ Λατίου. Ὄταν ἡ Ρώμη ἀπό χτησε ἀρκετὴ δύναμη, ἄρχισε διάφορους πολέμου ἐναντίον ἄλλων χωρῶν τῆς Ἰταλίας καὶ πρῶτα ὑπόταξε τὴ μέση Ἰταλία, καὶ ἔπειτα τὴν κάτω Ἰταλία, ἔπου τόσο πολλὰς Ἑλληνικὰς ἀποικίας ὑπῆρχαν, ὥστε ἡ χώρα ὠνομάζονταν Μεγάλη Ἑλλάδα. Ἡ Ρώμη ἀφοῦ κατάχτησε ὅλη τὴν Ἰταλία, δὲ θέλησε νὰ ἡσυχάσῃ ἀλλ' ἔκαμε καὶ ἄλλους πολέμους ἔξω ἀπὸ τὴν Ἰταλία καὶ λίγο-λίγο ὑπόταξε τὴν Ἀφρική, τὴν Ἰσπανία, τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησο, τὴν Ἀσία, τὴν Αἴγυπτο, τὴν σημερινὴ Γαλλία καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο οἱ Ρωμαῖοι ἔγιναν κύριοι ὅλου τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου-ἀληθινοὶ κοσμοκράτορες.

2. Ἐπίδραση τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ στοὺς Ρωμαίους. Οἱ Ρωμαῖοι ἦταν ἄνθρωποι, ποὺ ἀγαποῦσαν τὴν πατρίδα· ἦταν ἐργατικοὶ καὶ γενναῖοι πολεμιστὲς καὶ εἶχαν νόμους καλοὺς· ἀλλὰ στὰ γράμματα καὶ στὸν πολιτισμὸ ἐν γένει εἶχαν μείνει πολὺ πίσω. Ζοῦσαν μιὰ ζωὴ ἀπλὴ καὶ αὐστηρὴ καὶ δὲν εἶχαν καμμιά πνευματικὴ ἐνασχόληση καὶ εὐχαρίστηση. Ὄταν ὅμως οἱ Ρωμαῖοι κατάχτησαν τὶς Ἑλληνικὰς χώρες καὶ τὴν Ἀνατολή, ποὺ εἶχε ἐξελληνίσει ὁ Μεγάλος Ἀλέξανδρος καὶ οἱ διάδοχοί του, εἶδαν τὴν ἀνάπτυξη στὰ γράμματα καὶ στὶς τέχνες τῶν μερῶν ἐκείνων καὶ τὴν πρόοδό τους στὸν πολιτισμὸ. Ἡ ἀνάπτυξη καὶ ἡ πρόοδος ἐκείνη, ἡ καλὴ ζωὴ, ἡ κομψὴ κατοικία, ἡ ὡραία ἐπίπλωση καὶ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς, τοὺς ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωση. Ἀπὸ τότε ἄρχισαν νὰ ἀλλάζουν τὸν τρόπο τῆς ζωῆς καὶ νὰ θέλουν νὰ μιμηθοῦν σ' αὐτὰ τοὺς Ἕλληνας. Πολλοὶ Ρωμαῖοι στρατηγοὶ καὶ διοικητὲς τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν ἄρπαζαν ἀπὸ αὐτὲς ἀγάλματα, ζωγραφικὰ καὶ ἄλλα

καλλιτεχνήματα, πού τὰ μετέφεραν στήν Ἰταλία καί στόλιζαν μέ αὐτὰ τὰ σπίτια τους ἢ τὰ δημόσια χτίριά τους. Ἄλλοι ἔχτιζαν ὠραῖα σπίτια, φοροῦσαν κομψά ἐνδύματα καί ἄλλοι προσκαλοῦσαν στή Ρώμη "Ἕλληνες δασκάλους γιά τὰ παιδιά τους· ἄλλοι τὰ ἔστελναν στήν Ἀθήνα, στήν Ἀλεξάνδρεια καί σέ ἄλλες Ἑλληνικές πόλεις, γιά νά σπουδάζουν καί νά μορφώνωνται καλύτερα. Ἀλλά καί πολλοί "Ἕλληνες καλλιτέχνες, λόγιοι, φιλόσοφοι καί ρήτορες, πῆγαν στή Ρώμη, τήν πρωτεύουσα τοῦ κόσμου τότε, γιά νά βροῦν τύχη. Κι ἐκεῖ ἄλλοι ἀπό αὐτούς ἀναλάμβαναν νά χτίζουν ὠραῖα χτίρια, ἄλλοι μετάφραζαν Ἑλληνικά δράματα ἢ κωμωδίες, πού παριστάνονταν στό θέατρο, καί ἄλλοι ἔδρυν διάφορες σχολές, ὅπου δίδασκαν τὰ Ἑλληνικά γράμματα, τή φιλοσοφία καί τή ρητορική. Ἔτσι οἱ Ἑλληνικές τέχνες καί τὰ γράμματα, ἢ Ἑλληνική γλῶσσα, οἱ Ἑλληνικές συνήθειες τῆς ζωῆς καί οἱ Ἑλληνικοὶ τρόποι εἶχαν μπῆ στίς ἀνώτερες τάξεις τῶν Ρωμαίων· αὐτούς σιγά-σιγά ἄρχισε νά μιμῆται καί ὁ λαός. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἐνῶ οἱ Ρωμαῖοι ὑπόταξαν τήν Ἑλλάδα μέ τὰ ὅπλα, ἢ Ἑλλάδα ὑπόταξε τοὺς Ρωμαίους μέ τὸ πνεῦμα τῆς καί τὸν πολιτισμό τῆς!

20

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

1. Γένεση τοῦ Χριστιανισμοῦ. Οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι εἶχαν ρίξει λίγο-λίγο τήν Ἑλληνική θρησκεία καί εἶχαν κλονήσει τήν πίστη τῶν Ἑλλήνων γι' αὐτή· δὲν πίστευαν πιά στοὺς θεοὺς των. Μὰ οἱ Ρωμαῖοι ὅταν ἤρθαν σέ σχέσεις μέ τοὺς Ἕλληνες πῆραν καί τοὺς θεοὺς των, πού ἦταν οἱ ἴδιοι σχεδὸν μέ τοὺς δικούς των

ἀλλὰ μαζί μὲ τοὺς θεοὺς πῆραν καὶ τὴν Ἑλληνικὴ ἀπιστία, πού σιγὰ-σιγὰ διαδόθηκε σὲ ὅλο τὸ κράτος τους. Ἔτσι μὲ τὸν καιρὸ ἄρχισε νὰ πέφτῃ ἡ παλιὰ θρησκεία, νὰ κλειοῦνε τὰ μαντεῖα, καὶ οἱ ναοὶ νὰ μὴν ἔχουν πιὰ πιστοὺς. Ἡ ἀνθρωπότητα ἐφέρονταν ἀκράτητη στὴν καταστροφή· γι' αὐτὸ ζητοῦσε ἓνα στήριγμα, κάποια σωτηρία ἢ παρηγοριά. Ἀκριβῶς τότε, ὅταν αὐτοκράτορας τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἦταν ὁ Αὐγουστος, γεννήθηκε στὴ Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας ὁ Ἰησοῦς, ὁ σωτήρας τοῦ κόσμου. Ὅταν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἔγινε 30 χρόνων ἄρχισε τὸ κήρυγμά του καὶ φανέρωσε στὸν κόσμον τὴ θρησκεία του, πού ἔσωσε αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ στηρίζονταν ἀπάνω στὴν ἀγάπη, στὴν ἰσότητα καὶ στὴν ἐλευθερία· ἔλεγε δηλαδὴ πὼς ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀδέρφια, πὼς εἶναι ἴσοι μπροστὰ στὸ Θεό, πού εἶναι κοινὸς πατέρας ὅλων μας καὶ πὼς ὅλοι πρέπει νὰ εἶναι ἐλεύθεροι· δίδασκε πὼς πρέπει ν' ἀγαποῦμε πρῶτα τὸ Θεὸ καὶ ὕστερα ν' ἀγαποῦμε τοὺς ἄλλους ἄνθρώπους, ὅπως ἀγαποῦμε τὸν ἑαυτὸ μας. Τότε μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους πίστεψαν στὸν Ἰησοῦ Χριστό, ὅπως οἱ μαθητές του καὶ ἄλλοι· μὰ οἱ περισσότεροι, ὄχι μόνον δὲν πίστεψαν, ἀλλὰ μαζί μὲ τὸ Συμβούλιό τους, πού ἦταν τὸ ἀνώτερο θρησκευτικὸ τους δικαστήριον, τὸν καταδίκασαν σὲ θάνατον καὶ τὸν σταύρωσαν ἀπάνω σὲ ἓνα λόφο κοντὰ στὴν Ἱερουσαλήμ, τὸ Γολγοθᾶ. Τὴν τρίτη ὅμως ἡμέρα, ἀπὸ τὴν ἡμέρα πού πέθανε, ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκροὺς καὶ φανερώθηκε στοὺς μαθητές του, πού τοὺς ἔστειλε νὰ κηρύξουν καὶ νὰ διαδώσουν παντοῦ τὴ θρησκεία του. Γι' αὐτὸ ὠνομάστηκαν ἀπόστολοι.

2. Γιατί διαδόθηκε ὁ Χριστιανισμός. Ἡ νέα θρη-

σκεία πολύ γρήγορα διαδόθηκε και ξαπλώθηκε σέ όλον τόν κόσμο. Σ' αὐτὸ βόηθησαν κι αὐτοὶ ἐδῶ οἱ λόγοι· πρῶτα-πρῶτα γιατί οἱ περισσότεροὶ ἄνθρωποι μὲ τὴ διδασκαλία τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων, ποὺ εἶχαν ξευτελίσει τὴν παλιὰ θρησκεία και εἶχαν ἰδέα για τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς, για τὴ θεία πρόνοια κλπ. ἦταν προετοιμασμένοι νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ψεύτικη θρησκεία τους και νὰ παραλάβουν τὴ νέα, τὴν ἀληθινὴ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ· δεύτερο, γιατί οἱ Ρωμαῖοι εἶχαν καταχτήσει ὅλον τόν κόσμο και δὲν ὑπῆρχαν σύνορα, ποὺ νὰ χωρίζουν τοὺς λαοὺς· τρίτο, γιατί ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα τότε εἶχε διαδοθῆ σέ ὅλον τόν κόσμο και αὐτὴ-μὲ τὸν πλοῦτο ποῦχε στὶς λέξεις και στὰ νοήματα-στάθηκε τὸ τελειότερο μέσο για τὴ διάδοση τῆς καινούργιας θρησκείας.

3. Οἱ πρῶτες Χριστιανικὲς ἐκκλησίες. Τὴν καινούργια θρησκεία διάδοσαν στὴν ἀρχὴ οἱ ἀπόστολοι· αὐτοὶ κήρυτταν πῶς ὁ Χριστὸς ἦταν ὁ Μεσσίας, ποὺ γι' αὐτὸν εἶχαν μιλήσει οἱ προφῆτες, και πῶς ἦρθε στὸν κόσμο και ἔπαθε και σταυρώθηκε, για νὰ τὸν σώση ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Τότε πολλοὶ πίστεψαν στὸ Χριστό, και στὶς πόλεις, ποὺ εἶχε διαδοθῆ ὁ Χριστιανισμὸς, ἰδρύθηκαν τώρα οἱ πρῶτες χριστιανικὲς κοινότητες, ποὺ ἔμοιαζαν σὰν τὶς ἀρχαῖες Ἑλληνικὲς πολιτεῖες. "Ὅλοι δηλαδὴ, ὅσοι ἀποτελοῦσαν τὴ χριστιανικὴ κοινότητα, μαζεῦονταν σ' ἓνα ὠρισμένο σπίτι κι ἐκεῖ προσεύχονταν και ἔψελναν ὕμνους στὸ Θεό. "Ἦστερα κάθονταν σέ ἓνα κοινὸ τραπέζι κι ἔτρωγαν ὅλοι μαζί. Ἡ συνάθροιση αὐτὴ ὠνομάζονταν ἐκκλησία, ὅπως στὴν ἀρχαία ἐποχὴ ἐκκλησία ἐλέγονταν ἡ συνάθροιση τῶν πολιτῶν πρὸ πάντων ἐκκλησία ἐλέγονταν ἡ χριστιανικὴ κοινότητα, ποὺ ἦταν σέ κάθε πόλη. Ἡ πρώτη χριστιανικὴ ἐκκλησία

ἔγινε στήν Ἱερουσαλήμ. Ὅταν οἱ Ἰουδαῖοι ἄρχισαν νά καταδιώκουν τή νέα θρησκεία, οἱ μαθητῆς τοῦ Χριστοῦ διασκορπίσθησαν στή Συρία καί στή Φοινίκη κι ἐκεῖ κήρυσαν τή νέα θρησκεία. Τότε ἴδρυσαν στίς Ἑλληνικές πόλεις Δαμασκό, Βέρροια, Ἀντιόχεια καί ἄλλοῦ χριστιανικές ἐκκλησίες στήν Ἀντιόχεια μάλιστα ὠνομάστηκαν πρώτη φορά οἱ ὄπαδοί τῆς νέας θρησκείας Χριστιανοί. Οἱ Χριστιανοί ἀγαπιῶνταν ἀναμεταξύ τους σάν ἀδέρφια, βοηθοῦσε ὁ ἕνας τόν ἄλλον καί οἱ πλουσιώτεροι πρόσφεραν δῶρα στούς πτωχοῦς καί περιποιοῦνταν τοὺς ἀρρώστους. Κάθε χριστιανική κοινότητα εἶχε τοὺς πρεσβυτέρους της, πού διεύθυναν τήν κοινότητα καί ἔκαναν τίς ἱερῆς τελετές· αὐτοί εἶχαν καί βοηθοὺς στά ἔργα τους, τοὺς διακόνους. Σέ κάθε μεγάλη πόλη ἕνας ἀπὸ τοὺς πρεσβυτέρους γίνονταν ὁ ἀνώτερος ἀρχηγός καί ὠνομάζονταν ἐπίσκοπος. Ἡ ἐκκλησία καθενὸς τόπου ἦταν ἀνεξάρτητη· μὰ ὅλες οἱ ἐκκλησίες εἶχαν σχέσεις ἀναμεταξύ τους καί ἦταν ἐνωμένες σέ μιὰ κοινὴ πίστη-τὴν πίστη τοῦ Χριστοῦ.

30

Η ΔΙΑΔΟΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΕΘΝΗ

1. Ἀπόστολος Παῦλος. Οἱ ἀπόστολοι κήρυτταν στήν ἀρχὴ τὴ χριστιανικὴ θρησκεία σέ μόνους τοὺς Ἰουδαίους· ἀλλ' ἀπὸ τότε πού ὁ Παῦλος ἔγινε ἀπόστολος, ἔρριξε τὰ ἐμπόδια αὐτά. Γιατί αὐτὸς κήρυξε πὼς δὲν ὑπάρχει διάκριση ἀναμεταξύ τοῦ Ἰουδαίου καί τοῦ Ἑλλήνα, οὔτε μεταξύ τοῦ δούλου καί τοῦ ἐλεύθερου, οὔτε μεταξύ τοῦ ἀντρα καί τῆς γυναίκας· ὅλοι αὐτοὶ ἔλεγε πὼς εἶναι ἴσοι μπροστά στό Χριστό. Ἀπὸ τότε

λοιπόν ὁ Χριστιανισμὸς ἄρχισε νὰ διαδίδεται καὶ στὰ ἄλλα ἔθνη γι' αὐτὸ ὁ Παῦλος ὠνομάστηκε ἀπόστολος τῶν Ἑθνῶν. Ὁ Παῦλος στὴν ἀρχὴ ὠνομάζονταν Σαῦλος καὶ καταδίωκε φοβερὰ τοὺς Χριστιανούς· ἀλλ' ἐνῶ μιὰ φορὰ πήγαινε στὴ Δαμασκὸ, γιὰ νὰ καταδιώξῃ τοὺς ἐκεῖ Χριστιανούς, στὸ δρόμο τὸν τριγύρισε μιὰ δυνατὴ λάμψη φωτὸς ἀπὸ τὸν οὐρανό, πού τὸν θάμπωσε. Ὁ

Ἡμεῖς Διὰ Διὰ Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στὴν Ἀθήνα

Παῦλος εὐθὺς σωριάστηκε κάτω κι ἄκουσε τότε μιὰ φωνή, πού τοῦ ἔλεγε: «Σαούλ, Σαούλ, γιατί με κυνηγᾶς; ἄδικα κοπιάζεις· ἐγὼ εἶμαι ὁ Χριστός». Ἀπὸ τότε ὁ Σαῦλος πίστεψε στὸ Χριστὸ καὶ ἔγινε ὁ θερμότερος κήρυκας τοῦ Χριστιανισμοῦ· πῆρε τὸ ὄνομα Παῦλος καὶ ἀποφάσισε νὰ κηρύξῃ σὲ ὅλον τὸν κόσμον τὴ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ. Ἔκαμε λοιπὸν μεγάλες περιποδεῖς καὶ τρέχοντας ἀπὸ χώρα σὲ χώρα καὶ ἀπὸ πόλη σὲ πόλη,

διάδιδε τὸ Χριστιανισμό καὶ ἴδρσε χριστιανικὲς ἐκκλησίες. Ἔτσι ὁ Παῦλος πέρασε τὴ Συρία, τὴν Ἀραβία, τὴν Κύπρο καὶ τὴ Μικρὴ Ἀσία. Ἐπειτα ἤρθε στὴ Μακεδονία καὶ κήρυξε τὸ Χριστιανισμό σὲ διάφορες πολιτείες τῆς ἀπὸ τὴ Μακεδονία ἤρθε στὴν Ἀθήνα καὶ κήρυξε ἀπὸ τὸν Ἀρειο Πάγο στοὺς Ἀθηναίους τὸν ἕνα καὶ μόνον ἀληθινὸ Θεό, τὸ δημιουργὸ τοῦ κόσμου. Ὑστερα πῆγε στὴν Κόρινθο, μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ σπουδαῖες πόλεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ ἔμεινε 18 μῆνες ἐκεῖ ἔκαμε πολλοὺς Χριστιανοὺς καὶ ἴδρσε ὀνομαστὴ ἐκκλησία. Καὶ στὴ Ρώμη ὁ Παῦλος πῆγε πολλὰς φορές καὶ κήρυξε τὸ Χριστιανισμό· μὰ στὴν ἐποχὴ, ποὺ αὐτοκράτορας ἦταν ὁ σκληρὸς Νέρωνας, καταδιώχτηκε καὶ θανατώθηκε ἐκεῖ μαζί μὲ τὸν ἀπόστολο Πέτρο...

2. Διωγμοὶ τῶν Χριστιανῶν. Οἱ Χριστιανικὲς ἐκκλησίες στὴν ἀρχὴ εἶχαν λίγα μέλη, καὶ γι' αὐτὸ οἱ Ρωμαῖοι δὲν τὶς πρόσεχαν κοντὰ σ' αὐτό, οἱ Ρωμαῖοι δὲν καταδίωκαν τὶς θρησκείες τῶν λαῶν ποὺ ἀνῆκαν στὸ κράτος τους. Ἀφῆναν κάθε λαὸ νὰ ἔχη τὴ θρησκεία του. Αὐτὸ ἔκαναν στὴν ἀρχὴ καὶ γιὰ τὸ Χριστιανισμό· γιὰτὶ τὸν θεωροῦσαν σὰν μιὰ αἵρεση τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας. Ἄλλ' ἀργότερα, ὅταν οἱ χριστιανικὲς ἐκκλησίες ἄρχισαν νὰ ἔχουν πολλὰ μέλη καὶ οἱ Χριστιανοὶ ζοῦσαν ζωὴ διαφορετικὴ ἀπὸ τοὺς ἄλλους πολῖτες καὶ μαζεῦονταν σὲ ἰδιαιτέρως ἢ ἀπόκρυφα μέρη, γιὰ νὰ λατρεύουν τὸ Θεὸ τους, τότε κίνησαν τὴν ὑποψία τῶν Ρωμαίων. Οἱ Ρωμαῖοι νόμιζαν πὼς στίς συναθροίσεις ἐκεῖνες, ἔκαναν συνωμοσίες γιὰ τὸ κράτος καὶ τὸν Αὐτοκράτορα. Κοντὰ σ' αὐτὸ οἱ Χριστιανοὶ δὲν παρέδχονταν νὰ προσκυνοῦνε τοὺς αὐτοκράτορες σὰ θεοὺς, ὅπως ἔκαναν οἱ ἄλλοι πολῖτες· γιὰτὶ ὁ Χριστιανισ-

νισμός απαγόρευε κάθε άνθρωπολατρεία. Γι' αυτό οι αυτοκράτορες άρχισαν νά κυνηγοῦνε τοὺς χριστιανοὺς μὲ τὰ πιὸ σκληρὰ καὶ ἄγρια μέσα. Δέκα διωγμοὶ ἔγιναν ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν ἀπ' αὐτοὺς ὁ ἀγριώτερος ἦταν ὁ πρῶτος, ποὺ ἔγινε στὴν ἐποχὴ τοῦ Νέρωνα. Τότε χιλιάδες χριστιανοὶ βασανίστηκαν ἢ κηκαν ζωντανοὶ ἢ ρίχτηκαν στὰ ἄγρια θηρία. Μὰ οἱ χριστιανοὶ ὑπόφεραν τὰ μαρτύρια αὐτὰ μὲ θάρρος καὶ ὑπομονὴ ὑπεράνθρωπη, ποὺ κινοῦσε τὴν ἐκπληξὴ καὶ τὸ θαυμασμὸ τοῦ κόσμου - κι αὐτῶν ἀκόμη τῶν βασανιστῶν τους. Γι' αὐτὸ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς τόσο πολὺ θαύμαζαν τὴν αὐτοθυσία τους, ποὺ κήρυτταν τὸν ἑαυτό τους Χριστιανὸ καὶ πέθαιναν μαζί μ' αὐτοὺς σὰ μάρτυρες.

Ἔτσι ἡ Διωγοὶ [στὴν ἐποχὴ] τοῦ [Νέρωνα αὐτοθυσία τῶν μαρτύρων βόηθησε πολὺ τῇ διάδοσῃ καὶ στερέωσῃ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ Χριστιανισμὸς διαδόθηκε σ' ὅλο τὸ Ρωμαϊκὸ κράτος παντοῦ ἰδρύθηκαν χριστιανικὲς ἐκκλησίες, ποὺ βρίσκονταν σὲ συνεννόησῃ καὶ ἐπικοινωνία ἀναμεταξύ τους καὶ γι' αὐτὸ ἀποτελοῦσαν μιὰ μεγάλη δύναμη στὸ κράτος. Τῇ δύναμη αὐτῇ θέλησε νά χρησιμοποιήσῃ γιὰ τὸν ἑαυτό του

καὶ τὸ κράτος του ἀργότερα ἕνας λαμπρὸς αὐτοκράτορας· ὁ μεγάλος Κωνσταντῖνος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'.

Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΙ Ο ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΛΟΣ

40

Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΝΙΚΑ ΤΟΥΣ ΕΧΘΡΟΥΣ ΤΟΥ

1. Ὁ Κωνσταντῖνος αὐτοκράτορας. Ὁ αὐτοκράτορας Διοκλητιανός, γιὰ νὰ κυβερνᾷ τὸ κράτος καλύτερα καὶ γιὰ νὰ τὸ ὑπερασπίζῃ εὐκολώτερα ἀπὸ τὶς ἐπιδρομὲς τῶν γύρω βαρβάρων, τὸ διαίρεσε σὲ τέσσαρα μέρη. Κάθε μέρος εἶχε καὶ τὸν αὐτοκράτορά του. Ἐνας ἀπὸ τοὺς αὐτοκράτορες αὐτοὺς ἦταν καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Χλωρός, ποὺ κυβερνοῦσε τὴ Γαλατία (τὴ σημερινὴ Γαλλία), τὴν Ἰσπανία καὶ τὴ Βρετανία. Ὅταν αὐτὸς πέθανε, ὁ στρατὸς του ἔκανε αὐτοκράτορα τὸ γιό του Κωνσταντῖνο. Ἀλλὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνο, ὑπῆρχαν στὸ Ρωμαϊκὸ κράτος καὶ τρεῖς ἄλλοι αὐτοκράτορες, ποὺ δὲν ἤθελαν νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν γιὰ αὐτοκράτορα· γι' αὐτὸ ἄρχισε ἀναμεταξύ τους ἐμφύλιος πόλεμος. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐξεστράτευσε στὴν ἀρχὴ κατὰ τοῦ Μαξεντίου, ποὺ εἶχε τὴν ἑδρα του στὴ Ρώμη· ἀλλ' ὅταν ἔφτασε στὶς Ἀλπεις, ποὺ χωρίζουν τὴ Γαλατία ἀπὸ τὴν Ἰταλία, ἔμαθε πὼς ὁ στρατὸς τοῦ

Μαξεντίου ἦταν πολὺ περισσότερος ἀπὸ τὸν δικό του. Ὁ Κωσταντῖνος ὅμως δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του, γιατί στηρίζονταν στοὺς Χριστιανοὺς, πού ἀποτελοῦσαν τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ στρατοῦ του· τοὺς Χριστιανοὺς τοὺς ἀγαποῦσε ὁ Κωσταντῖνος, γιατί εἶχε μητέρα Χριστιανή, τὴν εὐσεβῆ Ἑλένη. Λένε μάλιστα πὼς τότε εἶδε ἔξαφνα μιὰ μέρα στὸν οὐρανὸ ἓνα φωτεινὸ σταυρό, πού εἶχε τὴν ἐπιγραφή «ἐν τούτῳ νικά», δηλαδή μ' αὐτὸν (τὸ σταυρὸ) μονάχα νά νικᾷς. Διάταξε λοιπὸν νά κατασκευασθῆ ἡ πρώτη χριστιανικὴ σημαία, ἡ ὁποία ἔφερε τὸ σημεῖο τοῦ Σταυροῦ μὲ τὰ γράμματα Χ καὶ Ρ, τὰ ὁποῖα φανέρωναν τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Ἡ σημαία αὕτη ἀνομάστηκε λάβαρο καὶ ἀναφε μεγάλον ἐνθουσιασμὸ στοὺς στρατιῶτες του, πού οἱ περισσότεροι, καθὼς εἶπαμε, ἦταν Χριστιανοί. Ἐνῶ λοιπὸν τὸ λάβαρο φέρονταν μπροστά, ὁ Κωσταντῖνος χύνεται ἐναντίον τοῦ Μαξεντίου καὶ τὸν νικᾷ ἔξω ἀπὸ τὴ Ρώμη. Ὁ Μαξέντιος φεύγει κατὰ τὴν πόλη, ἀλλ' ἐνῶ περνοῦσε τὸν Τίβερη ποταμὸ, πέφτει σ' αὐτὸν καὶ πνίγεται. Ὁ Κωσταντῖνος τότε μπαίνει στὴ Ρώμη νικητής...

Λάβαρο

2. Ὁ Κωσταντῖνος μονοκράτορας. Ἀπὸ τὴ Ρώμη ὁ ἀναγνώριση τοῦ Χριστιανισμοῦ. Κωσταντῖνος πῆγε στὰ Μεδιόλανα (τὸ σημερινὸ Μιλάνο) τῆς Ἰταλίας, ὅπου ἀντάμωσε τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ἀνατολῆς Λικίνιο. Ἐκεῖ ἔλυσαν φιλικὰ ὅλα τὰ ζητήματα τοῦ κράτους καὶ ἔδωκε ὁ Κωσταντῖνος στὸ Λικίνιο τὴν ἀδερφή του Κωσταντία σύζυγο. Ἐπειδὴ ὁ Κωσταντῖνος

νόμισε πῶς τὴν νίκη ἐναντίον τοῦ Μαξεντίου τὴν κέρδισε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Χριστοῦ, ἔπεισε τὸ Λικίνιο νὰ βγάλῃ τὸ περίφημο διάταγμα τῶν Μεδιολάνων, πού ἐπέτρεπε στοὺς Χριστιανοὺς νὰ λατρεύουν ἐλεύθερα τὸ Θεό τους, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ὑπήκοοι τοῦ κράτους. Ἀλλὰ ἡ φιλία τοῦ Κωσταντίνου μὲ τὸ Λικίνιο δὲ βάσταξε πολὺν

καιρό. Ὁ Λικίνιος ἄρχισε νὰ καταπιέζῃ τοὺς Χριστιανοὺς τότε ὁ Κωσταντίνος τοῦ κήρυξε τὸν πόλεμο καὶ τὸν νίκησε. Ἔτσι ὁ Κωσταντίνος ἔγινε ὁ μόνος αὐτοκράτορας ὁλόκληρου τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἀπὸ τότε πιά κηρύχθηκε φανερὸς προστάτης τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ προστάτευε μὲ διαφορῶς τρόπους τοὺς Χριστιανοὺς. Ἐδῶκε σ' αὐτοὺς τὰ πολιτικὰ δικαιώματα, πού τοὺς εἶχαν ἀφαιρέσει ἤμποροῦσαν τώρα νὰ διορίζωνται σὲ δημόσιες θέσεις· ἀναγνώρισε τοὺς Ἐπισκό-

Ὁ μέγας Κωσταντίνος

πους τῶν Χριστιανῶν γιὰ ὑπαλλήλους τοῦ κράτους καὶ ἀπαγόρευε στὰ δικαστήρια νὰ ἐργάζωνται τὴν Κυριακὴ—δηλαδή ἀναγνώρισε τὸ Χριστιανισμὸ γιὰ ἐπίσημη θρησκεία τοῦ κράτους.

ΑΛΛΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

1. **Θρησκευτικὲς φιλονικίες.** Ἀφοῦ ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία μὲ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Κωσταντίνου ἐπεβλήθη καὶ στεριώθηκε, ἄρχισαν μεταξύ τῶν Χριστιανῶν συζητήσεις καὶ φιλονικίες, γιὰ διάφορα ζητήματα τῆς νέας θρησκείας. Ἀναφάνηκαν τότε οἱ διαφορᾶς αἱρέσεις, δηλαδὴ διδασκαλίαι, ποὺ δὲν ἦταν σύμφωνες μὲ τὸ ἀληθινὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Μιὰ ἀπὸ τὶς σπουδαιότερες αὐτὲς αἱρέσεις ἦταν ἡ αἵρεσις τοῦ Ἀρείου. Ὁ Ἀρειος, ἕνας παπᾶς ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια, κήρυχνε πὼς ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν πατέρα του, τὸ Θεό, ἀλλὰ χτίσμα τοῦ Θεοῦ κατώτερο ἀπὸ αὐτόν! Ἡ αἵρεσις αὐτὴ προκάλεσε μακρὰς συζητήσεις καὶ μεγάλη ταραχὴ στὸ κράτος γι' αὐτό, ἐπειδὴ ὁ Κωσταντῖνος ἤθελε νὰ φέρῃ τὴν ὁμόνοια καὶ τὴν τάξιν, συγκάλεσε στὴ Νίκαια τῆς Βιθυνίας σύνοδο ἀπὸ ἀνώτερους κληρικοὺς, γιὰ νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα. Καὶ πράγματι μαζεύτηκαν 318 πατέρες τῆς ἐκκλησίας, ποὺ ἀποτέλεσαν τὴν «πρῶτη οἰκουμενικὴ σύνοδος». Ἡ σύνοδος αὐτὴ καταδίκασε τὴν αἵρεσις τοῦ Ἀρείου καὶ σύνταξε τὰ 7 πρῶτα ἄρθρα τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως—δηλ. τοῦ «πιστεύω εἰς ἕνα Θεὸν κτλ.».

2. **Ὁ Κωσταντῖνος χτίζει τὴν Πόλιν.** Ὁ Κωσταντῖνος ἀφοῦ ταχτοποίησε τὸ ἐκκλησιαστικὸ ζήτημα, γύρισε στὴ Ρώμη· μὰ βλέποντας πὼς ἡ πόλις αὐτὴ ἦταν ἔδρα τῆς εἰδωλολατρείας, κατάλαβε πὼς δὲ θὰ μπορούσε νὰ χρησιμέψῃ γιὰ πρωτεύουσα κράτους, ποὺ ὁ Κωσταντῖνος ἤθελε νὰ τὸ στεριώσῃ μὲ τὸ Χριστιανισμό. Γι' αὐτὸ ἀποφάσισε νὰ πάρῃ ἀπὸ κεῖ τὴν πρωτεύουσα τοῦ κράτους καὶ νὰ τὴν μεταφέρῃ σὲ μέρος, ὅπου κυριαρ-

χοῦσε ὁ Χριστιανισμός· καὶ ἀκόμη ἀπὸ ὅπου θὰ μποροῦσε συντομώτερα νὰ τὸ ὑπερασπίζη ἀπὸ τὶς συχνῆς ἐπιδρομὲς τῶν βαρβάρων, ποὺ ἔρχονταν ἀπὸ τὸ Δούναβη καὶ τὸν Εὐφράτη ποταμὸ. Καὶ γιὰ τέτοιο μέρος διάλεξε τὴ θέσιν, ποὺ ἦταν τὸ παλιὸ Βυζάντιο. Τὸ Βυζάντιο εἶχε μιὰ ἀπὸ τὶς ὠραιότερες τοποθεσίας τοῦ κόσμου. Ἄλλ' ἐξὸν ἀπ' αὐτὸ ἦταν στὸ κέντρο τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ποὺ εἶχε ξαπλωθῆ στὴν Εὐρώπη καὶ στὴν Ἀσία, καὶ βρίσκονταν στὸ κυριώτερο μέρος τοῦ δρόμου ποὺ ἐνώνονταν δύο μεγάλοι ἡπειροί, ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἀσία· εἶχε λιμάνι ἀσφαλέςτατο, τὸν Κεράτιο κόλπο, καὶ θέσιν καταλληλίστην γιὰ ὑπεράσπισιν ἀπὸ τὴ στεριὰ καὶ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ἐκεῖ λοιπὸν ἔχτισε τὴ νέα πρωτεύουσα ὁ Κωνσταντῖνος, τὴν περιτριγύρισε μὲ τεῖχη ψηλά καὶ δυνατὰ καὶ τὴ στόλισε μὲ πλατεῖες, ἀγορῆς, ἵππόδρομο, ἐκκλησίαις καὶ μὲ πολλὰ ἀγάλματα καὶ ἄλλα καλλιτεχνήματα, ποὺ μετέφερε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Καὶ στὸ 330 μ.Χ. ἔκαμε μὲ μεγάλες γιορτὲς τὰ ἐγκαίνια τῆς καινούργιας πόλεως, ποὺ αὐτὸς τὴν ὠνόμασε Νέα Ρώμη· οἱ σύγχρονοὶ τοῦ ὅμως γιὰ νὰ τιμῆσουν αὐτόν, τὴν ὠνόμασαν Κωνσταντινούπολη. Κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον ποὺ ὁ Κωνσταντῖνος ἐρχόταν στὴν Ἀνατολή, γιὰ νὰ διαλέξῃ τὴ νέα πρωτεύουσα, ἡ μητέρα τοῦ Ἑλένη πῆγε στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἐκεῖ, ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς ἔρευνες, βρῆκε τὸν τάφο τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸν Τίμιον Σταυρό. Ἀπάνω στὸν Πανάγιον Τάφο διάταξε τότε ὁ Κωνσταντῖνος καὶ χτίστηκε ἡ λαμπρὴ ἐκκλησία τῆς Ἀναστάσεως.

3. Ὁ θάνατος καὶ τὸ ἔργο τοῦ Κωνσταντίνου. Ὅλιγα χρόνια ὕστερα ὁ Κωνσταντῖνος ἀρρώστησε καὶ ἐπειδὴ κατάλαβε πὼς θὰ πεθάνῃ, ζήτησε καὶ βαφτίστηκε, γιὰτὶ ὡς τότε δὲν εἶχε βαφτιστῆ. Ἐπὶ τέλους

πέθανε στις 21 Μαΐου τοῦ 337, ἀφοῦ βασιλέψε 30 χρόνια. Ἡ βασιλεία τοῦ Κωσταντίνου ἔχει ἐξαιρετική σπουδαιότητα γιὰ τὸ Χριστιανισμό καὶ τὸν Ἑλληνισμό. Γιατὶ μὲ τὴν ὑποστήριξη ποὺ ἔκαμε στὸ Χριστιανισμό, συντέλεσε στὴν ἐπικράτηση καὶ στερέωσή του μὲ τὴν μεταφορὰ μάλιστα τῆς πρωτεύουσας στὸ μέσο τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν, ἔγινε ἰδρυτὴς τοῦ Βυζαντιανοῦ κράτους—κράτους, ποὺ ἀπὸ λίγο σὲ λίγο μεταβλήθηκε σὲ Ἑλληνικὸ καὶ ἔγινε ἀφορμὴ νὰ διατηρηθῇ ὁ Ἑλληνικὸς ἐθνισμὸς καὶ τὸ Ἑλληνικὸ ἔθνος. Γι' αὐτὸ δίκαια ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία τὸν ὠνόμασε Μεγάλον, καὶ ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία τὸν κατὰταξε, μαζί μὲ τὴ μητέρα του Ἑλένη, στοὺς Ἁγίους.χ

Θεοδόσιος ὁ μέγας

6ο.

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΛΟΣ

1. Ποιοὶ ἀνέβηκαν στὸ θρόνο ἔμπρὸς ἀπὸ τὸ Θεοδόσιο.

ἽΟ Κωσταντίνος πρὶν πεθάνη μοίρασε τὸ κράτος του στοὺς τρεῖς γιούς του ἄλλ' αὐτοὶ πέθαναν ἢ σκοτώθηκαν σὲ ἐμφύλιους πολέμους. Καὶ χάθηκαν ὄχι μόνον οἱ γιοὶ του, ἀλλὰ καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ συγγενεῖς του. Ἀπὸ τὸ ἀλληλοφάγωμα αὐτὸ σώθηκε ἓνας ἀνιψιὸς του, ὁ Ἰουλιανός, ποὺ ἔγινε αὐτοκράτορας. Ὁ Ἰουλιανὸς εἶχε μητρικὴ γλῶσσα τὴν Ἑλληνικὴ, μὰ ἀνατράφηκε στὴ Χρι-

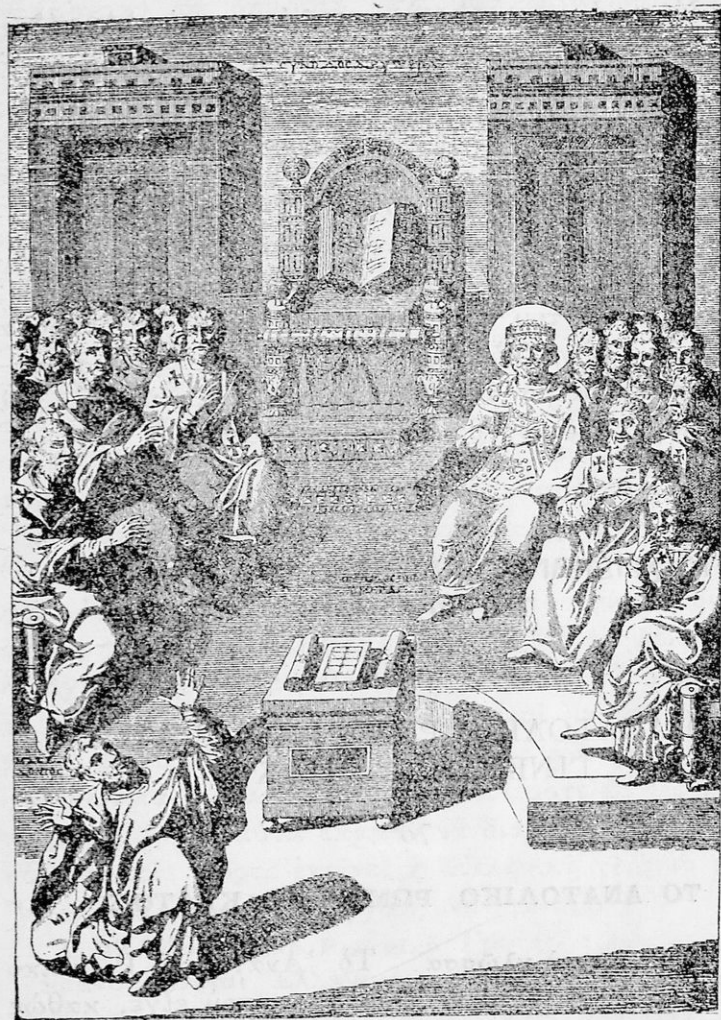
στιανική θρησκεία. Σπούδασε πολλά χρόνια στην Ἀθήνα, ὅπου εἶχε συμμαθητὲς τὸ Μεγάλο Βασίλειο καὶ τὸ Γρηγόριο τὸν Ναζιανζηνό, πού γι' αὐτοὺς θὰ μιλήσωμε ἀργότερα. Ἐκεῖ ἐπειδὴ μελέτησε καὶ θαύμασε τὰ ἀριστουργήματα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας καὶ μαγεύτηκε ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ τῶν ναῶν καὶ τῶν ἀγαλμάτων τῆς παλιᾶς θρησκείας, ἀποστάτησε ἀπὸ τὸ Χριστιανισμὸ καὶ ἀσπάσθηκε τὴν εἰδωλολατρεία· γι' αὐτὸ τὸν ὠνόμασαν ἀποστάτη ἢ παραβάτη. Ὁ Ἰουλιανὸς ὅταν ἀνέβηκε στὸ θρόνο ἔκανε τὰ πάντα, γιὰ νὰ ξαναφέρῃ τὴν ἀρχαία θρησκεία τῶν Ἑλλήνων· μὰ ὅλες οἱ προσπάθειές του ἀπότυχαν ἐλεεινά, γιατί προσπάθησε νὰ δώσῃ ζωὴ σὲ σῶμα, πού ἀπὸ καιρὸ εἶχε ξεψυχήσει καὶ νεκρωθῆ· ἐνῶ ἀντίθετα ὁ Χριστιανισμὸς εἶχε ρίζει πιά βαθειές ρίζες στὶς συνειδήσεις καὶ στὶς καρδιές τῶν ἀνθρώπων καὶ ἦταν θεμελιωμένος ἀπάνω σὲ ἀσάλευτο θεμέλιο— τὴν Ἀλήθεια. Γι' αὐτὸ ὅταν σὲ λίγο πέθανε, λένε πὼς φώναξε ἀπελπισμένος: «Μὲ νίκησες, Ναζαρηνέ!».

2. Ὁ Θεοδόσιος στὸ θρόνο· θρίαμβος τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τὸν Ἰουλιανὸ τὸν διαδέχτηκαν μερικοὶ ἄλλοι ἀσήμαντοι βασιλιάδες ὕστερα ἀνέβηκε στὸ θρόνο τοῦ Ἀνατολικοῦ κράτους ὁ στρατηγὸς Θεοδόσιος. Αὐτός, ἀφοῦ πρῶτα κατάβαλε τοὺς Βησιγόθους, πού εἶχαν μπῆ στὸ κράτος, προστάτεψε ἔπειτα μὲ ὅλη του τὴ δύναμη τὸ Χριστιανισμὸ καὶ τὴν Ὁρθοδοξία. Καὶ πρῶτα ἔβγαλε διάταγμα, πού ὑποχρέωσε ὅλους τοὺς Χριστιανούς νὰ ἀκολουθοῦνε τὸ σύμβολο τῆς πίστεως, ὅπως συντάχτηκε ἀπ' τὴν πρώτη οἰκουμένην σύνοδο· ἔπειτα κατέβασε ἀπὸ τὸν Πατριαρχικὸ θρόνο τὸν Ἀρειανὸ Δημόφιλο καὶ ἔκαμε Πατριάρχη τὸ Γρηγόριο τὸ Ναζιανζηνό, ὑπερασπιστὴ τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ἄντρα ἐνά-

ρετο, σοφὸ καὶ εὐγλωττο. Τότε ἀναφάνηκε ἕνας νέος αἵρετικός, ὁ Μακεδόνιος, ποὺ δὲν παραδέχονταν πῶς τὸ Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι Θεός· γι' αὐτὸ ὁ Θεοδοῦσιος συγκάλεσε στὴν Κωνσταντινούπολη τὴ «δεύτερη οἰκου-
μενικὴ σύνοδο» (381). Ἡ σύνοδος αὐτὴ καταδίκασε τὴν αἵρεση τοῦ Μακεδονίου καὶ συμπλήρωσε τὸ σύμβολο τῆς πίστεως μὲ τὰ πέντε τελευταῖα ἄρθρα του. Ἔπειτα γιὰ νὰ στεριώσῃ τὸ Χριστιανισμό, ἔκλεισε τοὺς ἀρχαίους ναοὺς καὶ ἀπαγόρευσε τὶς θρησκευτικὲς τελετὲς τῶν εἰδωλολατρῶν· κατάργησε τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες καὶ ἔκλεισε τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν. Μὰ κατὰ κακὴ τύχη τότε ἀπὸ τὸ μῖσος καὶ τὸ φανατισμὸ ἐναντίον τῆς εἰδωλολατρείας, καταστράφηκαν πολλοὶ ἀρχαῖοι ναοὶ καὶ πολλὰ καλλιτεχνήματα. Ὁ Χριστιανισμὸς ὅμως καὶ ἡ Ὁρθοδοξία θριάμβευσαν ὀριστικὰ στὴν ἐποχὴ τοῦ Θεοδοσίου, γι' αὐτὸ ἡ Ἱστορία γιὰ ὅσα καλὰ ἔκαμε γιὰ τὸ κράτος καὶ γιὰ τὸ Χριστιανισμό, τὸν ὠνόμασε Μεγάλον.

3. Θάνατος τοῦ Θεοδοσίου. Ἐνῶ ἡ Ἀνατολὴ μὲ διαίρεση τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, τὸ Θεοδοῦσιο εἶχε ἀποκτήσει εἰρήνη καὶ ἡσυχία, ἡ Δύση ὑπόφερε ἀπὸ φοβερὴ ἀταξία καὶ ἀναρχία. Γι' αὐτὸ ὁ Θεοδοῦσιος, ἀφοῦ ἐξεστράτευσε δυὸ φορές στὴ Δύση, κατάβαλε τοὺς διαφοροὺς ἔχτροὺς καὶ ἔνωσε στὸ σκῆπτρο του ὁλόκληρο τὸ Ρωμαϊκὸ κράτος. Ἀλλὰ ἔπειτα ἀπὸ λίγον καιρό,

Ἡ Β' Οἰκουμένη συνόδος

ὅταν κατάλαβε πὼς θὰ πεθάνῃ, διαμοίρασε τὸ κράτος στοὺς δύο γιούς του· καὶ στὸν μεγαλύτερο, τὸν Ἀρκάδιο, ἔδωκε τὸ Ἀνατολικό, στὸ νεώτερο, τὸν Ὀνώριο, τὸ Δυτικό. Ἀπὸ τότε τὰ δύο κράτη χωρίστηκαν ὀριστικά. Καὶ τὸ Δυτικὸ κράτος καταλύθηκε ἕνα σχεδὸν αἰῶνα ὕστερα ἀπ' τὸ χωρισμό· γιατί τότε ἐγένε ἡ μεγάλη μετανάστευση τῶν ἐθνῶν καὶ λαοὶ Γερμανικοί, πού στενοχωριόνταν ἀπὸ ἄλλους βαρβάρους, μπῆκαν στὸ Ρωμαϊκὸ κράτος καὶ τὸ κατάλυσαν (476)· ἀπὸ τὰ ἐρείπιά του τότε σχηματίστηκαν τὰ διάφορα Γερμανικά κράτη. Τὸ Ἀνατολικὸ κράτος ὅμως διατηρήθηκε περισσότερο ἀπὸ χίλια χρόνια, ἀναπτύχθηκε καὶ ἔζησε λαμπρά, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω.

II

ΤΟ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'.

ΤΟ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΡΩΜΑΪΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΓΙΝΕΤΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟ

70

ΤΟ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΡΩΜΑΪΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

1. Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα Τὸ Ἀνατολικὸ Ρωμαϊκὸ καὶ ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς. κράτος, πού εἶχε, καθὼς ξέρομε, πρωτεύουσα τῆ Ἰκωνταντινούπολη, δηλαδὴ τὸ ἀρχαῖο Βυζάντιο, ἀπὸ πολιτικῆ ἔποψη ἦταν κράτος Ρωμαϊκὸ, γιατί ἡ διοίκηση καὶ ὁ στρατὸς του ἦταν

Ρωμαϊκά· ἡ ἐπίσημη γλῶσσα, δηλαδή ἡ γλῶσσα ποὺ γράφονταν τὰ δημόσια ἔγγραφα, ἦταν ἡ Λατινική· ἀκόμα καὶ οἱ Αὐτοκράτορες τοῦ ὀνομάζονταν Ρωμαῖοι, καὶ τὸ κράτος γιὰ πολὺν καιρὸ ξακολούθησε νὰ ὀνομάζεται Ρωμαϊκόν. Πραγματικὰ ὅμως τὸ Ἀνατολικὸ κράτος ἦταν Ἑλληνικόν· γιατί ὅλες οἱ χῶρες, ποὺ τὲ ἀποτελοῦσαν, ἦταν Ἑλληνικὲς ἢ εἶχαν ἐξελληνιστῆ μετὶ τις κατακτήσεις τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ μετὰ τὰ κράτη, ποὺ ἴδρυσαν οἱ διάδοχοί του παντοῦ μιλιόταν ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ εἶχε διαδοθῆ ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμός, ποὺ οἱ Ρωμαῖοι, καθὼς εἶδαμε, ὄχι μόνον τὸν σεβάστηκαν, ὅταν κατάρχησαν τίς χῶρες αὐτές, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐγκολπώθηκαν.

2. Ἡ Χριστιανικὴ πίστη. Ἀλλὰ καὶ ἄλλο χαρακτηριστικὸ τοῦ Ἀνατολικοῦ κράτους, ποὺ δυνάμωσε τὸν Ἑλληνισμό στὴν Ἀνατολή, ἦταν ἡ Χριστιανικὴ πίστη. Ἡ Χριστιανικὴ πίστη δηλαδή εἶχε πάρα πολὺ διαδοθῆ στὴν Ἀνατολή καὶ τὸ κυριώτερο μέσο γιὰ τὴ διάδοσή της χρησίμεψε ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα. Μετὰ τὴ γλῶσσα αὐτὴ διδάχτηκε ἡ νέα θρησκεία, στὴ γλῶσσα αὐτὴ γράφτηκε τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἄλλα ἱερὰ καὶ χριστιανικὰ βιβλία, μετὰ αὐτὴν ἐγένοναν οἱ συζητήσεις τῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ μετὰ αὐτὴν ἐγένονταν οἱ ἱεροτελεστιεῖς τῆς ἐκκλησίας. Ὅλα αὐτὰ ἔκαμαν νὰ διαδοθῆ ἀκόμα περισσότερο στὶς χῶρες ἐκεῖνες ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ τὸ Ἑλληνικὸ ἔθνος νὰ ἀρχίσῃ νὰ ξαναζῆ.

3. Τὸ Ἀνατολικὸ Ρωμαϊκὸ Γενικόν· τὸν αὐτὸν λόγον αὐτὸν κράτος γίνεται Ἑλληνικόν. τὸ Ἀνατολικὸ κράτος ἀρχισε νὰ γίνεται λίγο-λίγο καὶ ἀπὸ πολιτικὴ ἔποψη κράτος Ἑλληνικόν. Καὶ πρῶτα Ἑλληνικὴ ἦταν, καθὼς εἶπαμε, ἡ ἐκκλησία· ἀκόμα καὶ ἡ παιδεία καὶ οἱ τέ-

χρες ἦταν Ἑλληνικές· ἔπειτα ἐπίσημη γλῶσσα τοῦ κράτους ἔγινε μὲ λίγα χρόνια ἡ Ἑλληνική· τέλος ὅλες οἱ συνήθειες τῆς ζωῆς καὶ ἡ Κυβέρνηση ἔγιναν Ἑλληνικά. Ἀλλὰ κοντὰ σ' αὐτὰ ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχε μεγάλη δύναμη καὶ ζωή, πού μ' αὐτὲς μπόρεσε ν' ἀποκρούση τὰ πλήθη τῶν βαρβάρων, τὰ ὁποῖα κατάστρεφαν τὸ Δυτικὸ κράτος· ὅλα δὲ τὰ παραπάνω, καὶ ἀκόμα ἡ δύναμη καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, κατῴρθωσαν μὲ τὸν καιρὸ νὰ μεταβάλουν τὸ Ἀνατολικὸ Ρωμαϊκὸ κράτος σὲ καθαρὸ Ἑλληνικὸ. Γι' αὐτὸ ὀνομάζεται καὶ **ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ**.

80

**ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ**

1. Ἡ Ἑλληνικὴ ἐκπαίδευση. Καὶ οἱ πρῶτοι καὶ οἱ κατόπιν αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους, προστάτεψαν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσα καὶ ἐκπαίδευση καὶ τὴν Χριστιανικὴν πίστη μαζί. Πράγματι κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἡ Ἑλληνικὴ ἐκπαίδευση εἶχε πάρα πολὺ προοδέψει· καὶ αὐτοὶ οἱ λειτουργοὶ τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας εἶχαν Ἑλληνικὴ μόρφωση. Ὁ Θεοδόσιος Β' μάλιστα πῆρε γυναῖκα μιὰ μορφωμένη Ἑλληνίδα, τὴν Ἀθηναΐδα-κόρη τοῦ Ἀθηναίου φιλοσόφου Λεωντίου· ποὺ ὅταν ἔγινε βασίλισσα βαφτίστηκε καὶ πῆρε τὸ ὄνομα **Εὐδοκία**. Ἡ Εὐδοκία ὠφέλησε πολὺ τὴν Ἑλλάδα, γιατί ἔμπασε στὸ παλάτι τοὺς Ἑλληνικοὺς τρόπους καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσα καὶ ἐνέργησε νὰ ἰδρυθῆ στὴν Κωνσταντινούπολη τὸ Πανδιδακτῆριο, δηλαδὴ ἓνα εἶδος Πανεπιστημίου. Τὸ Πανδιδακτῆριον εἶχε 31 καθη-

γητές από αυτούς 10 δίδασκαν τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ 5 τὴν Ἑλληνικὴ ρητορικὴ. Ἀλλὰ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ λειτουργοῦσαν στὴν Ἀλεξάνδρεια, στὴν Ἀντιόχεια καὶ στὶς ἄλλες πόλεις τῆς Ἀνατολῆς, καὶ πρὸ πάντων στὴν Ἀθήνα, διάφορες φιλοσοφικὲς σχολές, ποὺ διάδιδαν τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ τὴν Ἑλληνικὴ παιδεία. Μαζὶ μὲ τὴν πρόοδο καὶ τὴν ὑποστήριξη τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, προστατεύονταν καὶ ὁ Χριστιανισμὸς· γιὰτὶ ἀπαγορεύτηκαν στὴν Ἑλλάδα οἱ θυσιῆς στοὺς ἀρχαίους θεοὺς, οἱ ναοὶ τοὺς καταστρέφονταν, καὶ μὲ νόμους ὠρίστηκε ἡ νέα θρησκεία γιὰ ἐπίσημη θρησκεία τοῦ κράτους.

2. Ἡ Ὁρθοδοξία καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς. Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ στήριζαν τὴν Ὁρθοδοξία καὶ δυνάμωσαν τὸν Ἑλληνισμὸ, ἦταν οἱ Ἑλληνες Πατέρες τῆς ἐκκλησίας· ἐπισημότεροι ἀπ' αὐτοὺς ἦταν ὁ Μεγάλος Ἀθανάσιος, ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος, ὁ Μεγάλος Βασίλειος καὶ ὁ Γρηγόριος Ναζιανζηνός. Οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας εἶχαν σπουδάσει σὲ Ἑλληνικὲς σχολές καὶ εἶχαν διδάχτῃ τὴν Ἑλληνικὴ φιλοσοφία καὶ ρητορικὴ. Ἀπὸ κεῖ πῆραν τὰ ὄπλα, ποὺ καταπολέμησαν τὶς αἱρέσεις ἢ χτύπησαν τὴ διαφθορὰ τῆς κοινωνίας καὶ τῆς Αὐλῆς. Καὶ λάμπρυναν ὄχι μόνον τὴν ἐκκλησία, μὰ καὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα.

Μὲ τοὺς ἀγῶνες λοιπὸν τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας δυναμώθηκε στὴν Ἀνατολὴ ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ θεμελιώθηκε ἡ Ὁρθοδοξία. Οἱ δυὸ αὐτὲς δυνάμεις μετάβαλαν τὸ Ἀνατολικὸ ρωμαϊκὸ κράτος σὲ Ἑλληνικὴ καὶ Χριστιανικὴ αὐτοκρατορία μὲ θαυμαστὴ συνογὴ ὁρμὴ καὶ ζωτικότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄.

ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ

90

ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ

1. Ἰουστινιανὸς καὶ Θεοδώρα. Τὸ κράτος ἀρκετὸν καιρὸ ὕστερα δὲν κυβερνήθηκε καλὰ καὶ πέρασε πολλοὺς κινδύνους ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς, πού τὸ τριγύριζαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Κατὰ καλὴ ὅμως τύχη στὰ 528 ἀνέβηκε στὸ θρόνο ὁ Ἰουστινιανός, ἓνας μεγάλος καὶ σπουδαῖος βασιλέας, πού ἔσωσε καὶ δόξασε τὸ κράτος. Ἡ βασιλεία του εἶναι μιὰ ἀπὸ τίς πιὸ δοξασμένες ἐποχὲς τῆς ἱστορίας ὅλου τοῦ κόσμου.

Ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχε ἀνατραφῆ καὶ ἐκπαιδευτῆ λαμπρά· εἶχε καὶ πολλὰ χαρίσματα, ψυχικὰ καὶ σωματικὰ. Ἦταν δηλαδὴ ἄνθρωπος μὲ κανονικὸ ἀνάστημα, δυνατὸς κατὰ τὸ σῶμα, ἐργατικός, φρόνιμος καὶ πρὸ πάντων φιλόδοξος. Ἦθελε νὰ κάμῃ ἔργα λαμπρὰ καὶ μεγάλα, γιὰ ν' ἀφήσῃ ἀθάνατο τὸνομά του· καὶ ἀληθινὰ τὸ κατώρθωσε, ὄχι μόνο μὲ τὴν προσωπικὴ του ἰκανότητα, παρὰ γιατί εἶχε καὶ ἓνα μεγάλο προτέρημα—νὰ διαλέγῃ γιὰ κάθε ἔργο τὸν κατάλληλο ἄνθρωπο. Ἔτσι πῆρε βοηθοὺς καὶ συνεργάτες του τοὺς ἐξοχώτερους ἄντρες τῆς ἐποχῆς του, τὸ μεγάλο ἰομοδιδάσκαλο Τριβωνιανό, τοὺς μεγάλους ἀρχιτέκτονες Ἀνθέμιο καὶ Ἰσίδωρο, τοὺς μεγάλους στρατηγούς Βελισσάριο καὶ Ναρσὴ καὶ ἄλλους. Ἀκόμα ἐκείνη, πού σπουδαῖα βοήθησε τὸν Ἰουστινιανὸ στὰ ἔργα του καὶ συντέλεσε στὸ

μεγαλειῶ τοῦ κράτους, ἦταν ἡ σύζυγός του Θεοδώρα.
Ἡ γυναῖκα αὐτὴ καταγόταν ἀπὸ ταπεινὴ οἰκογένεια·
ὁ πατέρας της ἔτρεφε θηρία, ποὺ ἔπαιζαν στὸ ἵπποδρό-
μιο· γι' αὐτὸ ἔζησε κατὰ τὴ νεανικὴ της ἡλικία ζωὴ ἄ-

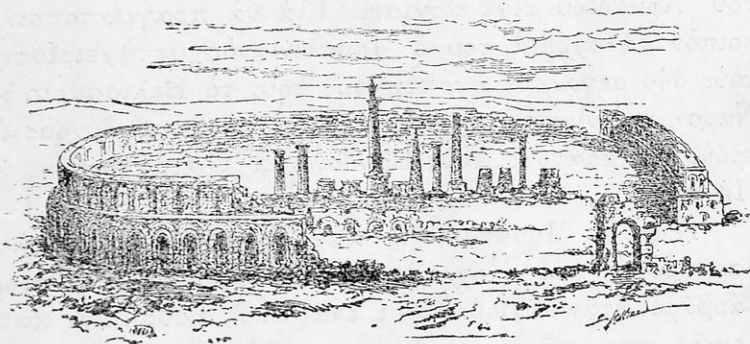
Ἰουστινιανός

ταχτη. Ἐπειτα ὅμως μετανόησε καὶ ἐγκαταστάθηκε σὲ
μιὰ φτωχικὴ κατοικία, ὅπου ζοῦσε ζωὴ ταχτικὴ καὶ
ἡσυχὴ καὶ μὲ τίμια ἐργασία κέρδιζε τὰ χρήσιμα γιὰ
τὴ ζωὴ της. Τότε συνέβη νὰ τὴν ἰδῇ καὶ τὴ γνωρίσῃ
ὁ Ἰουστινιανός· καὶ ἐπειδὴ ἦταν πολὺ ὠραία, τὴν ἀγά-

πησε και την παντρεύτηκε. Έτσι η φτωχή Θεοδώρα γίνθηκε αυτοκράτειρα· μα με την εξυπνάδα της και την άφοσίωσή της φάνηκε άξια για την ψηλή θέση, που πήρε. Γιατι αυτή ήταν ο κυριώτερος σύμβουλος του Αυτοκράτορα και μάλιστα σε μια δύσκολη και φοβερή περίσταση—την επανάσταση «του νίκια», έσωσε τη ζωή και το θρόνο του συζύγου της.

2. Έπανάσταση «του νίκια.» Την εποχή εκείνη γίνονταν στην Κωνσταντινούπολη άρματοδρομικοί αγώνες, όπως και στην παλιά Ρώμη. «Ολος ο λαός έτρεχε στον Ίπποδρομο, για να τους παρακολουθήση. Εκεί παράβγαιναν από δύο-δύο άμάξια, που οι οδηγοί τους φορούσαν ο ένας πράσινη φορεσιά και ο άλλος γαλάζια. Ο λαός, που παρακολουθοῦσε τους αγώνες, μοιραζόταν σε δυο μερίδες, που καθεμιά έπαιρνε το όνομα από τη φορεσιά του άμαξηλάτη—δηλαδή έλέγονταν **πράσινοι** και **γαλάζιοι**. Οι μερίδες αυτές με τον καιρό έγιναν κόμματα, που άρχισαν να ανακατεύονται και στην πολιτική. Μια φορά λοιπόν, όταν αυτοκράτορας ήταν ο Ίουστινιανός, οι πράσινοι ζήτησαν από τον αυτοκράτορα να πάψη μερικούς Ύπουργούς, που ήταν μισητοί. Ο Ίουστινιανός δέν τους έκαμε τη χάρη και τότε οι πράσινοι έκαναν επανάσταση. Αφού ενώθηκαν και με πολλούς γαλάζιους, σκορπίστηκαν στην πόλη και έβαλαν φωτιά. Τότε ένα μεγάλο μέρος απ' την πόλη κάηκε· μαζί με τα σπίτια και τα δημόσια κτίρια κάηκε και ο αρχαῖος ναός της Αγίας Σοφίας, που τον είχε χτίσει ο μεγάλος Κωνσταντῖνος. Η επανάσταση αυτή βάσταξε τρεις μέρες και ώνομάστηκε «στάση του νίκια», γιατί οι επαναστάτες φώναζαν «νίκια, νίκια». Η επανάσταση

ἀπὸ ὥρα σὲ ὥρα ὄλο καὶ μεγάλωνε· οἱ ἐπαναστάτες ἔσφαζαν καὶ ἄρπαζαν. Στὸ τέλος ἀνακήρυξαν καὶ ἄλλον αὐτοκράτορα. Τότε ὁ Ἰουστινιανὸς τόσο φοβήθηκε, πὺ ἀποφάσισε νὰ φύγη ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη. Αὐτὴ τὴ γνώμη εἶχαν οἱ Ὑπουργοὶ καὶ οἱ στρατηγοὶ του· μὰ ἡ μυαλωμένη καὶ γενναία Θεοδώρα ἀντιτάχθηκε στὴν ἀπόφαση τοῦ αὐτοκράτορα καὶ τοῦ εἶπε τὰ βασιλικά καὶ ὑπερήφανα ἐκεῖνα λόγια, πὺ ἔμειναν ἀθάνατα στὴν ἱστορία: «Ἐκεῖνος, πὺ κυβέρνησε τὸν κόσμον, μπορεῖ νὰ

Ὁ Ἰππόδρομος τῆς Κωνσταντινούπολης ὅπως σώζονταν
κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα.

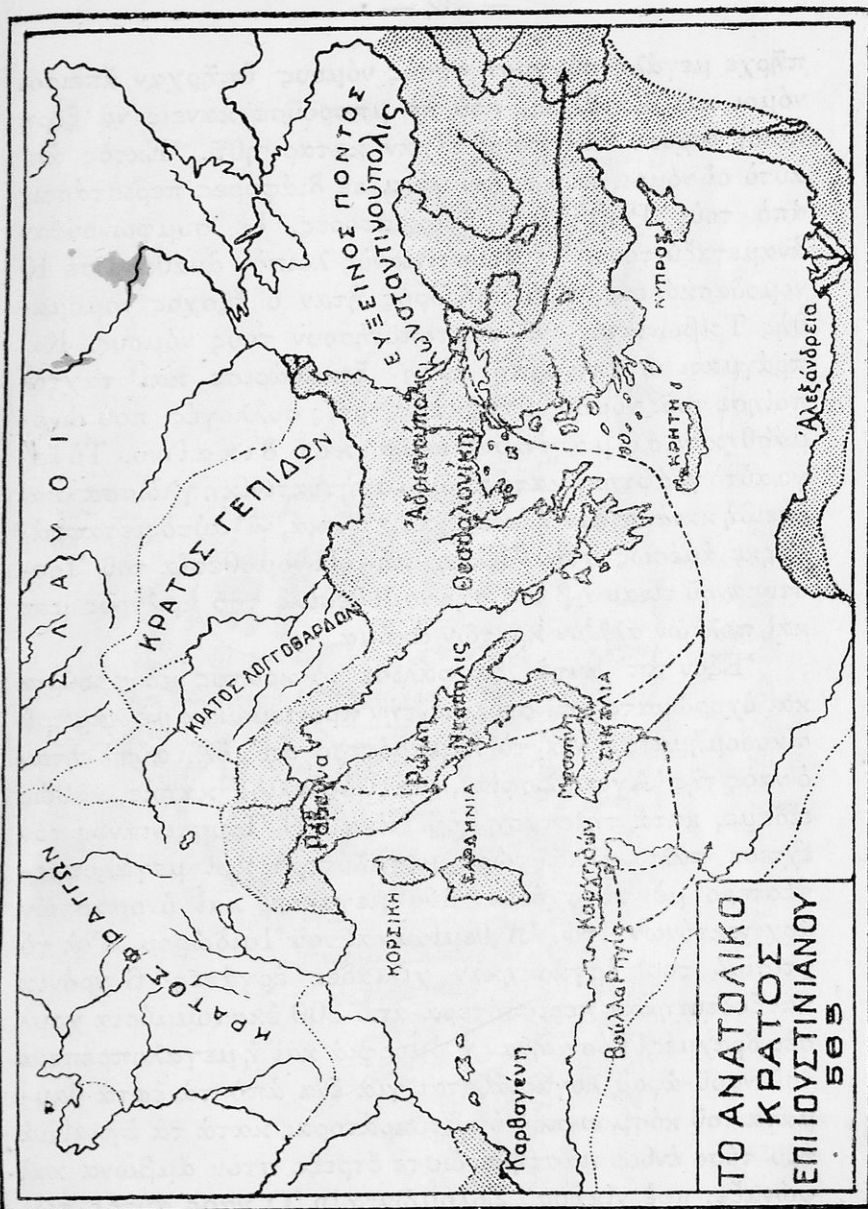
δεχτῆ τὸ θάνατον, μὰ ὄχι καὶ τὴ φύγη. Ἐπειτα ὠραῖο σάβανον εἶναι ἡ βασιλεία)... Ὁ Ἰουστινιανὸς τότε πῆρε θάρρος καὶ διάταξε τὸν στρατηγὸν Βελισσάριο νὰ καταβάλλῃ μὲ κάθε μέσον τὴν στάση. Καὶ πράγματι ὁ Βελισσάριος, ἀφοῦ ἐνέργησε μ' ἐπιτηδειότητα, κατῶρθωσε νὰ κατασφάξῃ τοὺς περισσότερους στασιαστὲς καὶ τοιοῦτοτρόπως νὰ πνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν στὸ αἶμα.....

ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΙΚΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ

1. Πόλεμοι. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀφότου ἀνέβηκε στὸ θρόνο εἶχε ἓνα ὄνειρο-νὰ δυναμώσῃ καὶ πάλι τὸ Ρωμαϊκὸ κράτος καὶ νὰ τὸ ἐνώσῃ στὸ σκῆπτρο του. Τὸ ὄνειρο ὅμως αὐτὸ σταμάτησε γιὰ κάμποσον καιρὸ τὸν ἐξελληνισμό τοῦ Ἀνατολικοῦ κράτους, πού ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀρκαδίου εἶχε ἀρχίσει. Γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ λοιπὸν τὰ σχέδιά του ὁ Ἰουστινιανὸς μεταχειρίστηκε τοὺς δύο μεγάλους στρατηγούς του, τὸ Βελισσάριο καὶ Ναρσὴ καὶ νίκησε μ' αὐτούς τοὺς πιδὲ ἐπικίνδυνους ἐχτροὺς τοῦ κράτους, τοὺς Βάνδαλους, Ὀστρογότθους καὶ Πέρσες.

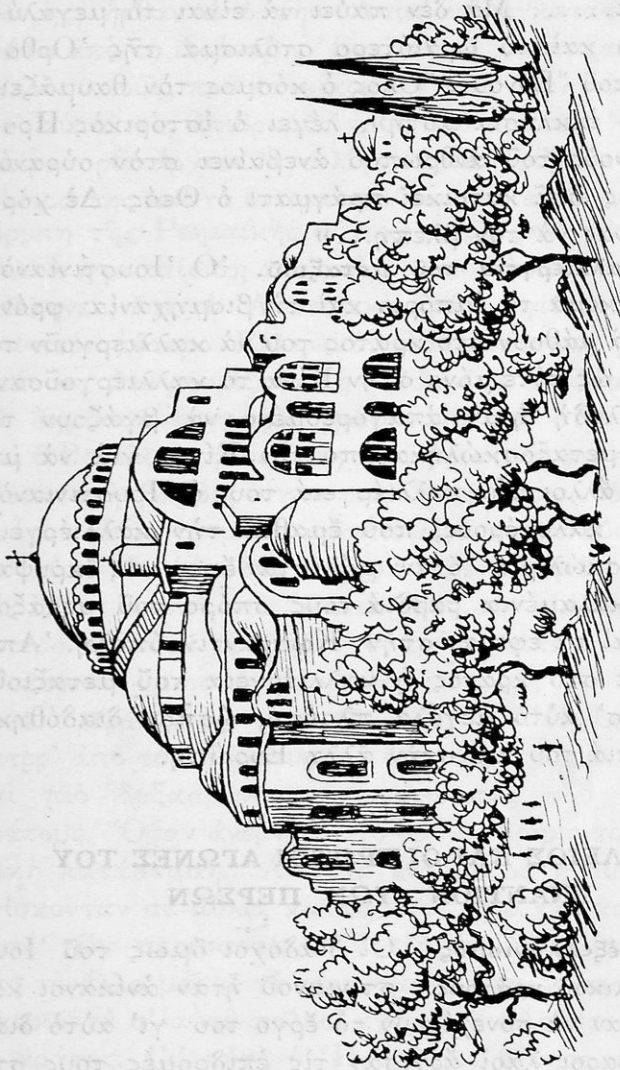
Τέλος ὁ Ἰουστινιανὸς καταπολέμησε καὶ ἄλλους βαρβάρους, πού ἐνοχλοῦσαν τὸ κράτος του. Τέτοιοι βάρβαροι ἦταν οἱ Βούλγαροι, ἓνας λαὸς Τουρκικῆς καταγωγῆς, πού πῆραν τὸ ὄνομα γιὰτὶ εἶχαν κατοικήσει πολὺν καιρὸ κοντὰ στὸ Βόλγα ποταμὸ. Ἄλλοι βάρβαροι ἦταν οἱ Οὐννοι καὶ οἱ Σλάβοι, πού ἔφτασαν ὡς τὴν Κωνσταντινούπολη· ὁ Βελισσάριος ὅμως τοὺς νίκησε καὶ ἔσωσε τὴν Πόλη.... Ἔτσι τὸ μεγάλο ὄνειρο τοῦ Ἰουστινιανοῦ πραγματοποιήθηκε· τὸ κράτος του ἀπόχτησε τὰ παλιὰ σύνορα, πού εἶχε τὸ Ρωμαϊκὸ κράτος καὶ ἐνώθηκε στὸ σκῆπτρο του.

2. Εἰρηνικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐλάμπρυνε τὴ βασιλεία του καὶ μὲ λαμπρὰ εἰρηνικὰ ἔργα· ἓνα ἀπὸ τὰ λαμπρότερα ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἦταν ἡ ταχτοποιήσις τῆς νομοθεσίας. Ἔως τότε ὁ

πῆρχε μεγάλη σύγχυση στους νόμους ὑπῆρχαν ἄπειροι νόμοι καὶ διατάξεις, πού δὲ μπορούσε κανεὶς νὰ ξέρη ποιοὶ ἴσχυαν καὶ ποιοὶ εἶχαν καταργηθῆ. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ οἱ νόμοι, πού εἶχαν γίνεῖ σὲ διάφορες περιστάσεις ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους αὐτοκράτορες, δὲ συμφωνοῦσαν ἀναμεταξύ τους. Ὁ Ἰουστινιανὸς λοιπὸν ἀνάθεσε σὲ 10 νομοδασκάλους, πού πρόεδρος ἦταν ὁ ἔξοχος νομομαθῆς Τριβωνιανός, νὰ ταχτοποιήσουν τοὺς νόμους. Καὶ πράγματι ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ ξεκαθάρισε καὶ ταχτοποίησε τοὺς νόμους καὶ ἔκαμε τρεῖς συλλογές, πού ὠνομάσθησαν σῶμα τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου. Τὸ ἔργο αὐτὸ γράφτηκε κατὰ πρῶτο στὴ Λατινικὴ γλῶσσα καὶ ἐπειδὴ κανένας δὲν ἤξερε πιά λατινικά, γι' αὐτὸ μεταφράστηκε ἀμέσως στὴν Ἑλληνικὴ. Ἡ νομοθεσία τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶναι ἡ βάση τῆς νομοθεσίας τοῦ κράτους μας καὶ πολλῶν ἄλλων κρατῶν ἀκόμα.

Ἐξὸν ἀπ' αὐτὰ ξασφάλισε τὸ κράτος μὲ φρούρια καὶ ὀχυρώματα καὶ στόλισε τὴν πρωτεύουσα μὲ λαμπρὰ οἰκοδομήματα. Μὰ τὸ λαμπρότερο ἀπ' ὅλ' αὐτὰ ἦταν ὁ ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας, γιατί ὁ παλιὸς κάηκε, καθὼς εἶδαμε, κατὰ τὴν στάση τοῦ Νίκα. Ὁ Ἰουστινιανὸς τὸν ἔχτισε πάλι, ἀλλὰ τώρα μεγαλύτερο καὶ μεγαλοπρεπέστερο μὲ τὰ σχέδια δύο μεγάλων καὶ ὀνομαστῶν ἀρχιτεκτόνων - τοῦ Ἀνθεμίου καὶ τοῦ Ἰσιδώρου. Γιὰ τὸ χτίσιμό του ἐργάστηκαν χιλιάδες ἐργάτες 6 χρόνια καὶ ξοδεύτηκαν περισσότερα ἀπὸ 300 ἑκατομμύρια χρυσὲς δραχμές! Τόση ἦταν ἡ ὁμορφιὰ καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια τοῦ ναοῦ-ἀφοῦ λογαριάζεται γιὰ ἓνα ἀπὸ τὰ ἑπτὰ θαύματα τοῦ κόσμου-πού ὁ αὐτοκράτορας κατὰ τὰ ἐγκαίνιά του τόσο ἐνθουσιάστηκε, ὥστε ἔτρεξε στὸν ἄμβωνα καὶ φώναξε: «σὲ νίκησα, Σολομῶντα!». Ὁ ναὸς αὐτὸς σῶ-

Ἡ Ἁγία Σοφία ὡς εἶχεν ἐπὶ Ἰστανίδας

ζεται ὡς τὰ σήμερα ἀκέρηος· οἱ Τοῦρκοι ὅμως τὸν ἔχουν κάμει τζαμί..... Μὰ δὲν παύει νὰ εἶναι τὸ μεγαλύ-τερο κέντρο καὶ τὸ ὠραιότερο στόλισμα τῆς Ὁρθο-δοξίας καὶ τοῦ Ἔθνους. "Ὅλος ὁ κόσμος τὸν θαυμάζει «μέσα στὴν ἐκκλησία αὐτή», λέγει ὁ ἱστορικὸς Προ-κόπιος «ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἀνεβαίνει στὸν οὐρανὸ νομίζεις πὼς ἐκεῖ κατοικεῖ πράγματι ὁ Θεός. Δὲ χορ-ταίνει κανένας νὰ τὸν βλέπη...»

3. Ἡ καλλιέργεια τοῦ μεταξιοῦ. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐμψύχωσε ἀκόμα τὸ ἐμπόριο καὶ τὴ βιομηχανία· φρόν-τισε πολὺ νὰ μάθουν στὸ κράτος του νὰ καλλιεργοῦν τὸ μεταξί, πού ὡς τότε μόνο στὴν Κίνα τὸ καλλιεργοῦσαν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἦταν ἀπαγορευμένο νὰ βγάζουν τὰ σπόρο τοῦ μεταξοσκώληκα ἀπὸ τὴν Κίνα, γιὰ νὰ μὴ μάθουν καὶ ἄλλοι τὴν καλλιέργειά του, ὁ Ἰουστινιανὸς ἔστειλε δυὸ καλογέρους, πού ἔμαθαν τὴν καλλιέργεια τοῦ μεταξοσκώληκα ὅταν μάλιστα ἔφευγαν, ἔκρυψαν μέσα στὰ καλάμνια ραβδιά τους σπόρο τοῦ μεταξο-σκώληκα καὶ τὰ ἔφεραν στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἀπὸ τότε ἄρχισε στὸ κράτος ἡ καλλιέργεια τοῦ μεταξιοῦ, πού ἔφερε σ' αὐτὸ μεγάλα πλούτη, ὥσπου διαδόθηκε ἡ καλλιέργειά του καὶ στὴν ἄλλη Εὐρώπη.

110. .

ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΟΥ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ

1. Τέλειος ἐξελληνισμὸς Οἱ διάδοχοι ὅμως τοῦ Ἰου-τοῦ Ἀνατολικοῦ κράτους. στινιανοῦ ἦταν ἀνίκανοι καὶ δὲν μπόρεσαν νὰ συνεχίσουν τὸ ἔργο του· γι' αὐτὸ διά-φοροι βάρβαροι λαοὶ ἄρχισαν τὶς ἐπιδρομὰς τους στὸ κράτος. Καὶ πρῶτοι οἱ Λογγοβάρδοι κυρίεψαν τὴν ἀπάνω

Ἰταλία· ἔπειτα οἱ Ἀβαροὶ, ἓνας λαὸς Μογγολικῆς καταγωγῆς, ἤρθαν ἀπὸ τὴν Ἀσία καὶ ἐγκαταστάθηκαν ἀπάνω ἀπὸ τὸ Δούναβη. Ἐκεῖ ἀφοῦ ὑπόταξαν τοὺς Σλαβικοὺς λαοὺς, ποὺ κατοικοῦσαν στὰ μέρη αὐτά, ἄρχισαν καὶ αὐτοὶ τὶς ἐπιδρομὲς τοὺς στὸ κράτος. Ἔτσι ἡ αὐτοκρατορία ἄρχισε λίγο-λίγο νὰ περιορίζεται στὰ φυσικὰ σύνορά της καὶ τὰ ὄνειρα τοῦ Ἰουστινιανοῦ γιὰ τὴν ξαναίδρυση τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας νὰ σβήνουν πάλι. Ἀλλὰ ἡ ματαιώση αὐτῆ εἶχε αὐτὸ τὸ καλὸ γιὰ μᾶς τοὺς Ἕλληνας, ὅτι τὸ Ἀνατολικὸ κράτος γίνεται τώρα ὀλοένα περισσότερο Ἑλληνικόν. Γιατὶ ἐπίσημη γλῶσσα τοῦ κράτους ἀναγνωρίζεται ἡ Ἑλληνικὴ· οἱ νόμοι καὶ ὅλα τὰ δημόσια ἔγγραφα γράφονται πιά στὴν Ἑλληνικὴ καὶ ὁ Ρωμαϊκὸς βίος ὑποχωρεῖ ὀριστικὰ στὸν Ἑλληνικόν. Μέσα στὴ βαρβαρότητα ποὺ ἦταν γύρω, τὸ Ἑλληνικὸ κράτος εἶναι τὸ μόνον πολιτισμένον καὶ πλούσιον κράτος. Γι' αὐτὸ οἱ γύρω δὲν παύουν τὶς ἐπιδρομὲς τοὺς σ' αὐτό. Εἶναι καρφί στὰ μάτια τοὺς... Ἀλλὰ τὸ μεγαλύτερο κίνδυνον τράβηξε τὸ κράτος ἀπὸ τοὺς Πέρσες· τὸ ἔσωσε ὁμως ὁ Ἡράκλειος.

2. Ἡράκλειος καὶ Πέρσες. Ὁ Ἡράκλειος ἦταν ὕστερ' ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανὸ ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους καὶ πιὸ δοξασμένους αὐτοκράτορες τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. Ὄταν ἀνέβηκε στὸ θρόνον, βρῆκε τὸ κράτος σὲ κακὴ κατάστασιν. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἡ διοίκησή του βρίσκονταν σὲ ἀθλία κατάστασιν, ἀπὸ τὴν κακὴ κυβερνήσιν τῶν περισσοτέρων διαδόχων τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τὰ οἰκονομικὰ ἦταν καταστραμμένα. Καὶ κοντὰ σ' αὐτὰ πολλοὶ ἐχτροὶ ἀπειλοῦσαν ἐξωτερικὰ τὸ κράτος. Γι' αὐτὸ ὁ Ἡράκλειος θέλησε νὰ βάλῃ σὲ τάξιν τὴν διοίκησιν, νὰ καλυτερέψῃ τὰ οἰκονομικὰ καὶ νὰ

διοργανώση τὸ στρατό, πού βρίσκονταν τότε σὲ ἀταξία καὶ παραλυσία. Ἐπειτα ἐνιωθε πὼς τὸ μεγαλύτερο κίνδυνο ἔτρεχε τὸ κράτος ἀπὸ τοὺς Πέρσες· γιατί αὐτοί, ἀφοῦ κυρίεψαν τὴ Συρία, προχώρησαν στὴν Παλαιστίνη καὶ ἄρπαξαν ἀπὸ κεῖ τὴν Τίμιο Σταυρό· ὕστερα κυρίεψαν τὴν Αἴγυπτο καὶ τὸ περισσότερο μέρος τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἔφτασαν ὡς τὴ Χαλκηδόνα, πού εἶναι στὴν Ἀσιατικὴ παραλία καὶ ἀντίκρυ στὴν Κωνσταντινούπολη· γι' αὐτὸ ὁ Ἡράκλειος ἀποφάσισε νὰ τοὺς χτυπήσῃ. Ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὸ στρατό, πού τοῦ χρειάζονταν, δὲν εἶχε χρήματα· τότε κατὰ συμβουλὴ τοῦ Πατριάρχου Σέργιου, παίρνει δανεικὰ τὰ χρήματα καὶ τοὺς θησαυροὺς τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μοναστηριῶν. Ἐπειτα γιὰ νὰ ἐν-

Ὁ Ἡράκλειος

θουσιάσῃ καὶ γιὰ νὰ φανατίσῃ τὸ λαό, διαλαλεῖ πὼς ἡ ἐκστρατεία δὲ γίνεται μονάχα γιὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τις χῶρες τοῦ κράτους, πού εἶχαν καταλάβει οἱ Πέρσες, μὰ καὶ γιὰ νὰ πάρῃ πάλι ἀπ' αὐτοὺς τὸν Τίμιο Σταυρό καὶ νὰ ὑπερασπίσῃ τὴ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ, πού οἱ Πέρσες ἤθελαν νὰ τὴν καταστρέψουν, γιὰ νὰ τοὺς ἐπιβάλουν τὴ δική τους—τὴ θρησκεία τοῦ Ἡλίου... Ἔτσι ὁ πόλεμος πῆρε χαραχτῆρα θρησκευτικοῦ πολέμου. Ὁ στρατὸς τότε ἐνθουσιάστηκε, γιατί θὰ πολεμοῦσε γιὰ τὴν πίστη τοῦ Χριστοῦ... Ταυτόχρονα ὁ Ἡράκλειος γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τις πλάτες, συμφιλιώθηκε πρῶτα μὲ τοὺς

Σλάβους και ἔδωκε τὸ δικαίωμα στοὺς Σέρβους και στοὺς Κροάτες νὰ ἐγκατασταθοῦν στὶς χῶρες, ποὺ και σήμερα κρατοῦν· τελευταῖα ἔκαμε ξεχωριστὴ εἰρήνη με τοὺς Ἀβάρους, γιὰ νὰ μὴν ἔχη καμμιά ἀνησυχία κι ἀπ' αὐτούς. Ἀφοῦ λοιπὸν με αὐτὸν τὸν τρόπο ἐτοιμάστηκε, πῆγε στὴν ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Σοφίας με μαῦρα φορέματα, σὰν ἕνας ἀπλὸς στρατιώτης-στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ και τῆς Πατρίδας· και ἐκεῖ ἀφοῦ ἔπεσε μπροστὰ στὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, ζήτησε με δάκρυα στὰ μάτια τὴ βοήθειά του. Ἐπειτα, ἐνῶ τὸν ἀκολουθοῦσε ὄλος ὁ λαὸς και ὁ κλῆρος, κατέβηκε πεζὸς στὴν παραλία, ὅπου με τὶς εὐχὲς ὄλων ἀνέβηκε στὰ πλοῖα μαζί με τὸ στρατό του κατὰ τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 622. Στὴν Κωνσταντινούπολη ἄφησε ἀντιβασιλέα τὸ μικρὸ γιό του Κωνσταντῖνο και κηδεμόνες του τὸν Πατριάρχη Σέργιο και τὸν Ὑπουργὸ Βῶνο. Ὁ Ἡράκλειος δὲν πῆγε νὰ χτυπήσῃ τοὺς Πέρσες, ποὺ ἦταν στρατοπεδευμένοι ἀντίκρου στὴ Χαλκηδόνα, ἀλλ' ἀκολούθησε ἕνα σπουδαῖο στρατηγικὸ σχέδιο· ἔπλευσε δηλαδὴ στὸν Ἰσσικὸ κόλπο και κεῖ κατάλαβε τὴν Κιλικία· ἔπειτα μπαίνει στὴν Καππαδοκία, και ἀφοῦ νίκησε τοὺς Πέρσες, ἔδειξε πὼς θέλει νὰ κόψῃ τὶς συγκοινωνίες τους. Τότε οἱ Πέρσες, ποὺ βρίσκονταν στὴ Χαλκηδόνα, φοβήθηκαν και ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν και νὰ τρέξουν ἐναντίον τοῦ Ἡρακλείου· ἀλλ' ὁ Ἡράκλειος τοὺς νικᾷ τελειωτικὰ σὲ μιὰ μεγάλη μάχη και τοὺς διώχνει ἀπὸ τὴ Μ. Ἀσία.

ΑΒΑΡΟΙ ΚΑΙ ΠΕΡΣΕΣ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

1. Οἱ Ἄβαροι πολιορκοῦν τὴν Πόλη. Ὁ πολυμήχανος βασιλέας τῶν Περσῶν Χοσρόης μὲ ὅλες τὶς συμφορές, πού ὡς τώρα εἶχε πάθει, δὲν ἀπελπίζεται τὸ ἐναντίο τοῦ ἔρχεται στὸ νοῦ του ἓνα μεγάλο σχέδιο. Συνεννοεῖται δηλαδὴ μὲ τοὺς Ἀβάρους καὶ ἀποφασίζουν νὰ πολιορκήσουν μαζί τὴν Κωσταντινούπολη, καὶ ἀφοῦ τὴν κυριέψουν, νὰ μοιράσουν κατόπιν ἀναμεταξύ τους τὴν Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία. Καὶ πράγματι οἱ Ἄβαροι ὁρμοῦνε κι αὐτοὶ πρὸς τὴν Κωσταντινούπολη καὶ τὴν πολιορκοῦν, ἐνῶ ἓνα μέρος τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ φτάνει στὴ Χάλκηδὸνα. Ἡ Κωσταντινούπολη τότε ἤρθε σὲ μεγάλο κίνδυνο· ὁ Ἡράκλειος ὅμως, πού κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ βρίσκονταν στὴν Ἀσία, δὲν ἔτρεξε γιὰ νὰ σώσῃ τὴν πρωτεύουσά του, ὅπως περίμεναν οἱ Πέρσες. Εἶχε πεποιθήσῃ στὸν ὑπουργό του Βῶνο καὶ στὸν Πατριάρχῃ Σέργιο. Γι' αὐτὸ ἔστειλε μονάχα σ' αὐτοὺς βοήθεια ἀπὸ 12 χιλ. ἄνδρες, ἐνῶ αὐτὰς ἔμεινε στὰ σύνορα τῆς Περσίας, γιὰ νὰ συγκερατῆ τὸν ἄλλο Περσικὸ στρατό. Καὶ πράγματι οἱ δυὸ ἐκεῖνοι ἄντρες, ὁ Βῶνος καὶ ὁ Σέργιος, ἔσωσαν τὴν Κωσταντινούπολη. Ἀφοῦ δηλαδὴ προετοίμασαν καλὰ τὴν υπεράσπισῃ τῆς πόλεως, ἤρθαν στὴν ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ ζήτησαν τὴ βοήθειά τῆς Θεοτόκου· ἔπειτα ὅλοι γεμάτοι θάρρος ρίχτηκαν ἀπάνω στοὺς βαρβάρους, ἀπόκρουσαν μὲ γενναιότητα τὶς ἐπιθέσεις των καὶ κατὰστρεψαν ὅλα τους τὰ πλοῖα, πού μ' αὐτὰ ἤθελαν νὰ ἐνωθοῦνε μὲ τοὺς Πέρσες ἀντίκρυ. Ἔτσι ἡ Κωσταντι-

νούπολη σώθηκε! Ὁ λαὸς τότε ἔτρεξε χαρούμενος στὴν Ἁγία Σοφία καὶ εὐχαρίστησε μ' ἓναν ὠραῖον ὕμνον ἀνίκητῆ στρατηγὸ Θεοτόκο· γιατί ὅλοι πίστεψαν, πὼς αὐτὴ γλίτωσε τὴν πόλη. Τὸν ὕμνον αὐτὸν τὸν ἔγραψε ὁ Πατριάρχης Σέργιος καὶ εἶναι ὁ Ἀκαθίστος ὕμνος ἢ Χαιρετισμοὶ τῆς Παναγίας, πού ψάλλονται ὡς τὰ σήμερα στὴν Ἐκκλησία μας τῇ Μεγάλῃ Σαρακοστή. Ἐνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα τροπάρια τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου εἶναι καὶ τὸ τροπάρι:

Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια,
Ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια,
Ἀναγράφω Σοι ἡ Πόλις Σου Θεοτόκε.
Ἄλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον,
Ἐκ παντοίων με κινδύνῳ ἐλευθέρωσον,
Ἴνα κράζω Σοι, Χαῖρε, Νύμφη, ἀνύμφευτε.

2. Καταστροφή τῶν Περσῶν. Ὁ Ἡράκλειος μόλις ἔμαθε πὼς σώθηκε ἡ Πόλη, μπῆκε πάλι στὸ Περσικὸ κράτος καὶ κυρίεψε πολλὰς πόλεις του. Ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Χοσρόης βγαίνει τότε ἐναντίον τοῦ Ἡρακλείου, κοντὰ στὴ Νινευὶ καὶ ὄχι μακριὰ ἀπὸ τὸ μέρος, πού ἔγινε ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρο ἡ μάχη τῶν Γαυγαμήλων· ἐκεῖ λοιπὸν γίνεται ὁ τελευταῖος, ἀλλὰ ἀποφασιστικὸς ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων μὲ τοὺς Πέρσες. Ὁ Ἡράκλειος ἐκεῖ νίκησε καὶ κατάστρεψε τελειωτικὰ τοὺς Πέρσες. Τότε ὅμως οἱ Πέρσες ἐπαναστάτησαν ἐναντίον τοῦ Χοσρόη, τὸν ξεθρόνισαν καὶ ἀνέβασαν στὸ θρόνον τὸ γιό του Σιρόη. Ὁ Σιρόης ἔκανε εἰρήνη μὲ τὸν Ἡράκλειον καὶ ἔδωκε σ' αὐτὸν τοὺς αἰχμαλώτους, τὶς γῶρες πού τοῦ εἶχε πάρει ὁ πατέρας του καὶ μάλιστα τὸν Τίμιον Σταυρό, πού εἶχαν ἀρπάξει, καθὼς εἶδαμε, οἱ Πέρσες ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα. Ὑστερ' ἀπ' αὐτὰ ὁ Ἡράκλειος γύρισε

πάλι στην Κωνσταντινούπολη, όπου όλος ο λαός και ο κλήρος τόν υποδέχτηκε με μεγάλο ένθουσιασμό, ενώ μπροστά από τή συνοδεία πήγαιναν άντρες, που κρατούσαν τόν Τίμιο Σταυρό—τό ένδοξότερο τρόπαιο τών μεγάλων και δοξασμένων αγώνων του..... Τόν άλλο χρόνο πήγε στα Ίεροσόλυμα και εκεί ο ίδιος φέρνοντας τόν Σταυρό στους ώμους του, τόν έστησε πάλι στο Γολγοθά, στις 14 Σεπτεμβρίου του 629—στόν ίδιο δηλαδή τόπο και τήν ίδια ήμέρα, που είχε στηθῆ, όταν για πρώτη φορά βρέθηκε από τήν Άγία Έλένη, τή μητέρα του Μεγάλου Κωνσταντίνου. Τήν μεγάλη αυτή ήμέρα τή γιορτάζει κάθε χρόνο πανηγυρικά ως τά σήμερα ή Έκκλησία μας στις 14 Σεπτεμβρίου.

3. Έμφάνιση τών Άράβων. Κατά κακή τύχη ή ειρήνη δέ βάσταζε πολύν καιρό· σέ λίγο νέοι φοβεροί έχτροι του Έλληνικού κράτους έμφανίστηκαν. Οί έχτροι αυτοί ήταν οί Άραβες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄.

ΟΙ ΑΡΑΒΕΣ

130

ΟΙ ΑΡΑΒΕΣ ΚΑΙ Ο ΜΩΑΜΕΘ

1. Οί Άραβες πριν φανῆ ο Μωάμεθ. Στην Άραβική χερσόνησο ζούσε στα παλιά χρόνια ένας λαός Σημιτικός· ο λαός αυτός ήταν οί Άραβες, που για αρχηγό τῆς γενιάς των θεωρούσαν τόν Ίσμαήλ—ένα από τους γιούς του Άβραάμ. Οί Άραβες ήταν λαός πολεμικός και βρίσκονταν χωρισμένος σέ πολλές φυλές, που δέν είχαν όλες τήν ίδια θρησκεία· άλλοι ήταν ειδωλολάτρες,

ἄλλοι λάτρευαν τὰ ἄστρα καὶ λίγοι ἦταν Χριστιανοὶ καὶ Ἰουδαῖοι. Οἱ Ἄραβες εἶχαν κοντὰ στὴ Μέκκα ἓνα κοινὸ ἱερό, τὸν Κααβά, ποῦ πίστευαν πὼς τὸν ἔχτισε ὁ Ἄβραάμ. Τίς διάφορες αὐτὲς φυλὲς τῶν Ἀράβων κατάρθωσε νὰ ἐνώσῃ σὲ ἓνα κράτος δυνατὸ καὶ σὲ μιὰ νεία καὶ δική του θρησκεία ὁ Μωάμεθ.

2. Μωάμεθ. Ὁ Μωάμεθ γεννήθηκε στὴ Μέκκα τῆς Ἀραβίας κατὰ τὸ 571 μ.Χ. ἀπὸ μιὰ φτωχὴ, μὰ καλὴ οἰκογένεια. Σὲ πολὺ μικρὴ ἡλικία ἔμεινε ὄρφανός γι' αὐτὸ ἔγινε ὁδηγὸς καμήλων καὶ μὲ τὰ καραβάνια γύρισε πολλὰ μέρη τῆς Ἀραβίας καὶ τῆς Συρίας καὶ γνωρίστηκε μὲ Χριστιανούς καὶ Ἰουδαίους. Μ' αὐτούς ἤρθε σὲ θρησκευτικὲς συζητήσεις καὶ ἀπὸ τίς συζητήσεις αὐτὲς καὶ ἀπὸ τὴ μελέτη τῆς Παλιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης σχημάτισε τὴν πεποίθησιν, πὼς ἡ θρησκεία τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν Ἰουδαίων ἦταν πολὺ ἀνώτερη ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρεία τῶν Ἀράβων. Γι' αὐτὸ ἔβαλε στὸ νοῦ του νὰ ὁδηγήσῃ τὴν πατρίδα του στὴν πίστη τοῦ ἑνὸς μόνου Θεοῦ καὶ νὰ κἀνῃ δική του θρησκεία, κατάλληλη γιὰ τοὺς Ἄραβες. Ὅταν λοιπὸν νόμισε κατάλληλη τὴν περίστασιν, παρουσιάστηκε στὴ Μέκκα γιὰ προφήτης καὶ ἄρχισε νὰ διδάσκῃ τὴ θρησκεία του. Γιὰ νὰ τῆς δώσῃ μάλιστα μεγαλύτερη ἀξία, ἔλεγε πὼς τὴ φανέρωσε σ' αὐτὸν ὁ ἀρχάγγελος Γαβριὴλ καὶ πὼς ἀπ' αὐτὸν δῆθεν ἔπαιρνε τίς διαταγὰς τοῦ Θεοῦ.

3. Θρησκεία τοῦ Μωάμεθ. Ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ λέγεται Ἰσλάμ, δηλ. ἀφοσίωσις στὸ Θεό· οἱ ὄπαδοί του ὀνομαζοῦνται Μουσουλμάνοι, δηλαδὴ ἀφοσιωμένοι στὸ Θεό. Τὴ διδασκαλία τοῦ Μωάμεθ τὴν ἔχει ἓνα ἱερὸ βιβλίον τῶν Μουσουλμάνων—τὸ Κοράνι· ἐκεῖ ὑπάρχουν ὅλα τὰ ρητά, ποῦ εἶπε σὲ διάφορες περιστάσεις ὁ Μω-

άμεθ όταν ζούσε. Τό κοράνι παραδέχεται πώς ένας Θεός υπάρχει, πού φανερώθηκε στους ανθρώπους από τους προφήτες, τὸ Νῶε, τὸν Ἀβραάμ, τὸ Μωϋσῆ καὶ τὸ Χριστό· μὰ πὼς ἀπὸ ὅλους αὐτούς ὁ τελευταῖος καὶ ὁ μεγαλύτερος προφήτης εἶναι ὁ Μωάμεθ, πού ὁ Θεός τὸν ἔστειλε στὸν κόσμο γιὰ νὰ διδάξη καὶ φωτίση τοὺς ἀνθρώπους! Παραδέχεται ἀκόμη πὼς ὑπάρχει ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο ζωὴ καὶ κρίση καὶ πὼς μονάχα ὅσοι πιστεύουν τῇ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ καὶ ὅσοι φονευτοῦν γιὰ τὴν πατρίδα, θὰ πᾶνε στὸν Παράδεισο. Μὰ ὅσοι δὲν πιστεύουν στὴ θρησκεία του, οἱ ἄπιστοι, θὰ πᾶνε στὴν κόλαση καὶ θὰ τιμωριοῦνται αἰώνια... Γι' αὐτὸ εἶναι καθῆκον κάθε Μουσουλμάνου νὰ φέρνῃ, καὶ μὲ τὸ σπαθὶ του ἀκόμα, τοὺς ἀπίστους στὴν ἀληθινὴ πίστη· γιὰ νὰ τοὺς κἀνῃ μάλιστα νὰ πέφτουν μὲ τὰ μούτρα στὶς μάχες, παραδέχεται πὼς καθετὶ εἶναι γραφτὸ (κισμέτ), πού δὲν μπορεῖ κανένας νὰ τὸ ξεφύγῃ.

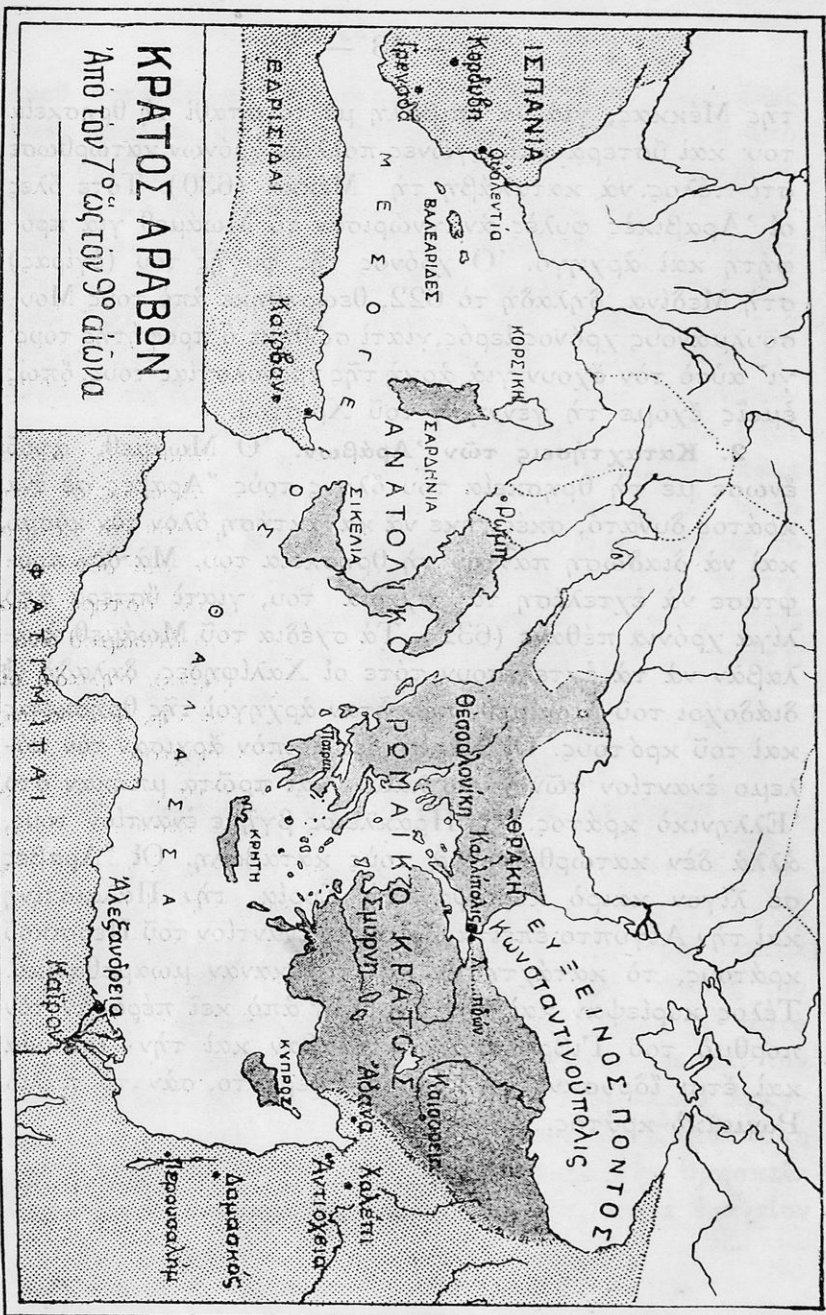
140.

ΙΣΛΑΜΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΚΜΗ ΤΩΝ ΑΡΑΒΩΝ

1. Φυγὴ καὶ ὑπερίσχυση τοῦ Μωάμεθ. "Ὅταν ὁ Μωάμεθ ἄρχισε νὰ διδάσκη τῇ θρησκεία του, πρῶτα-πρῶτα πίστεψαν σ' αὐτὴν οἱ γονεῖς καὶ οἱ φίλοι του· ἔπειτα πίστεψαν πολλοὶ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ. Οἱ ὄπαδοί του ἀπὸ ἡμέρα σὲ ἡμέρα γίνονταν περισσότεροι, γι' αὐτὸ ἡ φυλὴ, πού φύλαγε τὸν Κααβά, τὸν κυνήγησε καὶ τὸν φοβέρισε πὼς θὰ τὸν σκοτώσῃ. Τότε ὁ Μωάμεθ ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴ Μέκκα στὴν ἀντίξηλο πόλη της, τὴ Μεδίνα (622) καὶ ἐκεῖ κήρυξε τὴν θρησκεία του. "Ὅταν ἀπόχτησε πολλοὺς ὄπαδοίς, πῆγε ἐναντίον

τῆς Μέκκας, γιὰ νὰ ἐπιβάλῃ μὲ τὸ σπαθὶ τὴ θρησκεία του καὶ ὕστερα ἀπὸ ἀγῶνες πολλῶν χρόνων κατώρθωσε στὸ τέλος νὰ καταλάβῃ τὴ Μέκκα (630). Τότε ὅλες οἱ Ἀραβικὲς φυλὲς ἀναγνώρισαν τὸ Μωάμεθ γιὰ προφήτη καὶ ἀρχηγό. Ὁ χρόνος τῆς φυγῆς του (ἐγίρας) στὴ Μεδίνα, δηλαδὴ τὸ 622, θεωρήθηκε ἀπὸ τοὺς Μουσουλμάνους χρόνος ἱερός, γιὰτὶ σώθηκε ὁ προφήτης τους· γι' αὐτὸ τὸν ἔχουν γιὰ ἀρχὴ τῆς χρονολογίας τους, ὅπως ἡμεῖς ἔχομε τὴ γέννηση τοῦ Χριστοῦ.

2. Κατακτήσεις τῶν Ἀράβων. Ὁ Μωάμεθ, ἀφοῦ ἔνωσε μὲ τὴ θρησκεία του ὅλους τοὺς Ἀραβες σὲ ἓνα κράτος δυνατὸ, σκέφτηκε νὰ κατακτῆσῃ ὅλον τὸν κόσμον καὶ νὰ διαδώσῃ παντοῦ τὴ θρησκεία του. Μὰ δὲν πρόφτασε νὰ ἐκτελέσῃ τὰ σχέδιά του, γιὰτὶ ὕστερα ἀπὸ λίγα χρόνια πέθανε (632). Τὰ σχέδια τοῦ Μωάμεθ ἀνάλαβαν νὰ τὰ ἐκτελέσουν τότε οἱ Χαλίφηδες, δηλαδὴ οἱ διάδοχοι τοῦ Μωάμεθ, ποὺ ἦταν ἀρχηγοὶ τῆς θρησκείας καὶ τοῦ κράτους. Οἱ Χαλίφηδες λοιπὸν ἄρχισαν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν γύρω λαῶν καὶ πρῶτα μπῆκαν στὸ Ἑλληνικὸ κράτος. Ὁ Ἡράκλειος βγῆκε ἐναντίον τους, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ τοὺς καταβάλλῃ. Οἱ Ἀραβες σὲ λίγον καιρὸ κυρίεψαν τὴ Συρία, τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Αἴγυπτον· ἔπειτα ὤρμησαν ἐναντίον τοῦ Περσικοῦ κράτους, τὸ κατάρτησαν καὶ τὸ ἔκαναν μωαμεθανικόν. Τέλος κυρίεψαν καὶ τὴν Ἀφρικὴ ἀπὸ κεῖ πέρασαν τὸν πορθμὸ τοῦ Γιβραλτάρ, κατάλαβαν καὶ τὴν Ἰσπανία καὶ ἔτσι ἵδρυσαν ἓνα κράτος ἀπέραντον, σὰν τὸ παλιὸ Ρωμαϊκὸν κράτος...

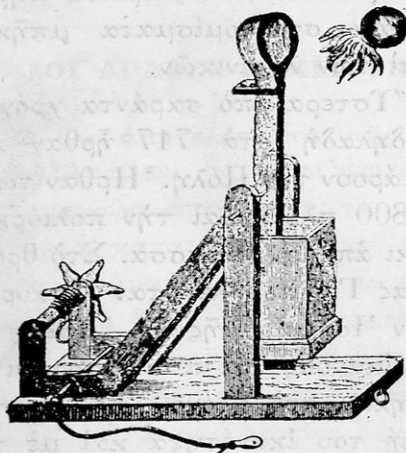

ΚΡΑΤΟΣ ΑΡΑΒΩΝ
 ΑΠΟ ΤΩΝ 7^ο ΩΣ ΤΩΝ 9^ο ΑΙΩΝΑ

ΟΙ ΑΡΑΒΕΣ ΠΟΛΙΟΡΚΟΥΝ ΤΗΝ ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ

1. Πρώτη πολιορκία τῆς Κωσταντινούπολης ἀπὸ τοὺς Ἀραβες. ἤλθσαν νὰ ὑποτάξουν καὶ τὴν Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία γι' αὐτὸ ἠποφάσισαν νὰ κυριέψουν αὐτὴ τὴν πρωτεύουσα τῆς-τὴν Κωσταντινούπολη.

Οἱ Ἀραβες, ἀφοῦ ἔγιναν δυνατοί, θέλησαν νὰ ὑποτάξουν καὶ τὴν Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία γι' αὐτὸ ἠποφάσισαν νὰ κυριέψουν αὐτὴ τὴν πρωτεύουσα τῆς-τὴν Κωσταντινούπολη. Εὐθὺς λοιπὸν ἐτοιμάζον πολὺ στρατὸ καὶ στόλο καὶ τὴν πολιορκοῦν ἀπ' τὴ στεριά καὶ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ὁ πολιορκία αὐτὴ ἔγινε ὅταν βασιλέας στὴν Κωσταντινούπολη ἦταν Κωσταντῖνος Δ' ὁ Πωγωνᾶτος, ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἡρακλείου καὶ βάσταξε 7 ὀλόκληρα χρόνια (672—679).

Ἡ μηχανὴ ποὺ πετοῦσε τὴν ὑγρὴ φωτιά. Ἔβλεπε νὰ ἀποκρούσῃ ὅλες τὶς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν καὶ τέλος νὰ καταστρέψῃ τὸ στόλο τους μὲ τὴν ὑγρὴ φωτιά, ποὺ ἀνακάλυψε ἓνας Ἕλληνας μηχανικός, ὁ Καλλίνικος. Τὴ φωτιά αὐτὴ τὴν ἔβριχναν ἀπάνω στοὺς ἐχθροὺς μὲ σωλῆνες ἢ μέσα σὲ γυάλινες σφαῖρες καὶ εἶχε τὴ θαυμαστὴ ιδιότητα νὰ καίη καὶ μέσα στὸ νερὸ ἀκόμα! Τότε οἱ Ἀραβες ἀναγκάσθησαν νὰ φύγουν, καὶ ὅσοι σώθηκαν κατὰ τὴν πολιορκία, καταστράφηκαν ὅταν γύριζαν στὴν πατρίδα τους. Ἔτσι ἡ Κωσταντινούπολη σώθηκε· μὰ μαζὶ μ' αὐτὴ

σώθηκε και ή Εύρώπη ολόκληρη από τόν 'Αραβικό κατακλυσμό. Οί κάτοικοι τής Κωνσταντινούπολης τότε έτρεξαν και πάλι, για να εύχαριστήσουν τήν Παναγία, που τους έσωσε και ώρισαν να ψέλνεται ό «'Ακάθιστος ύμνος» για να θυμίζη τή σωτηρία τής Πόλης, όχι μόνο από τους 'Αβάρους, μα κι από τους "Αραβες.

Η βασιλεία του Κωνσταντίνου είναι αξιοσημείωτη ακόμα, γιατί σ' αυτή εξέλληνίστηκε τέλεια και ή διοίκηση του κράτους. Τα στρατιωτικά αξιώματα πήραν 'Ελληνικά όνόματα κι άπάνω στα νομίσματα μπήκαν 'Ελληνικά γράμματα αντί των λατινικών.

2. Δεύτερη πολιορκία "Υστερα από σαράντα χρόνια, τής Κωνσταντινούπολης. δηλαδή στα 717 ήρθαν και πάλι οί "Αραβες, για να πάρουν τήν Πόλη. Ήρθαν τώρα με 80 χιλ. στρατό και 1800 πλοία και τήν πολιορκήσαν πάλι άπ' τή στεριά κι άπ' τή θάλασσα. Στο θρόνο είχε τότε άνεβή ό Λέοντας Γ', που λεγόταν "Ισαυρος, γιατί καταγόταν από τήν "Ισαυρία τής Μ. 'Ασίας κι ήταν ένας άπ' τους πιο ικανούς και πιο δραστήριους αυτοκράτορες, που άνέβηκαν στο θρόνο. Ο Λέοντας λοιπόν με τή στρατηγική του ικανότητα και με τήν ύγρη φωτιά κατώρθωσε να νικήση πολλές φορές τους "Αραβες και να καταστρέψη τ'ο μεγαλύτερο μέρος του στόλου των. Τότε οί "Αραβες άναγκάστηκαν να φύγουν από τή θάλασσα μα ή θάλασσα συμπλήρωσε τήν καταστροφή... "Όλα τα πλοία τους καταστράφηκαν από τήν τρικυμία, μαζί με τα λείψανα του στρατού! Λογαριάζουν πως οί "Αραβες στήν έκστρατεία αυτή έχασαν, έξόν από τ'ο στόλο τους, και 500 χιλ. άντρες! Έτσι ή Κωνσταντινούπολη και ό 'Ελληνισμός γλίτωσε και πάλι από τους "Αραβες και τ'ο Μωαμεθανισμό. Γι' αυτό οί

Ἕλληνας εὐχαρίστησαν καὶ πάλι τῇ Θεοτόκῳ μὲ τὸν «Ἀκάθιστο ὕμνον», πού ἀπὸ τότε ψέλνεται γιὰ νὰ θυμίζῃ τῇ σωτηρίᾳ τῆς Πόλης ἀπὸ τρεῖς πολιορκίες, τὴν πολιορκίαν τῶν Ἀράβων καὶ τὴν διὰ τῶν Ἀράβων. Μὰ μαζὶ μὲ τὸ Ἑλληνικὸ κράτος σώθηκε καὶ ἡ Εὐρώπη ὁλόκληρη, γιὰ τὴν ἡ Εὐρώπη τότε δὲν εἶχε κανένα δυνατὸ βασίλειο, πού νὰ ἀντισταθῇ μὲ ἐπιτυχία στὴν ὁρμὴ τῶν Ἀράβων.

160.

ΟΙ ΑΡΑΒΕΣ ΑΡΧΙΖΟΥΝ ΝΑ ΠΑΡΑΚΜΑΖΟΥΝ

1. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀποτυχίας. Ἡ ἀποτυχία τῶν Ἀράβων νὰ κυριέψουν τὴν Κωνσταντινούπολη εἶχε μεγάλα ἀποτελέσματα· γιὰ τὴν ἀπὸ τότε ἄρχισε νὰ πέφτῃ ἡ καταχτητικὴ ὁρμὴ τους—ἄρχισαν νὰ παρακμάζουν. Ἀναμεταξύ των ἄναψε πόλεμος ἐμφύλιος, πού χώρισε τὸ δυνατὸ καὶ ἀπέραντο κράτος τους σὲ πολλὰ κράτη, τὸ κράτος τῆς Βαγδάτης, τῆς Περσίας, τῆς Συρίας, τῆς Αἰγύπτου, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἰσπανίας. Μ' ὅλ' αὐτὰ οἱ Ἀραβες δὲν ἔπαψαν νὰ πολεμοῦν τὸ Ἑλληνικὸ κράτος. Ἀπ' ἐδῶ οἱ Ἀραβες τῆς Βαγδάτης κατάλαβαν μερικὰ Ἑλληνικὰ νησιά καὶ λίγα μέρη τῆς Μ. Ἀσίας· ἀπ' ἐκεῖ οἱ Ἀραβες τῆς Ἀφρικῆς μὲ τοὺς στόλους των λεηλατοῦσαν τὰ νησιά καὶ τὴν παράλιες πόλεις· οἱ Ἀραβες τῆς Ἰσπανίας πάρα πέρα κατάλαβαν τὴν Κρήτη, πού τὴν κράτησαν ἀπάνω ἀπὸ 130 χρόνια. Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ μεγάλοι αὐτοκράτορες τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους νίκησαν πολλὰς φορὰς τοὺς Ἀραβες, πού μὲ τὴν διαίρεση εἶχαν ἐξασθενήσει, καὶ τοὺς πῆραν πάλι πολλὰς χῶρες καὶ νησιά, μέσα σ' αὐτὰ καὶ τὴν Κρήτη. Τέλος

τὰ Ἀραβικὰ κράτη κατάπεσαν καὶ ἔπαψαν τοὺς πολέμους τῶν μὲ τὸ Ἑλληνικὸ κράτος. Κατὰ κακὴ μοῖρα ὅμως δὲν κατάπεσε καὶ ὁ μωαμεθανισμὸς. Ὁ μωαμεθανισμὸς ἀνάζησε μ' ἓνα νέο κράτος, πού σχηματίστηκε ἀπὸ τὰ εἰρείπια τῶν Ἀραβικῶν-τὸ Τουρκικόν, πού γι' αὐτὸ θὰ μιλήσωμε παρακάτω.χ

2. Ἀραβικὸς πολιτισμὸς. Στους Ἀραβες ὁ κόσμος χρωστᾷ καὶ πολλὰ καλὰ. Οἱ Ἀραβες ἦταν βάρβαροι, ὅσο ἦταν κλεισμένοι στὴν Ἀραβία. Ἀπὸ τότε ὅμως πού ἤρθαν σὲ σχέσεις μὲ τοὺς πολιτισμένους λαούς, πού ὑπόταξαν, ὅπως μὲ τοὺς Σύρους καὶ πρὸ πάντων τοὺς Ἕλληνας, ἀπὸ τότε ἀγάπησαν τὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες καὶ τὰ καλλιέργησαν μὲ ἐπιμέλεια καὶ ἐπιμονή. Μετάφρασαν στὴν Ἀραβικὴν πολλὰ βιβλία τῶν παλιῶν Ἑλλήνων, ἔμαθαν ἀπ' αὐτοὺς πολλὰ καὶ σὰν μορφώθηκαν καὶ πολιτίστηκαν ἔγραψαν κι αὐτοὶ πολὺ καλὰ βιβλία καὶ ἔκαμν ὠραῖα ἔργα τέχνης, δηλαδὴ παλάτια, τζαμιὰ καὶ ἄλλα. Προώδεψαν πολὺ στὶς ἐπιστῆμες, δηλ. στὴν ἀστρονομία, στὴ γεωγραφία καὶ πρὸ πάντων στὰ μαθηματικά· σ' αὐτοὺς χρωστοῦμε καὶ τὰ σημερινὰ σημεῖα τῶν ἀριθμῶν, τοὺς ἀραβικοὺς ἀριθμούς. Ἀνάπτυξαν τὴ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριο καὶ μετέφεραν στὴν Εὐρώπῃ πολλὰ νέα δέντρα καὶ φυτὰ, πού ἦταν ἄγνωστα ὡς τότε, ὅπως τὸ ζαχαροκάλαμο, τὸ ρίζι, τὸ βαμπάκι. Ἦρθαν σὲ σχέσεις μὲ τὴν Κίνα καὶ ἀπὸ κεῖ πῆραν καὶ διάδοσαν στὴν Εὐρώπῃ τρεῖς μεγάλες ἐφευρέσεις-τὴ ναυτικὴ πυξίδα (μπούσουλα), τὸ μπαροῦτι καὶ τὸ χαρτί.χ

III

ΔΟΞΑΣΜΕΝΗ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ

170

ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΣΤΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ

1. "Ατοπα στή θρησκεία 'Ο Λέοντας Γ' άφοϋ κατώρθωσε, και στήν κοινωνία. καθώς είδαμε, να σώση τήν Κωνσταντινούπολη από τούς "Αραβες, πού για δεύτερη φορά τήν πολιορκήσαν, θέλησε να αναμορφώση τή θρησκεία, τήν κοινωνία και τò κράτος, πού βρίσκονταν σε άθλιότητα και κατάπτωση· θέλησε να τούς δώση μι λ νέα ζωή — ζωή χριστιανική και έθνική. Και πρώτα στή θρησκεία συνέβαιναν πολλά άτοπα. Τά μοναστήρια τώρα είχαν καταντήσει κέντρα άνεργίας και διαφθοράς. Πολλοί νέοι έτρεχαν στα μοναστήρια και έγινονταν καλόγεροι, όχι από ευσέβεια, αλλά για να ζοϋνε μιá ζωή άνεργη και τρυφηλή. "Ετσι ή καλογερική ζωή στεροϋσε τò κράτος από πολλούς άντρες, πού ήταν χρήσιμοι για τή γεωργία και τή βιομηχανία και ήταν αναγκαίοι για τή υπεράσπιση τοϋ κράτους· από τò άλλο μέρος οί Χριστιανοί ήταν άμόρφωτοι και αντί να λατρεύουν μονάχα τò Θεό, έφτασαν λίγο-λίγο στο σημείο να λατρεύουν σα θεούς τούς άγίους και τις εικόνας τους.

"Επειτα και στήν κοινωνία γίνονταν πολλά άτοπα· ο λαός και οί άρχοντες δέ φρόντιζαν παρά μόνο για τόν έαυτό τους και για τò συμφέρο τους· ή εκπαίδευση ήταν στα χέρια τῶν καλογέρων, πού μόρφωναν

Ίστορία Γκινοπούλου Ε' τάξ.

4

τούς ανθρώπους με τις προλήψεις και τις δεισιδαιμονίες τῆς ἐποχῆς οἱ γεωργί, πού καλλιεργοῦσαν τὰ χτήματα τῶν πλουσίων, ἦταν σχεδόν σά δούλοι των (δουλοπάροικοι). Τέλος ὁ στρατός και τὰ οἰκονομικά δὲν ἦταν σὲ καλύτερη κατάσταση και για ἄλλους λόγους και για τοὺς πολέμους με τοὺς Ἄραβες.

2. Μεταρρύθμιση. "Όλα αὐτὰ τὰ ἄτοπα τῆς θρησκείας και τῆς κοινωνίας ἀνάλαβε νὰ διορθώση ὁ λαμπρὸς αὐτὸς αὐτοκράτορας, για νὰ μὴν καταστραφῆ τὸ κράτος, ἔχοντας με τὸ μέρος του τοὺς μορφωμένους ἀνθρώπους και τὸ στρατό. Και πράγματι ἔκαμε για τὸ σκοπὸ αὐτὸ πολλοὺς καλοὺς νόμους (ἐκλογές νόμων), κατάργησε τὴ δουλοπαροικία (γεωργικὸς νόμος), ξανάφερε τὴν πειθαρχία στὸ στρατὸ και ἀνασήκωσε τὸ πολεμικὸ του φρόνημα· ἔπειτα διόρθωσε τὰ οἰκονομικά τοῦ κράτους· περιώρισε τὸν ἀριθμὸ τῶν μοναστηριῶν και σύστησε λαϊκὰ σχολεῖα, για νὰ βγάλῃ τὴν ἐκπαίδευση τοῦ λαοῦ ἀπὸ τὰ χέρια τῶν καλογέρων. Και τὸ σπουδαιότερο κατάργησε τὴν προσκύνηση τῶν εἰκόνων.

Κατὰ κακὴ τύχη ὅμως δὲν προσπάθησε-οὔτε αὐτὸς οὔτε ὅσοι συμφωνοῦσαν μαζί του νὰ—διδάξουν πρῶτα τὸ λαὸ ποιὸ εἶναι τὸ σωστὸ, ἀλλὰ θέλησαν με τὴ βία νὰ βγάλουν τις εἰκόνες ἀπὸ τις ἐκκλησίες. Γι' αὐτὸ ὁ ἀπλὸς λαὸς και οἱ γυναῖκες, οἱ καλόγεροι και οἱ κατώτεροι κληρικοί, πού δὲν κατάλαβαν τοὺς καλοὺς σκοποὺς του, ἀντιστάθηκαν και ἔφεραν μεγάλη ἀντίδραση. Γι' αὐτὸ οἱ Χριστιανοὶ μοιράστηκαν σὲ δυὸ μερίδες, σὲ κείνους πού ἤθελαν τις εἰκόνες-τοὺς εἰκονολάτρεις, και σὲ κείνους πού ἤθελαν νὰ καταργηθοῦν-τοὺς εἰκονομάχους. Και ἓνας σκληρὸς και ἄγριος ἀγῶνας ἄρχισε μεταξύ τους. Ὁ ἀγῶνας αὐτὸς βάσταξε 120 χρόνια, γιατί τὸ παρό-

δειγμα τοῦ Λέοντα Γ' τὸ μιμήθηκε καὶ ὁ διάδοχός του Κωνσταντῖνος ὁ Ε', ἕνας δραστήριος καὶ προοδευτικός βασιλιάς. Ἀλλ' ὅταν ἀνάλαβε τὴ βασιλεία ἡ Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία, ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου γιοῦ της Κωνσταντίνου τοῦ ΣΤ', συγκάλεσε τὴν 7η Οἰκουμένη σὺν ὀδο στὴ Νίκαια, πού ψήφισε τὴν ἀναστήλωση τῶν εἰκόνων. Ἀλλὰ γι' αὐτὸ δυσανεστήθηκαὶ οἱ εἰκονομάχοι ἄρχισαν τὶς ταραχὲς καὶ ἀνάγκασαν τὴν Εἰρήνην νὰ παραχωρήσῃ τὴν ἀρχὴν στὸ γιό της Κωνσταντῖνο, μόλις ἤρθε σὲ ἡλικία. Μὰ πάλι ἡ Εἰρήνη κατώρθωσε σὲ λίγο νὰ γίνῃ συνάρχοντας μὲ τὸ γιό της· ἔπειτα ὅμως παρασύρθηκε τόσο ἀπὸ τὴ φιλαρχία της, πού διάταξε νὰ τυφλώσουν τὸ γιό της, γιὰ νὰ βασιλέψῃ μονάχη! Ἀλλὰ σὲ λίγο ἔγινε ἐπανάσταση στὴ Κωνσταντινούπολη καὶ ἡ Εἰρήνη ξεθρονίστηκε καὶ ἐξορίστηκε στὴ Λέσβο, ὅπου καὶ πέθανε· αὐτοκράτορας ἔγινε τότε ὁ Νικηφόρος. X

18c.

Χ ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΣΤΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ

1. Νικηφόρος. Ὁ αὐτοκράτορας αὐτὸς ἦταν μεταρρυθμιστής· ἐφάρμοσε ὅμως τὴ μεταρρύθμιση μονάχα στὰ πολιτικὰ πράματα, χωρὶς νὰ ἀφαιρέσῃ καὶ τὶς εἰκόνες. Ταχτοποίησε δηλαδή τὰ οἰκονομικὰ καὶ διωργάνωσε κάπως τὸ στρατό· ἀλλὰ δὲν ἦταν ἱκανὸς στρατιωτικὸς καὶ γι' αὐτὸ δὲν πέτυχε στοὺς πολέμους του. Πολέμησε πρῶτα ἐναντίον τῶν Ἀράβων, ἀλλὰ νικήθηκε· ἔπειτα πῆγε κατὰ τῶν Βουλγάρων. Οἱ Βούλγαροι ὕστερα ἀπὸ τὶς φοβερὲς καταστροφές, πού τοὺς εἶχε κάμει ὁ Κωνσταντῖνος Ε', εἶχαν ἀναλάβει καὶ πάλι· καὶ τώρα μὲ τὸν ἡγεμόνα τοὺς Κροῦμμο, ἕναν τολμηρὸ

καὶ ἄγριο ἄνθρωπο, ἄρχισαν νέες ἐπιδρομὲς ἐναντίον τοῦ κράτους. Ὁ Νικηφόρος τοὺς νίκησε πολλὰς φορές, μὰ σὲ μιὰ μάχη ἔπεσε σ' ἓνα καρτέρι καὶ σκοτώθηκε ἥρωικὰ πολεμώντας. Τότε ὁ ἀγριάνθρωπος Κροῦμιμος ἔδесе ἀπ' ἔξω μὲ ἀσῆμι τὸ κρανίον τοῦ ἄτυχου βασιλιᾶ καὶ τὸ μεταχειρίζονταν γιὰ ποτήρι στὰ συμπόσια του!...

2. Λέοντας Ε΄. ὁ Ἀρμένιος. Τὸ Νικηφόρο διαδέχτηκε ὁ γαμπρός του Μιχαήλ. Ὁ Μιχαήλ ὅμως νικηθήκε ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολη καὶ τότε ὁ στρατὸς ἔκανε αὐτοκράτορα τὸ γενναῖο στρατηγὸν Λέοντα τὸν Ἀρμένιον. Ὁ Λέοντας ἀφοῦ προετοιμάστηκε, ἦρθε ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, πού ἦταν στρατοπεδευμένοι στὴ Μεσημβρία-μιὰ πόλη τῆς Θράκης κοντὰ στὸν Εὐξεῖνον Πόντον. Ἐκεῖ τοὺς νίκησε καὶ τοὺς κατάστρεψε τελειωτικά. Λίγοι σώθηκαν μαζί μὲ τὸν Κροῦμιμο πληγωμένο· μὰ κι αὐτὸς ὕστερα ἀπὸ λίγες ἡμέρες πέθανε. Ἐβδομήντα πέντε χρόνια ἀπὸ τότε οἱ Βούλγαροι δὲν τόλμησαν νὰ κόνουν ἄλλη ἐπιδρομὴ στὸ Ἑλληνικὸν κράτος τόσο τοὺς εἶχε τρομάξει τὸ πάθημα τῆς Μεσημβρίας!

Ὁ Λέοντας ἀφοῦ ἀπαλλάχτηκε ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους κατάγινε νὰ ταχτοποιήσῃ τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τοῦ κράτους· ἀναδιωργάνωσε δηλαδὴ τὸ στρατὸν ταχτοποίησε τὴ δικαιοσύνη καὶ προχώρησε αὐτὸς περισσότερο ἀπὸ τὸ Νικηφόρο στὴ μεταρρύθμιση, γιὰτις ἔβγαλε καὶ τίς εἰκόνες ἀπὸ τίς ἐκκλησίες. Ἀλλὰ τότε νέες παραχῆς ἄρχισαν στὸ κράτος· ἀπ' αὐτὲς ὠφελούμενος ὁ Μιχαήλ Τραυλὸς ἐνέργησε τὴ δολοφονία τοῦ Λέοντα καὶ ἄρπάζε τὸ θρόνον.

3. Μιχαήλ Β΄. Θεόφιλος. Ὁ Μιχαήλ ἔφερε τὸ κράτος σὲ τέλεια ἀναρχία· τὸν διαδέχτηκε ὁ γιὸς του Θεό-

φιλος, άνθρωπος με πολύ καλή ανατροφή και μεγάλη μόρφωση. Η μητριά του, επειδή ήθελε να τον παντρέψει με την όμορφότερη κόρη, προσκάλεσε στο παλάτι τις πιο όμορφες κόρες του κράτους. Έπειτα έδωσε στο Θεόφιλο ένα μήλο, για να το δώσει σ' εκείνη που θα διάλεγε για σύζυγό του. Ο Θεόφιλος τότε στάθηκε μπροστά στην όμορφοτατη Κασσιανή· αλλά προτού της δώσει το μήλο, θέλησε να δοκιμάσει την έξυπνάδα της. Της είπε λοιπόν στα άστεϊα: «ώ, από τη γυναίκα προήλθαν τα κακά» κι έννοούσε την Εύα (ναί), απάντησε με έτοιμότητα και εύφυα ή Κασσιανή. «αλλά και από τη γυναίκα βγήκαν και τα καλύτερα» κι έννοούσε αυτή την Παναγία. Ο Θεόφιλος λένε πως δυσχεροστήθηκε από τη μεγάλη της έξυπνάδα, γι' αυτό προχώρησε και έδωσε το μήλο στη σεμνή Θεοδώρα. Τότε ή Κασσιανή βαρέθηκε τον κόσμο και την τύχη της και κλείστηκε σ' ένα μοναστήρι· εκεί έζησε ζωή έναρετη και ασκητική και έγραψε πολλά ποιήματα εκκλησιαστικά. Ένα απ' αυτά είναι και το γνωστό συγκινητικό τροπάρι της Κασσιανής, που ψέλνεται στην εκκλησία μας κατά τον έσπερινό της Μεγάλης Τρίτης...

Ο Θεόφιλος είναι ο τελευταίος εικονομάχος βασιλιάς· απαγόρευσε την προσκύνηση των εικόνων και κατάργησε πολλά μοναστήρια, αλλά υποστήριξε τις τέχνες και τα γράμματα, στόλισε την πρωτεύουσα με λαμπρά χτίρια και ίδρυσε φιλανθρωπικά καταστήματα. Όταν πέθανε ο Θεόφιλος, ο γιός του Μιχαήλ ήταν τριών χρόνων· γι' αυτό ανάλαβε την έπιτροπεία του ή μητέρα του Θεοδώρα. Αυτή συγκάλεσε τοπική σύνοδο στην Κωνσταντινούπολη (843), που επικύρωσε τις πράξεις της 7ης Οικουμενικής συνόδου και αναστήλωσε τις εικόνες την

πρώτη Κυριακή τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς. Κατὰ τὴν Κυριακὴ αὐτὴ ἡ Ἐκκλησία μας γιορτάζει ὡς τὰ σήμερα τὴν ἀναστήλωση τῶν εἰκόνων καὶ ἠνομάζεται Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἔτσι καταργήθηκε τελειωτικὰ πλέον ἡ ἐκκλησιαστικὴ μεταρρύθμιση.

190.

ΤΟ ΣΧΙΣΜΑ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

1. Μιχαὴλ ὁ Γ'. Ὁ ἀδερφὸς τῆς βασιλίσσας Θεοδώρας Βάρδας θέλοντας νὰ ἄρχῃ αὐτός, ἐνέργησε ὥστε ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ὁ νεαρὸς διάδοχος Μιχαὴλ νὰ πάρῃ κακὴ ἀνατροφὴ καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος νὰ παραιτηθῆ ἀπὸ τὴν ἐπιτροπεία ἢ μητέρα του καὶ νὰ ἀποσυρθῆ σ' ἓνα μοναστήρι. Αὐτὸ καὶ ἐγένεε. Ὁ Μιχαὴλ μόλις ἀνάλαβε τὴν ἀρχὴν παραδόθηκε σὲ ἄσωτη ζωὴ καὶ πῆρε γιὰ συνάρχοντα τὸ θεῖο του Βάρδα, ποὺ αὐτὸς διεύθυνε τὶς ὑποθέσεις τοῦ κράτους, σὰν πραγματικὸς βασιλιάς τῆς χώρας. Ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁ Πατριάρχης Ἰγνάτιος κατάκρινε τὴν διαγωγὴν τοῦ Βάρδα καὶ τὴ ζωὴν του, ὁ Βάρδας ἐνέργησε νὰ καθαιρεθῆ καὶ ἐξορισθῆ ὁ Ἰγνάτιος καὶ νὰ γίνῃ ἄλλος Πατριάρχης, ὁ Φώτιος, ποὺ καταγόταν ἀπὸ μεγάλη οἰκογένεια καὶ εἶχε μεγάλη μόρφωση.

2. Φώτιος. Ὁ Φώτιος ἀπὸ λαϊκὸς ἀνέβηκε στὸν πατριαρχικὸ θρόνον, ἀφοῦ σὲ λίγες ἡμέρες πέρασε ὅλους τοὺς ἱερατικὸς βαθμοὺς μ' ὅλα αὐτὰ γιὰ τὶς πολλὰς του γνώσεις καὶ γιὰ τὰ μεγάλα του προτερήματα ἀναδείχτηκε ἓνας ἀπὸ τοὺς πιὸ μεγάλους πατριάρχες τῆς Κωνσταντινούπολης. Ἀλλὰ κατὰ κακὴ τύχη ὁ κληρὸς τῆς Κωνσταντινούπολης ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐκλογὴν του διαίρέθηκε σὲ δύο μερίδες, δηλαδὴ τὴ μερίδα τοῦ Ἰγνα-

τίου και τῆ μερίδα τοῦ Φωτίου· οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἰγνατίου μάλιστα ζήτησαν τὴν ἐπέμβαση τοῦ Πάπα τῆς Ρώμης Νικολάου τοῦ Α΄. Τοῦτο ἔγινε, γιατί οἱ Πάπες κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη εἶχαν ἀποκτήσει μεγάλη δύναμη καὶ μεγάλο ἠθικὸ κῦρος· αὐτοὶ ἔστεφαν τοὺς αὐτοκράτορες· αὐτοὶ δικάζαν τὶς διαφορὰς τῶν ἡγεμόνων· καὶ αὐτοὶ ἔμπαιναν διαιτητὲς σὲ ζητήματα πολιτικά. Ὁ Νικόλαος λοιπόν, ἐπειδὴ θεώρησε κατάλληλη τὴν περίσταση γιὰ νὰ ἐπεκτείνῃ τὴ δύναμή του καὶ στὰ πράματα τῆς Ἀνατολῆς, ἀποφάσισε νὰ ἐπέμβῃ στὴ φιλονεικία αὐτή. Ἀπαίτησε λοιπόν ἀπὸ τὸ Φῶτιο νὰ παραιτηθῆ ἀπὸ τὸ ἀξίωμα του, γιατί δῆθεν ἡ ἐκλογή του δὲν ἦταν σύμφωνη μὲ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνες, ἐπειδὴ ἀπὸ λαϊκὸς ἔγινε πατριάρχης. Ὁ Φῶτιος ὅμως δὲ φάνηκε πρόθυμος νὰ συμμορφωθῆ μὲ τὴ ἀξίωσή του· γι' αὐτὸ ὁ Πάπας συγκάλεσε στὴ Ρώμη τοπικὴ σύνοδο, πού ἀφώρισε τὸ Φῶτιο!

3. Τὸ σχίσμα. Ὁ Φῶτιος δὲν ἄργησε νὰ δώσῃ τὴν ἀπάντηση, πού ἔπρεπε στὴ σύνοδο τοῦ Πάπα· συγκάλεσε δηλαδὴ καὶ αὐτὸς σύνοδο στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ κατὰγγειλε σ' αὐτὴ τὴν παράνομη ἐπέμβαση τοῦ Πάπα στὰ πράματα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ ἐξὸν ἀπ' αὐτὸ ὁ Φῶτιος κατὰγγειλε τὴ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία καὶ γιὰ αἰρετικὴ· γιατί οἱ Πάπες εἶχαν προσθέσει στὸ σύμβολο τῆς Πίστεως, πὼς τὸ "Ἅγιο Πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τὸ γιὸ (τοῦ Θεοῦ)· καὶ ἄλλους νεωτερισμοὺς εἶχαν κάνει στὴ θρησκεία, πού δὲν ἦταν σύμφωνοι μὲ τὶς ἀρχές τοῦ Χριστιανισμοῦ. Οἱ Πάπες εἶχαν ἀκόμα τὴν ἀξίωση νὰ θεωροῦνται ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς τέσσερες ἄλλους Πατριάρχες, πού εἶχε ἀναγνωρίσει ἡ Γ' Οἰκουμένη σὺνοδος τῆς Κωνσταντινούπολης,

δηλαδή τους Πατριάρχες τῆς Κωνσταντινούπολης, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων καὶ Ἀλεξανδρείας καὶ ἀπαιτοῦσαν ὅλες οἱ Ἐκκλησίες νὰ ἀναγνωρίζουν τὸν Πάπα γιὰ ἀντιπρόσωπο τοῦ Χριστοῦ ἐπάνω στὴ γῆ! Γι' αὐτὸ ἡ σύνοδος τῆς Κωνσταντινούπολης ἀπόρριψε τὶς κυριαρχικὲς ἀξιώσεις τοῦ Πάπα στὴν Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία καὶ καταδίκασε τοὺς νεωτερισμοὺς τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας· στὸ τέλος ἀφώρισε τὸν Πάπα Νικόλαο γιὰ τὴ διαγωγή του πρὸς τὴν Ἀνατολικὴ ἐκκλησία. Ἔτσι στὴν ἐποχὴ τοῦ Φωτίου ἄρχισε τὸ σχίσμα τῶν δύο ἐκκλησιῶν (876) καὶ ξακολούθησε ὡς τὸ 1053, ὅταν στὴν Πατριαρχεῖα Μιχαὴλ τοῦ Κηρουλαρίου οἱ δύο Ἐκκλησίες χωρίστηκαν τελειωτικὰ πλέον. Τὸ σχίσμα αὐτὸ τῶν ἐκκλησιῶν ὠφέλησε πολὺ τὸ ἔθνος μας, γιατί ὁ χωρισμὸς ἦταν μιὰ σπουδαία αἰτία γιὰ νὰ διατηρηθῆ τὸ πάτριο θρήσκευμα καὶ ὁ ἔθνισμός μας στὰ φοβερὰ τῆς δουλείας χρόνια... ✕

✕ ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄.

ΣΛΑΒΟΙ ΚΑΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ

200

ΟΙ ΣΛΑΒΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

1. **Σλάβοι.** Ἐξὸν ἀπὸ τοὺς Ἀραβες καὶ ἄλλοι βάρβαροι λαοὶ ἔκαναν συχνὲς ἐπιδρομὲς ἐναντίον τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους· οἱ Σλάβοι καὶ οἱ Βούλγαροι. Μερικὲς δηλαδὴ φυλὲς τῶν Σλάβων πρωτύτερα ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανὸ εἶχαν κατεβῆ ἀπὸ τὴ Ρωσία στὰ βορειοδυτικὰ σύνορα τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, πέρα ἀπὸ τὸ Δούναβη

ποταμό· από εκεί έκαναν έπιδρομές στις Έλληνικές χώρες, και πρό πάντων στη Μακεδονία και στη Θράκη, και τις λεηλατούσαν. Ο Ηράκλειος, καθώς είδαμε, για να αγωνισθῆ με έπιτυχία έναντίον τῶν Περσῶν, αναγκάστηκε να δώση τὴν ἄδεια στις φυλές αὐτές να κατοικήσουν ἐκεῖ, πού εἶναι σήμερα και ἀποτελοῦν τὸ κράτος τῆς Νοτιοσλαβίας. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Σλάβους κατέβηκαν λίγο-λίγο και ἐγκαταστάθηκαν σὲ διάφορα χωριά τῆς Μακεδονίας, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας και τῆς Πελοποννήσου ἀλλ' αὐτοὶ με τὸν καιρὸ ἔγιναν Χριστιανοὶ και ἐξελληνίσθηκαν. τὸ μόνο πού σώθηκε ἀπὸ αὐτοὺς ὡς τὰ σήμερα δὲν εἶναι παρὰ μερικὰ ὀνόματα σὲ χωριά ἢ τοποθεσίες. Στὰ βορινὰ ὅμως μέρη τῆς Μακεδονίας και τῆς Θράκης, για τὴ γειτονία τῶν Σλάβων και Βουλγάρων, ἓνα μέρος τῆς γλώσσας των εἶναι ἀνακατωμένο με τὴν Ἑλληνική. Οἱ περισσότεροὶ ὅμως Σλάβοι ἔμειναν ἐκεῖ, ὅπου εἶναι σήμερα, και ἀποτέλεσαν αὐτόνομες ἡγεμονίες. Οἱ ἡγεμονίες αὐτές συνήθως ἀναγνώριζαν τὴν κυριαρχία τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους· ἀλλὰ στὴν ἐποχὴ πού ἄρχοντάς των ἦταν ὁ Στέφανος Δουσάν, ἤρθαν σὲ πόλεμο με τοὺς Ἑλληνας. Ο ἡγεμόνας δηλαδὴ αὐτὸς ἤρθε έναντίον τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους και κυρίεψε πάρα πολλές χώρες του, ἀλλὰ ὕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατό του τὸ κράτος τῶν Σέρβων μοιράστηκε και πάλι σὲ μικρὲς ἡγεμονίες, ἕως ὅτου οἱ Σέρβοι και οἱ ἄλλοι Νοτιοσλάβοι ὑποτάχτηκαν στοὺς Τούρκους.

2. Βούλγαροι. Ἀλλὰ οἱ μεγαλύτεροὶ ἔχτροὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους ἦταν οἱ Βούλγαροι. Οἱ Βούλγαροι ἤρθαν ἀπὸ τὴν Ἀσία κι ἐπειδὴ κατοίκησαν στὴν ἀρχὴ στὰ νότια μέρη τῆς Ρωσίας, κοντὰ στὸ Βόλγα ποταμό,

πήραν, όπως είπαμε παραπάνω, τὸ ὄνομα Βούλγαροι. Ἀπ' ἐκεῖ ἄρχισαν νὰ κάνουν ἐπιδρομές στο Ἑλληνικὸ κράτος καὶ λεηλατοῦσαν, ὅπως καὶ οἱ Σλάβοι, τὶς Εὐρωπαϊκὲς ἐπαρχίες του ἔπειτα ἐγκαταστάθηκαν στὶς χῶρες, ποὺ εἶναι πέρα ἀπὸ τὸ Δούναβη. Ἀργότερα ὁ Κωσταντῖνος ὁ Πρωγωνᾶτος ἔδωσε τὴν ἄδεια σ' αὐτοὺς νὰ κατοικήσουν στὴ χώρα, ποὺ εἶναι ἀνάμεσα στὸ Δούναβη καὶ στὸ βουνὸ τοῦ Αἴμου, καὶ ἀπὸ τότε ἡ χώρα αὐτὴ ὠνομάσθη Βουλγαρία. Ἀλλ' οἱ Βούλγαροι στὴ χώρα ἐκείνη βρῆκαν καὶ Σλάβους, ποὺ ἀπὸ πρωτύτερα εἶχαν ἐγκατασταθῆ ἐκεῖ· κι ἐπειδὴ οἱ Σλάβοι ἦταν πιὸ πολιτισμένοι ἀπ' αὐτοὺς, οἱ Βούλγαροι ἀνακατεύτηκαν μαζί τους καὶ ἐξεσλαβίστηκαν. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ὅμως ποὺ ἐγκαταστάθηκαν στὴ Βουλγαρία, ἄρχισαν φοβεροὺς καὶ αἱματηροὺς πολέμους ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων.

215.

* ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΙΣΑΥΡΩΝ

1. Πόλεμοι στὰ χρόνια Κωσταντίνου Οἱ φοβερῶτε-
τοῦ **Ε'** καὶ **Λέοντα Ε'** τοῦ Ἀρμενίου. Οἱ πόλεμοι ποὺ
ἔκαναν οἱ Ἕλληνες μὲ τοὺς Βουλγάρους, ἔγιναν στὴν
ἐποχὴ τῶν μεγάλων βασιλιάδων Κωσταντίνου τοῦ **Ε'**
καὶ **Λέοντα Ε'** τοῦ Ἀρμενίου, ποὺ ἀνῆκαν στὴ δυνα-
στεία τῶν Ἰσαύρων. Ἐπειδὴ δηλαδή οἱ Βούλγαροι,
καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐγκατάστασή τους στὴ Βουλγαρία,
δὲν ἔπαψαν τὶς ἐπιδρομές τους στο Ἑλληνικὸ κράτος,
κίνησαν πολλὲς φορὲς πόλεμο ἐναντίον τους οἱ βασιλιά-
δες αὐτοὶ καὶ τοὺς νίκησαν. Ὅσες φορὲς οἱ Βούλγαροι,
νικῶνταν, ἀναγκάζονταν νὰ κάνουν εἰρήνη ταπεινωτικὴ

ἀλλὰ στήν πρώτη εὐκαιρία πού παροισιάζονταν, οἱ ἄπιστοι Βούλγαροι τήν παράβαιναν καί ἄρχιζαν πάλι τόν πόλεμο. Γι' αὐτό ὁ Κωσταντῖνος ἔκανε ἑννέα ἐκστρατεῖες ἐναντίον τους, ἕωςότου τοὺς νίκησε καί τοὺς ταπείνωσε τελειωτικά.

Ἄλλὰ μόλις πέθανε ὁ Κωσταντῖνος, οἱ Βούλγαροι ἄρχισαν πάλι τὶς ἐπιδρομές τους στὸ κράτος, μὲ ἄρχηγό, καθὼς εἶδαμε, τὸ φοβερό Κροῦμμο. Τελευταῖα ὅμως τοὺς τσάκισε ὁ νέος κῦτοκράτορας Λέοντας Ε' ὁ Ἀρμένιος καί τοὺς κατάστρεψε τελειωτικά στή Μεσημβρία.

2. Οἱ Βούλγαροι. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν καταστροφή, πού ἔπαθαν στή Μεσημβρία οἱ Βούλγαροι, ἔπαψαν τὶς ἐπιδρομές τους καί περιωρίστηκαν στή χώρα, πού εἶναι ἀνάμεσα στὸν Αἴμο καί στὸ Δούναβη. Κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη οἱ Βούλγαροι δέχτηκαν τὸ Χριστιανισμό, πού τοὺς κήρυξαν δυὸ Ἕλληνες καλόγεροι ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη, ὁ Μεθόδιος καί ὁ Κύριλλος. Οἱ καλόγεροι αὐτοί, ἀφοῦ ἔμαθαν τὴ Σλαβικὴ γλῶσσα καί μετάφρασαν σ' αὐτὴ τὸ Εὐαγγέλιο καί τὰ ἄλλα βιβλία τῆς Ἐκκλησίας, πῆγαν στοὺς Σέρβους καί στοὺς Βουλγάρους καί τοὺς δίδαξαν τὴν χριστιανικὴ θρησκεία. Πρὸ πάντων διαδόθηκε ὁ Χριστιανισμὸς στοὺς Βουλγάρους ἀπὸ τὸν Πατριάρχη Φώτιο, γιατί μὲ τὶς ἐνέργειές του βαφτίστηκε ὁ τότε ἡγεμόνας τῶν Βουλγάρων Βόγορης, πού τὸ παράδειγμά του μιμήθηκαν κατόπιν οἱ ἄρχοντες καί οἱ εὐγενεῖς. Ἀπὸ τότε οἱ Βούλγαροι ἄρχισαν κάπως νὰ ἀλλάζουν ἤρθαν σὲ σχέσεις μὲ τοὺς Ἕλληνες καί ὠφελήθηκαν ἀπὸ τὸν πολιτισμὸ τους. Ἀλλὰ κατὰ κακὴ τύχη οὔτε ὁ Χριστιανισμὸς οὔτε ὁ Ἑλληνισμὸς κατῴρθωσαν νὰ τοὺς ἡμερέψουν τέλεια καί νὰ ξερριζώσουν ἀπὸ τὴ

βουλγαρική ψυχή τὴν ἀπιστία καὶ τὴν ἀχαριστία ἢ τὰ
θηριώδη καὶ αἰμόδιφα ἔνστιχτά της! Γιατὶ ἔτρεχαν, σὲ
κάθε εὐκαιρία πού παρουσιαζόταν, νὰ ἐπιτεθοῦν στὸ
Ἑλληνικὸ κράτος καὶ νὰ ἀρπάξουν ἢ νὰ σφάζουν.

220.

ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗΣ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑΣ

1. Βασίλειος Α'. ὁ Μακεδόνας. Κατὰ καλὴ τύχη ἀνέ-
βηκε σὲ λίγο στὸ θρόνο ἢ δυναστεία, πού ὀνομάζεται
Μακεδονική. Ἡ δυναστεία αὐτὴ τσάκισε τελειωτικὰ
τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς ἄλλους ἐχτροὺς καὶ ὕψωσε καὶ
δόξασε τὸ κράτος. Ἀρχηγός της ἦταν ὁ Βασίλειος ὁ
Μακεδόνας· αὐτός, ἂν καὶ ἦταν ἀμόρφωτος καὶ ἀπο-
σήμαντη οἰκογένεια, μὲν αὐτὰ ἀναδείχτηκε ἕνας ἀπὸ τοὺς
μεγαλύτερους αὐτοκράτορες τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους.
Ταχτοποίησε δηλαδὴ τὰ οἰκονομικά, φρόντισε γιὰ τὸ
στρατὸ καὶ τὸ στόλο καὶ νίκησε τοὺς Ἀραβες, πού ἄρ-
παζαν τὰ Ἑλληνικὰ παράλια καὶ τὰ παράλια τῆς Δαλ-
ματίας. Γι' αὐτὸ οἱ Δαλμάτες, ἀκόμα καὶ οἱ Βόσνιοι καὶ
οἱ Σέρβοι, ἀναγνώρισαν καὶ πάλι τὴν Ἑλληνικὴ κυρι-
αρχία, πού ἐπὶ Τραυλοῦ τὴν εἶχαν ἀποτινάξει ὁ Βασι-
λειος τότε ἔστειλε σ' αὐτοὺς Ἑλληνες παπάδες, πού
κῆρυξαν τὸ Εὐαγγέλιο καὶ διάδοσαν τὸ Χριστιανισμό.
Μὲ τίς ἐνέργειες τοῦ Βασιλείου ἐγίναν ὅμοια Χριστιανοὶ
καὶ οἱ Ἐλευθερολάκωνες, δηλαδὴ οἱ πρόγονοι τῶν σημε-
ρινῶν Μανιατῶν, πού ὡς τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν εἰδω-
λοάτρες. Τότε καὶ οἱ Βούλγαροι, πού καὶ σ' αὐτοὺς εἶχε
εἰσαχτῆ, καθὼς εἶπαμε, ὁ Χριστιανισμός, ἀναγκάσθηκαν

νά αναγνωρίσουν τὴ δικαιοδοσίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας.

2. Λέοντας ΣΤ' ὁ σοφός· Κωσταντῖνος Ζ' ὁ πορφυρογέννητος. Κατὰ κακὴ τύχη ὁ διάδοχος τοῦ Βασιλείου Λέοντας ὁ ΣΤ', ἦταν ἄνθρωπος σοφός, ἀλλὰ παραμέλησε τὰ στρατιωτικὰ καὶ τὸ κράτος ἔπαθε στὴν ἐποχὴ τῆς βασιλείας του μεγάλες συμφορὰς ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, τοὺς Ἀραβες καὶ τοὺς Ρώσους. Ὁμοίαν ἀνίκανον ἦταν καὶ οἱ κατόπιν αὐτοκράτορες Κωσταντῖνος Ζ' ὁ πορφυρογέννητος καὶ Ρωμανὸς ὁ Β'. Ἀλλὰ τὸ κράτος σώθηκε καὶ δοξάστηκε στὴν ἐποχὴ τους, γιατί τότε ἀναφάνηκαν μεγάλοι στρατηγοὶ καὶ ἄρχισαν νὰ ἐφαρμόζουν ἓνα λαμπρὸ σύστημα—τὸ σύστημα τῆς σ υ μ β α σ ι λ ε ί α ς. Δηλαδή ἄφηναν στὸ θρόνον τὸν ἀνίκανον βασιλέα, μὰ ἔκαναν συνάρχοντά του καὶ ἓνα μεγάλο στρατηγόν, ποὺ κυβερνοῦσε τὸ κράτος στὸ ὄνομα τοῦ βασιλέα. Κι αὐτὸ ἔσωσε τὸ κράτος. Στὴν ἐποχὴ τῶν δύο αὐτῶν βασιλιάδων ἡ Κωσταντινούπολις κινδύνεψε ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ ἀπὸ τοὺς Ρώσους ἀπὸ τὸ ἄλλο. Κατὰ καλὴ τύχη οἱ λαοὶ αὐτοὶ ἔπαθαν πολλὰ καὶ ἀναγκάστηκαν νὰ κάνουν εἰρήνη καὶ νὰ φύγουν. Ἀργότερα οἱ Ρῶσοι ἄρχισαν νὰ ἔργωνται σὲ φιλικὰς σχέσεις μὲ τοὺς Ἕλληνας· ἡ βασίλισσά τους μάλιστα Ὀλγα, ποὺ εἶχε γίνει πρωτύτερα Χριστιανή, ἤρθε στὴν Κωσταντινούπολις, ὅπου τὴν ὑποδέχτηκαν μὲ μεγάλες τιμὰς. Ἀπὸ τότε ἄρχισε ὁ Χριστιανισμὸς νὰ διαδίδεται στὴ Ρωσία, ἐωσότου ὁ ἕγγονος τῆς Ὀλγας Βλαδίμηρος τὴν ἔκαμε, καθὼς θὰ δοῦμε, ἐπίσημη θρησκεία τοῦ κράτους.

3. Νικηφόρος Φωκὰς καὶ Ἰωάννης Τσιμισκῆς. Οἱ Βούλγαροι, ποὺ ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Συμεὼν εἶχαν ἡσυχάσει, ὅταν ἀνέβηκε στὸ θρόνον ὁ δοξασμένος

στρατηγός Νικηφόρος Φωκάς, ἄρχισαν πάλι τὶς ἐπιδρομὲς τοὺς στὸ Ἑλληνικὸ κράτος. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὁ Φωκάς πολεμοῦσε καὶ νικοῦσε τοὺς Ἄραβες γιὰ νὰ μὴν ἀφήσῃ στὴ μέση τοὺς ἡρωικοὺς ἀγῶνες τοῦ με αὐτοὺς, παρακίνησε τὸν ἡγεμόνα τῶν Ρώσων Σβιατοσλάβο νὰ τοὺς ἐπιτεθῇ αὐτὸς ἀπὸ τὰ βορινά. Ὁ Σβιατοσλάβος δέχεται μὲ προθυμίᾳ μπαίνει στὴ Βουλγαρία, νικᾷ τοὺς Βουλγάρους καὶ κυριεύει ὁλόκληρη τὴ χώρα τοὺς. Τότε ἐγκαθίσταται στὴν πρωτεύουσά τοὺς Πραισθλάβα-ποὺ ἦταν κοντὰ στὴ σημερινὴ Σούμλα μὰ ἀρνιέται νὰ φύγῃ, ὅπως εἶχε συμφωνήσει πρωτύτερα μὲ τὸ Φωκά. Τότε ὁ Φωκάς ἀποφασίζει νὰ τοῦ κινήσῃ τὸ πόλεμο· ἀλλὰ δὲν πρόφτασε νὰ ἐχτελέσῃ τὴν ἀπόφασή του, γιὰτι ἔπεσε θῦμα μιᾶς συνωμοσίας, ποὺ ἔπλεξε ἐναντίον τοῦ ὁ ἀνιψιὸς του Ἰωάννης Τσιμισκῆς καὶ ἡ ἀπιστὴ σύζυγός του Θεοφανώ! Στὸν μεγάλον αὐτὸν Αὐτοκράτορα οἱ Ἕλληνες χρεωστοῦμε ἰδιαίτερη εὐγνωμοσύνη, γιὰτι πῆρε πίσω ἀπὸ τοὺς Μωαμεθανοὺς τὴν Κύπρο, τὴν Κρήτη καὶ μεγάλο μέρος τῆς Μικρῆς Ἀσίας καὶ ἔτσι ἀναζωογόνησε τὸν Ἑλληνισμό στὶς χῶρες αὐτές. Τὸ Φωκά τὸν διαδέχτηκε ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς, ποὺ ἂν καὶ ἀνέβηκε στὸ θρόνο μὲ ἐγκλημα, μόλα αὐτὰ ἀναδείχτηκε καὶ αὐτὸς ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους στρατηγούς τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. Ὁ Τσιμισκῆς πρῶτα-πρῶτα νικᾷ τοὺς Ρώσους καὶ μεταβάλλει τὴ Βουλγαρία σὲ ἐπαρχία Ἑλληνική· τὴ χωρίζει σὲ ἑπτὰ ἐπαρχίες, ἀφοῦ κατάργησε καὶ τὸ ἀνεξάρτητο πατριαρχεῖο τῆς. Ἐπειτα ἐκστρατεύει δύο φορὲς ἐναντίον τῶν Ἀράβων, τοὺς νικᾷ καὶ κυριεύει πολλὰ πόλεις καὶ πολλὰ φρούριά τοὺς. Μὰ ἐνῶ γύριζε στὴν Κωνσταντινούπολη ἀπὸ τὴ δευτέρη ἐκστρατεία, δηλητηριάστηκε,

καθώς λένε, ἀπὸ κάποιο ἀρχιθαλαμηπόλο του κι ἔτσι πέθανε ὁ δειξασμένος καὶ ἀνίκητος βασιλιάς. X

23ο.

X ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Β' ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΥ

1. Ἐπιδρομὴ τῶν Βουλγάρων
στὴν ἐποχὴ Βασιλείου.

Οἱ Βούλγαροι νικῶνται στὸ Σπερχεῖο.

Ὅταν πέθανε ὁ
Τσιμισκῆς, ἀνέβη-
κε στὸ θρόνο ὁ νό-

μιμος διάδοχος τοῦ θρόνου Βασίλειος ὁ Β', πού ἦταν τότε εἴκοσι χρόνων. Γι' αὐτὸ ὁ στρατηγὸς Βάρδας Σκληρὸς σήκωσε ἐπανάσταση, γιατί ἤθελε νὰ πάρῃ αὐτὸς τὴ θέση, πού εἶχε ὁ Τσιμισκῆς. Ἄλλ' ὁ Βασίλειος ὕστερα ἀπὸ ἀγῶνα, πού βάσταξε τέσσερα χρόνια, κατώρθωσε νὰ τὸν καταβάλῃ. Κατὰ τὸ διάστημα ὅμως αὐτὸ οἱ Βούλγαροι, ὠφελοῦμενοι ἀπὸ τὶς ἀνωμαλίες αὐτῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, ἐπαναστάτησαν καὶ ἔκαμαν βασιλιά τους τὸν τολμηρὸ Σαμουήλ. Ὁ Σαμουήλ τότε κυρίεψε τὴν Ἀλβανία, τὴ Μακεδονία καὶ ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ προχώρησε ὡς τὸν Ἴσθμὸ τῆς Κορίνθου. Ὁ Βασίλειος ὅμως μόνις ἀπαλλάχτηκε ἀπὸ τὸ Βάρδα τὸ Σκληρὸ, κίνησε πόλεμο κατὰ τῶν Βουλγάρων· ἀλλὰ κατὰ τὴν πρώτη ἐκστρατεία δὲν πέτυχε καὶ ὁ Σαμουήλ ξακουλοῦθησε τὶς ἐπιδρομές του καὶ κατώρθωσε νὰ μπῆ καὶ στὴν Πελοπόννησο. Τότε ὁ Βασίλειος, πού ἦταν ἀπασχολημένος μὲ ἄλλους πολέμους, ἔστειλε ἐναντίον τῶν Βουλγάρων τὸ στρατηγὸ του Νικηφόρο Οὐρανό, πού τοὺς νίκησε στὸ Σπερχεῖο ποταμὸ καὶ τοὺς ἔσφαξε σχεδὸν ὅλους. Μονάχα ὁ Σαμουήλ μὲ τὸ γιό του κατώρθωσε

νά σωθῆ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς πληγωμένος... Ἔτσι ἡ Ἑλλάδα γλίτωσε ἀπὸ τῆ Βουλγαρικῆ ἐπιδρομῆ.

2. Κατάλυση τοῦ Βουλγαρικοῦ κράτους. Ὁ Βασίλειος δὲν ἀρκέσθηκε στὴν ἐπιτυχία αὐτή· θέλοντας νὰ

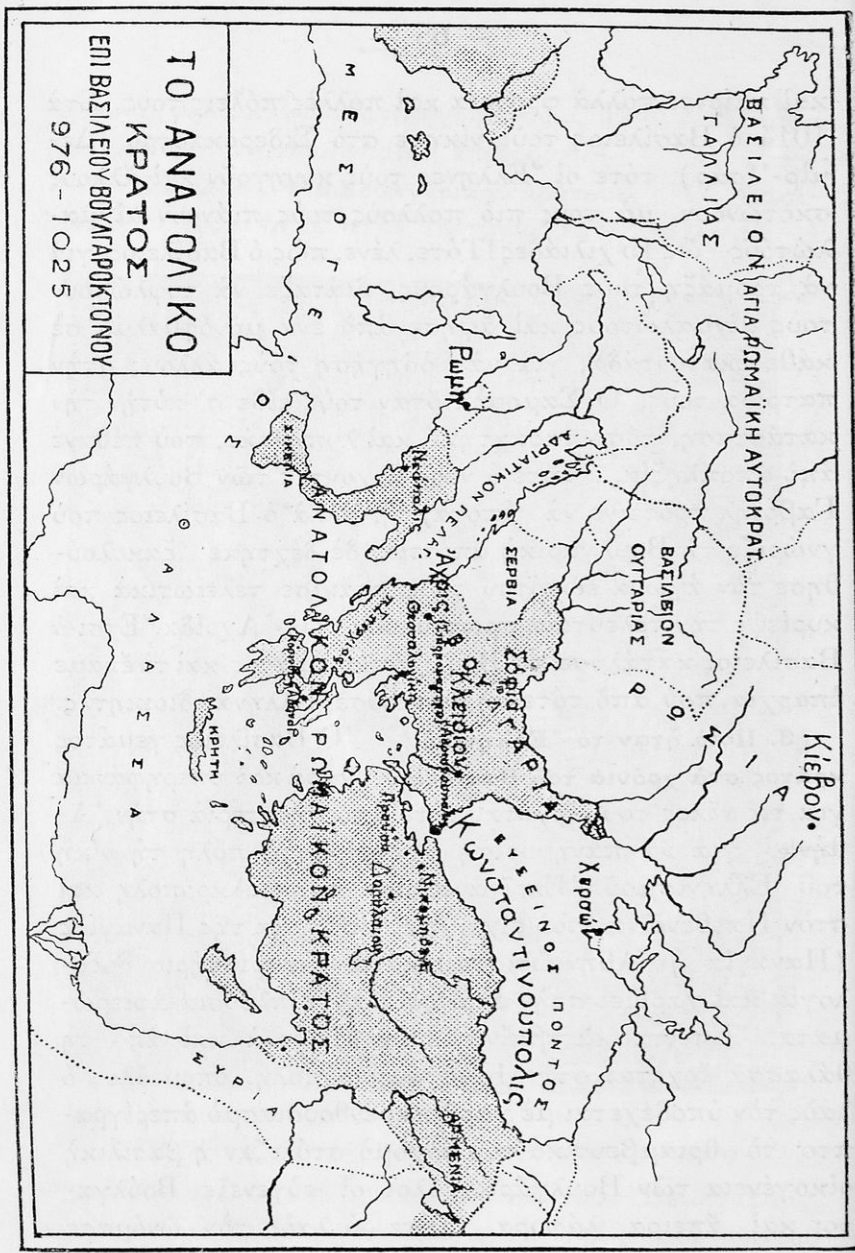

Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος καὶ ἡ ὑποταγὴ τῶν Βουλγάρων.

καταβάλη καὶ ὑποτάξει τελειωτικὰ τοὺς Βουλγάρους, πηγαίνει καὶ ὁ ἴδιος ἐναντίον τους. Τοὺς νικᾷ παντοῦ

καὶ παίρνει πολλὰ φρούρια καὶ πολλές πόλεις τους. Στὰ 1014 ὁ Βασίλειος τοὺς νίκησε στὸ Σιδερόκαστρο (Δεμίρ-Ίσάρ)· τότε οἱ Ἕλληνες τοὺς κυνηγοῦν καὶ ἄλλους σκοτώνουν, μὰ τοὺς πιὸ πολλοὺς τοὺς πιάνουν αἰχμαλώτους—ὡς 15 χιλιάδες! Τότε, λένε, πὼς ὁ Βασίλειος, γιὰ νὰ τρομάξει τοὺς Βουλγάρους, διάταξε νὰ τυφλώσουν τοὺς αἰχμαλώτους καὶ ἄφησε ἀπὸ ἓνα μονόφθαλμο σὲ κάθε ἑκατοντάδα, γιὰ νὰ ὀδηγήσει τοὺς ἄλλους στὴν πατρίδα τους. Ὁ Σαμουήλ ὅταν τοὺς εἶδε σ' αὐτὴν τὴν κατάσταση, τόσο τaráχτηκε καὶ λυπήθηκε, πὺ πέθανε ἀπὸ ἀποπληξία... Τότε ὁ νέος ἄρχοντας τῶν Βουλγάρων Γαβριήλ πρότεινε νὰ ὑποταχτῆ, ἀλλὰ ὁ Βασίλειος πὺ γνώριζε τὴ Βουλγαρικὴ ἀπιστία, δὲ δέχτηκε· ξακολούθησε τὸν ἀγῶνα ἑωσότου τοὺς τσάκισε τελειωτικὰ καὶ κυρίεψε τὴν τελευταία πρωτεύουσά τους Ἀχρίδα. Ἐτσι ὁ Βασίλειος κατάλυσε τὸ Βουλγαρικὸ κράτος καὶ τὸ ἔκαμε ἐπαρχία, πὺ ἀπὸ τότε τὴ διοικοῦσε Ἕλληνας διοικητής.

3. Ποιὸ ἦταν τὸ Ἑλληνικὸ Ὁ Βασίλειος γεμάτος
κράτος στὰ χρόνια τοῦ Βασιλείου. χαρὰ καὶ ὑπερηφάνεια γιὰ τὶς νίκες του, ἔρχεται τότε ἀπὸ τὴ στεριά στὴν Ἀθήνα, γιὰ νὰ πανηγυρίσει στὴν ἔνδοξη πόλη τὴ νίκη τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐκεῖ ἀνεβαίνει στὴν Ἀκρόπολη καὶ στὸν Παρθενῶνα, πὺ εἶχε γίνει ἐκκλησία τῆς Παναγίας (Παναγία ἢ Ἀθηνιώτισσα), κάνει εὐχαριστήριο δοξολογία καὶ χαρίζει στὴν ἐκκλησία αὐτὴ πλοῦσια ἀφιερώματα. Ἐπειτα κατεβαίνει στὸν Πειραιᾶ καὶ ἀπὸ τὴ θάλασσα ἔρχεται στὴ Κωνσταντινούπολη, ὅπου ὅλος ὁ λαὸς τὸν ὑποδέχεται μὲ χαρὰ καὶ ἐνθουσιασμὸ ἀπερίγραπτο· τὸ θριαμβευτικὸ του ἔρχομὸ στόλιζαν ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια τῶν Βουλγάρων, ὅλοι οἱ εὐγενεῖς Βούλγαροι καὶ ἄπειρα λάφυρα. Τότε ὁ λαὸς τὸν ὠνόμασε

**ΤΟ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ
 ΚΡΑΤΟΣ**
 ΕΠΙ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΟΥΚΤΟΝΟΥ
 976 - 1025

Βουλγαροκτόνο, γιατί αὐτὸς ταπεινώσε καὶ κατάλυσε τελειωτικὰ τὴ δύναμη καὶ τὸ κράτος τῶν Βουλγάρων· καὶ μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ εἶναι γνωστὸς στὴν ἱστορία. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ὑποταγὴ τῆς Βουλγαρίας, ὁ Βασίλειος ἐστέριωσε τὴν Ἑλληνικὴ κυριαρχία καὶ στοὺς Σέρβους καὶ ἔτσι σὲ ὅλη τὴ χερσόνησο τοῦ Αἴμου κυριαρχοῦσε ὁ Ἑλληνισμός. Ἄλλ' ἐξὸν ἀπ' αὐτὸ ὁ Βασίλειος ἔκανε καὶ ἄλλους δοξασμένους πολέμους· νίκησε τοὺς Ἀραβες καὶ στέριωσε τὴν Ἑλληνικὴ ἀρχὴ στὴ Συρία· ὑπόταξε τὴν Ἀρμενία καὶ ἔφτασε νικητὴς ὡς τὸν Καύκασο· πολέμησε μὲ ἐπιτυχία ἐναντίον τοῦ Αὐτοκράτορα τῶν Γερμανῶν καὶ στέριωσε τὴν Ἑλληνικὴ κυριαρχία καὶ στὴν κάτω Ἰταλία. Ἐτσι τὸ Ἑλληνικὸ κράτος στὴν ἐποχὴ τοῦ Βασιλείου εἶχε τὴ μεγαλύτερη ἔκταση, τὸν τελειότερο στρατὸ καὶ στόλο, εἶχε τὴν μεγαλύτερη ἀκμὴ καὶ τὸ μεγαλύτερο πλοῦτο καὶ δόξα.

4. Τέλος τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας Κατὰ κακὴ καὶ κατάπτωση τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. μοῦραῦστερ' ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Βασιλείου (1205), ἀρχίζει ἡ κατάπτωση τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. Ὁ ἀδερφός του Κωσταντῖνος, πού τὸν διαδέχτηκε, καὶ οἱ διάδοχοί του ἦταν ἀνίκανοι καὶ ἀνάξιοι αὐτοκράτορες· ὁ στρατὸς παραμελήθηκε· στάσεις καὶ ταραχὲς ἐσωτερικὲς ἐξασθενίζουν τὸ κράτος. Γι' αὐτὸ οἱ ὡς τὰ τώρα ταπεινωμένοι ἐχτροὶ σηκώνουν καὶ πάλι τὸ κεφάλι. Οἱ Ἀραβες ἄρχισαν καὶ πάλι τὶς λεηλασίες καὶ τὶς πειρατεῖες τους· οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Σέρβοι ἐπαναστατοῦν· καὶ οἱ Βούλγαροι καταβλήθηκαν, μὰ οἱ Σέρβοι ἔγιναν ἀνεξάρτητοι· τέλος τυχοδιῶκτες τῶν βορινῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης, οἱ Νορμαννοί, κατορθώνουν νὰ καταλάβουν τὴν κάτω Ἰταλία καὶ Σικελία!

IV

ΚΑΤΑΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄.

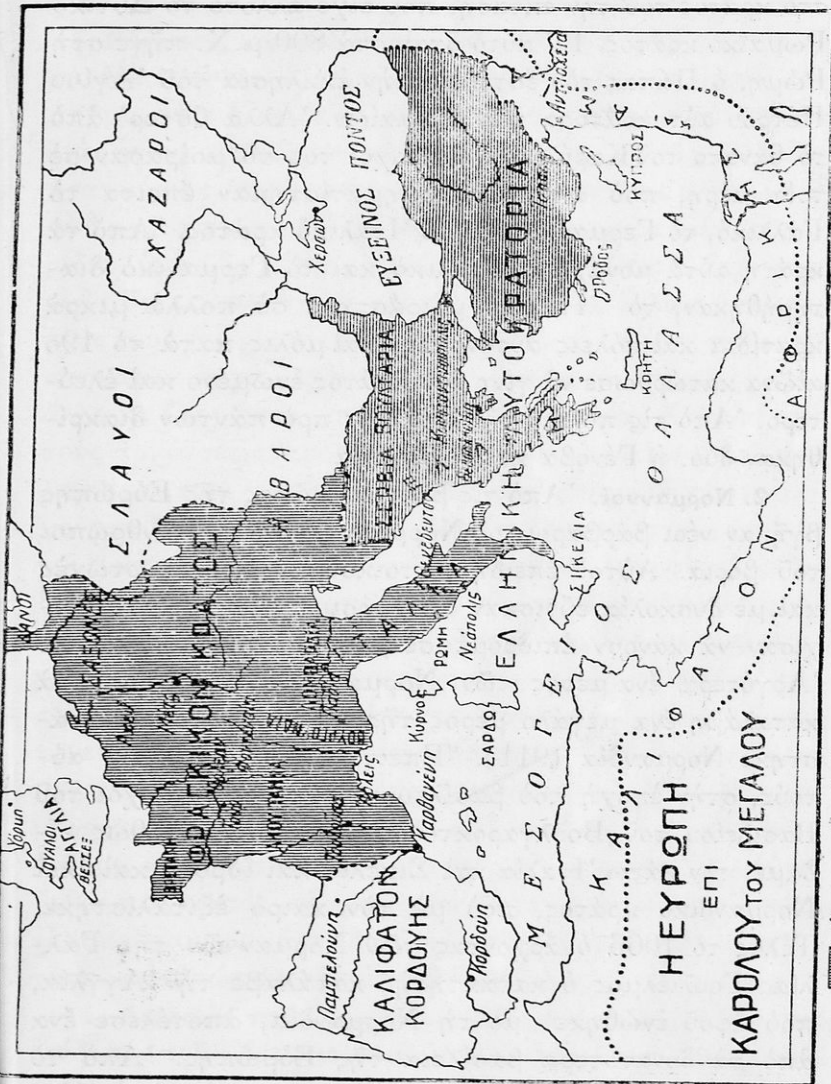
ΟΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΕΣ

24ο.

**ΠΟΙΑ ΗΤΑΝ Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ
ΚΑΤΑ ΤΗ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΕΠΟΧΗ**

Τὴν ἐποχὴ πού τὸ Ἑλληνικὸ κράτος ἄρχισε νὰ γέρνη καὶ τόσοι ἐχθροὶ τὸ περιτριγύριζαν, νέος φοβερός κίνδυνος παρουσιάσθηκε ἀπὸ τὴ δύση-οὶ σταυροφορίες, δηλαδή κάποιες ἐκστρατεῖες, πού ἔκαναν οἱ Εὐρωπαῖοι στὴν Ἀνατολή. Προτοῦ ὅμως μιλήσωμε γιὰ τίς σταυροφορίες, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἰδοῦμε ποιά ἦταν ἡ κατάσταση τῆς Εὐρώπης κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτή.

1. Μεσαιωνικὰ κράτη τῆς Εὐρώπης. Εἶπαμε ἄλλοτε (πβ. 6ο) πὼς ὕστερ' ἀπὸ τὸ χωρισμὸ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους σὲ Ἀνατολικὸ καὶ Δυτικὸ, πού ἔκαμε ὁ Θεοδόσιος ὁ μέγας, διάφοροι βάρβαροι Γερμανικοὶ λαοὶ μπῆκαν στὸ Δυτικὸ Ρωμαϊκὸ κράτος καὶ τὸ διάλυσαν. Κι ἀπάνω στὰ ἐρείπιά του ἵδρυσαν διάφορα κράτη, πού μὲ τὸν καιρὸ ἐξελατινίσθησαν καὶ ἔγιναν Χριστιανικά. Ἀλλ' ἀπὸ ὅλ' αὐτὰ τὰ κράτη περισσότερο προώδεψε καὶ ἀπόχτησε μεγάλη δύναμη τὸ κράτος τῶν Φράγκων. Τὸ κράτος αὐτὸ ἔφτασε στὴ μεγαλύτερή του ἀκμὴ στὴν ἐποχὴ, πού βασιλιάς του ἦταν ὁ Κάρολος ὁ μέγας. Ὁ Κάρολος νίκησε πολλοὺς λαοὺς καὶ ἔδωκε

 Βουλγαρικόν Κράτος
 Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία

στό κράτος του τὴν ἔκταση, πού εἶχε ἄλλοτε τὸ Δυτικὸ Ρωμαϊκὸ κράτος. Γι' αὐτὸ ὅταν στὰ 800 μ.Χ. πῆγε στὴ Ρώμη, ὁ Πάπας τὸν ἔστεψε στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Πέτρου αὐτοκράτορα τῶν Ρωμαίων. Ἀλλὰ ὕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Καρόλου οἱ διάδοχοί του τὸ μοίρασαν σὲ τρία μέρη, πού ἀπ' αὐτὰ σχηματίστηκαν ἔπειτα τὸ Γαλλικὸ, τὸ Γερμανικὸ καὶ τὸ Ἰταλικὸ κράτος. Ἀπὸ τὰ κράτη αὐτὰ μονάχα τὸ Γαλλικὸ καὶ τὸ Γερμανικὸ διατηρήθηκαν, τὸ Ἰταλικὸ μοιράστηκε σὲ πολλὰ μικρὰ κρατίδια καὶ πόλεις αὐτόνομες, καὶ μόλις κατὰ τὸ 19ο αἰῶνα κατῴρθωσε νὰ γίνη ἓνα κράτος ἐνωμένο καὶ ἐλεύτερο. Ἀπὸ τίς πόλεις τῆς Ἰταλίας πρὸ πάντων διακρίθηκαν δύο, ἡ Γένοβα καὶ ἡ Βενετία.

2. Νορμαννοί. Ἀπὸ τίς βορινὲς χῶρες τῆς Εὐρώπης βγῆκαν νέοι βάρβαροι, οἱ Νορμαννοί, δηλαδὴ ἄνθρωποι τοῦ βοριᾶ. Αὐτοὶ ἐπειδὴ κατοικοῦσαν χῶρες φτωχῆς καὶ μὲ δυσκολία εὑρισκαν τὰ χρήσιμα γιὰ τὴ ζωὴ, ἄρχισαν νὰ κάνουν ἐπιδρομὲς σὲ ξένες καὶ πλούσιες χῶρες. Ἀργότερα ἓνα μέρος τῶν Νορμαννῶν κατῴρθωσε νὰ καταλάβῃ ἓνα μεγάλο μέρος τῆς Γαλλίας, πού ὠνομάστηκε Νορμανδία (911). Ἐπειτα ἄλλο μέρος ἀπ' αὐτοὺς, στὴν ἐποχὴ πού βασιλεύαν ἀνίκανοι διάδοχοι τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, κατάλαβε, καθὼς εἶδαμε, τὴν κάτω Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν καὶ ἵδρυσε καὶ ἐκεῖ Νορμανδικὸ κράτος, πού μὲ τὸν καιρὸ ἐξιταλίστηκε. Τέλος τὸ 1066 ὁ ἄρχοντας τῶν Νορμαννῶν τῆς Γαλλίας Γουλιέλμος ὁ κατακτητῆς κατάλαβε τὴν Ἀγγλίαν, πού ἀφοῦ ἐνώθητε μὲ τὴ Νορμανδία, ἀποτελέσσε ἓνα ἀπὸ τὰ δυνατότερα βασίλεια τῆς Εὐρώπης. Ἀπὸ τὸ Γουλιέλμο αὐτὸν κατάγονται οἱ σημερινοὶ βασιλιάδες τῆς Ἀγγλίας.χ

3. **Ἡ κοινωνικὴ κατάσταση** Ἀθλια ἦταν ἡ κατάστασις τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸ Μεσαιῶνα. Ἡ τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸ Μεσαιῶνα. Τότε ἦταν σὲ χρῆσιν ἓνα περίεργον σύστημα, τὸ φεουδαλικόν. Κατὰ τὸ σύστημα αὐτὸ ὁ βασιλεὺς ἦταν ὁ ἀνώτατος ἀρχηγὸς σὲ κάθε κράτος, ἀλλὰ δὲν ἦταν κύριος παρὰ σὲ ἓνα μέρος αὐτοῦ τὴν κομητεία ἢ τὸ δουκάτου. Τὸ ἄλλο μέρος ἦταν μοιρασμένο σὲ μερίδια (φέουδα), πού τὰ ἔπαιρναν κατώτεροι ἄρχοντες, οἰδοῦκες καὶ οἰκόμητες καὶ αὐτὰ σὲ ἄλλους κατώτερους τοὺς βαρῶνους κλπ. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο σχηματίσθηκε μιὰ σειρά ἀρχόντων, πού ὁ ἓνας ἦταν ὑποτελεῖς στὸν ἄλλο καὶ ὅλοι ἦταν ὑποτελεῖς στὸ βασιλεῖα. Καθένας ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες αὐτοὺς εἶχε μαζί του ἓνα στῖφος ἀπὸ πολεμιστῆς, πού γιατί πολεμοῦσαν στ' ἄλογα (ἵππους) ἐλέγονταν ἱππότες. Οἱ ἱππότες ἦταν πιστοὶ στοὺς κυρίους τους καὶ ἦταν γενναῖοι καὶ ὑπερήφανοι (ἵπποτισμός). Ἐξὸν ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς καὶ τοὺς ἱππότες ὅλοι οἱ ἄλλοι ἦταν σχεδὸν δοῦλοι, γιατί ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ καλλιεργοῦνε τὰ χτήματα τῶν κυρίων τους καὶ νὰ δίνουν σ' αὐτοὺς ὠρισμένο μέρος ἀπὸ τὰ εἰσοδήματά τους. Οἱ εὐγενεῖς γιὰ μόνη τίμια ἐργασία θεωροῦσαν τὸν πόλεμον, γι' αὐτὸ δὲ μάθαιναν γράμματα, ἀλλὰ γυμνάζονταν μονάχα στὰ ὅπλα. Εὐγενεῖς καὶ ἱππότες καὶ λαὸς ἦταν ἄγριοι, ἀπολίτιστοι καὶ ἀμόρφωτοι. Οἱ μόνον μορφωμένοι ἄνθρωποι κατὰ τὸ μεσαιῶνα ἦταν οἱ κληρικοί, πού ἐξασκοῦσαν μεγάλη ἐπιρροή στίς ψυχὰς τῶν ἀπολίτιστων ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

4. **Διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ** στή Δύση. Γιὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ στή Δύση καὶ ἰδίως στή Γαλλία, Ἰταλία, Ἀγγλία καὶ Γερμανία παραπολύ ἐργάσθηκε ἡ ἐκκλησία τῆς Ρώμης, πού ἦταν ἡ σπουδαιό-

τερη από όλες τις εκκλησίες που ιδρύθηκαν στη Δύση. Γι' αυτό η Ρωμαϊκή εκκλησία και ο επίσκοπος της είχαν μεγάλη δύναμη σ' όλους τους λαούς της Δύσεως· ο επίσκοπος της είχε την ονομασία του Πάπα, δηλαδή του πατέρα, και αναγνωρίζονταν ο ανώτατος θρησκευτικός αρχηγός της Δύσεως. Ο Πάπας όμως ήταν και πολιτικός άρχοντας της Ρώμης· είχε δηλαδή ένα μικρό κράτος, που το κυβερνούσε αυτός. Γι' αυτό ζητούσε να θεωρηθεί και πολιτικός άρχοντας σ' όλη την Ευρώπη και οι διάφοροι άρχοντες και βασιλιάδες να υπακούουν σ' αυτόν. X

250.

X Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΔΟΥΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΜΝΗΝΩΝ

1. Δυναστεία των Δουκων και Σελτσοῦκοι Τοῦρκοι. Όταν έσβησε η Μακεδονική και Σελτσοῦκοι Τοῦρκοι. νική δυναστεία, μία άλλη δυναστεία ανέβηκε στο θρόνο· η δυναστεία αυτή ήταν η δυναστεία των Δουκων. Οι Δούκες ήταν άνίκανοι βασιλιάδες και γι' αυτό δεν μπόρεσαν να σταματήσουν τη κατάπτωση του κράτους, που άρχισε εύθως έπειτα από το θάνατο του Βασιλείου του Βουλγαροκτόνου. Στην εποχή των Δουκων, νέοι φοβεροί έχτροι παρουσιάστηκαν, οι Σελτσοῦκοι Τοῦρκοι. Φυλές δηλαδή τουρκικές, που παλιότερα ζούσαν ανάμεσα στην Κασπία θάλασσα και στη Σινική, ένώθηκαν σε έναν αρχηγό, το Σελτσούκ, που γι' αυτό πήραν το όνομα Σελτσοῦκοι, και ήρθαν πρώτα στα νότια του Ώξου ποταμού. Εκεί άσπασθηκαν τον ισλαμισμό από τους Άραβες και λίγο-λίγο κατάχτησαν την Περσία, τη Βαγδάτη και άλλα Μωαμεθανικά κράτη, και ίδρυσαν ένα μεγάλο και δυνατό Τουρκικό κράτος. Έτσι έδωκαν νέα ζωή στο μωαμεθανισμό,

ἔπειτα ἀπὸ τὴν παρακμὴ τῶν Ἀράβων, καὶ ἀπὸ τότε οἱ διάδοχοι τοῦ Σελτσούκ ἀναγορεύθησαν σουλτᾶνοι, δηλαδὴ τρανοὶ ἄρχοντες. Ὑστερα οἱ Σελτσούκοι ὠφελούμενοι ἀπὸ τὴν παραλυσίᾳ τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους καὶ ἀπὸ τὴν ἀνικανότητα τῶν Δουκῶν, κατάχτησαν ὅλη σχεδὸν τὴ Μικρῇ Ἀσίᾳ, ὅπου ἕνας Τοῦρκος ἡγεμόνας, ὁ Σουλεϊμάν, ἔδρυσε ξεχωριστὸ Σελτσουκικὸ κράτος, πού εἶχε πρωτεύουσα τὴν Νίκαια. Ἦταν τότε φοβερὴ ἡ θέσις τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, πού τὸ ἀπειλοῦσαν φοβεροὶ κίνδυνοι ἀπὸ τὰ ἀνατολικά καὶ ἀπὸ τὰ δυτικά· κατὰ καλὴ τύχη ἔσωσε τὸ κράτος μία νέα δυναστεία, πού ἀνέβηκε τότε στὸ θρόνο—ἡ δυναστεία τῶν Κομνηνῶν,

2. Ἀλέξιος Α΄ Κομνηνός Ἀρχηγὸς τῆς δυναστείας καὶ ἡ κατάστασις τοῦ κράτους. τῶν Κομνηνῶν ἦταν ὁ Ἀλέξιος Α΄ Κομνηνός, πού ἀνῆκε σὲ μεγάλη στρατιωτικὴ οἰκογένεια καὶ εἶχε φανῆ πρωτύτερα γιὰ γενναῖος στρατηγός. Στὴν ἐποχὴ τῆς δυναστείας αὐτῆς, πού ἔδωκε τρεῖς μεγάλους αὐτοκράτορες, τὸ κράτος ἀπόχτησε νέα δύναμη, νέα λάμψη καὶ νέα δόξα—μὰ γιὰ κακὴ τύχη τὴν τελευταία! Ἦταν 25 χρόνων ὅταν ἀνέβηκε στὸ θρόνο ὁ Ἀλέξιος καὶ βρῆκε τὸ κράτος σὲ ἄθλια κατάστασις. Ἀπὸ τὸ Βασίλειο τὸ Βουλγαροκτόνο ὡς τὴν ἐποχὴ του, δηλαδὴ σὲ διάστημα 50 χρόνων, τὸ κράτος εἶχε μείνει τὸ μισό· γιὰ τὸ μισὸ μέρος τῆς Μικρῆς Ἀσίας τὸ κατεῖχαν, καθὼς εἶπαμε, οἱ Τοῦρκοι, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπόλοιπο μέρος τῆς Μικρῆς Ἀσίας βρισκόνταν σὲ ἀναρχία καὶ παραλυσία ἀπὸ τὴς ἐπιδρομῆς τῶν Τούρκων. Ἀναρχία πάλι καὶ παραλυσία ἐπικρατοῦσε καὶ στὴς εὐρωπαϊκὰς χῶρας τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, γιὰ τὴν οἱ Βούλγαροι εἶχαν ἐπαναστατήσει καὶ οἱ Σέρβοι ἔκαναν συχνὰς ἐπιδρομὰς στὸ κράτος. Γι' αὐτὸ ὁ Ἀλέξιος εἶχε σκοπὸ νὰ ἐτοιμάσῃ στρατό,

για νὰ γτυπήσῃ πρῶτα τοὺς πιὸ ἐπικίνδυνους ἔχτροὺς τοῦ κράτους, τοὺς Τούρκους· δὲν πρόφτασε ὅμως, γιατί νεοὶ φοβεροὶ ἔχτροι φάνηκαν ἀπὸ τῆ Δύση-οἱ Νορμαννοί.

3. Ἀγῶνες τοῦ Ἀλεξίου μὲ τοὺς Οἱ Νορμαννοί, ἀφοῦ Νορμαννοὺς καὶ τοὺς Τούρκους· κατὰχτησαν, καθὼς εἶδαμε, τὴν κάτω Ἰταλία καὶ Σικελία, ἔκαμαν ἀρχηγό τους τὸ Γυσκάρδο· αὐτὸς μὲ τὴν παρακίνηση τοῦ Πάπα, ποὺ δὲ χώνευε πιά τὸ Ἑλληνικὸ κράτος ὕστερ' ἀπὸ τὸσχίσμα, ἀποφάσισε νὰ τὸ ὑποτάξῃ. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐτοίμασε δυνατὸ στρατὸ καὶ στόλο, ἤρθε στὴν Κέρκυρα καὶ τὴν κυρίεψε· ἔπειτα τράβηξε στὸ Δυρράχιο καὶ τὸ πολιορκήσε. Ὁ Ἀλέξιος τότε μάζεψε στρατὸ καὶ ἤρθε ἐναντίον τῶν Νορμαννῶν· ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶχε ἀρκετὸ στόλο, ἀναγκάστηκε νὰ ζητήσῃ τὴ βοήθεια τῶν Βενετῶν καὶ τοὺς παραχώρησε γι' αὐτὸ πολλὰ προνόμια, ποὺ περιώρισαν τὸ Ἑλληνικὸ ἐμπόριο, ἐλάττωσαν τὶς εἰσπράξεις τοῦ κράτους καὶ ἔφεραν πολλὰς ἀνωμαλίας καὶ ταραγὰς στὸ κράτος. Ὁ Ἀλέξιος στὸ τέλος κατάρθωσε ὕστερ' ἀπὸ πολλοὺς ἀγῶνες νὰ νικήσῃ τοὺς Νορμαννοὺς καὶ νὰ τοὺς διώξῃ ἀπὸ τὶς Ἑλληνικὰς χῶρας. Ἀφοῦ ἀπόδιωξε τὸν κίνδυνο τῶν Νορμαννῶν, ἤρθε ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ τοὺς ξαναπῆρε τὴ Νικομήδεια, τὴ Σινώπη καὶ ὀλίγα ἀκόμη ὀχυρὰ μέρη, ἀλλὰ δὲν κατάρθωσε νὰ τοὺς καταβάλλῃ τελειωτικά, γιατί τότε παρουσιάστη ὁ κίνδυνος, ποὺ εἶπαμε παραπάνω. Ὁ κίνδυνος αὐτὸς ἦταν οἱ σταυροφορίες.

Χ Η ΠΡΩΤΗ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ

1. Αἷτια τῶν σταυροφοριῶν. Ἀκόμα ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ Χριστιανισμοῦ οἱ Χριστιανοὶ εἶχαν συνήθεια νὰ πηγαίνουν καὶ νὰ προσκυνοῦν τοὺς Ἀγίους Τόπους, δηλαδὴ τοὺς τόπους πού γεννήθηκε, δίδαξε καὶ ἔπαθε γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ὁ Σωτῆρας τοῦ κόσμου. Κι εἶχαν τὴν ἰδέα, πὼς μ' αὐτὸ θὰ σώσουν τὴν ψυχὴ τους. Μάλιστα ἀυξήθηκε τὸ πλῆθος τῶν προσκυνητῶν, ἀφ' οὗ ἡ μητέρα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου Ἑλένη, βρῆκε τὸν τάφο τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔχτισ' ἐκεῖ ὁ Κωνσταντῖνος τὴν περίφημη ἐκκλησίαν τῆς Ἀναστάσεως.

Οἱ Χριστιανοὶ μποροῦσαν πρωτύτερα νὰ πηγαίνουν ἐλεύθερα στοὺς Ἀγίους Τόπους, ἀλλὰ στὰ τέλη τοῦ ἐνδέκατου αἰῶνα, ὅταν οἱ Σελτσούκοι Τοῦρκοι πῆραν τὴν Παλαιστίνη, οἱ Χριστιανοὶ ὑπόφεραν φοβερὰ ἀπ' αὐτούς, γιὰτὶ ἦταν ἄγριοι καὶ φανατικοί· ἄλλους λήστευαν, ἄλλους κακοποιοῦσαν καὶ ἄλλους σκότωναν. Τότε ἓνας προσκυνητῆς, Γάλλος καλόγερος, ὁ Πέτρος ὁ Ἐρημίτης, ὅταν γύρισε ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα παρουσιάστηκε στὸν Πάπα Οὐρβανὸ τὸ Β' καὶ διηγήθηκε σ' αὐτὸν μὲ ζωηρότατα χρώματα τὰ βάσανα, πού ὑπόφεραν οἱ Χριστιανοί. Ὁ Πάπας τότε τοῦ ἔδωκε διαταγὴ νὰ γυρίσῃ στὴ Γαλλία καὶ στὴν Ἰταλία καὶ νὰ διηγιέται στὸ λαό, στοὺς ἄρχοντες καὶ στοὺς βασιλιάδες τὰ βάσανα τῶν προσκυνητῶν· ἔτσι θὰ ἐτοίμαζαν τὰ πνεύματα γιὰ μιὰ μεγάλη ἐκστρατεία, πού θὰ λευτέρωνε τοὺς Ἀγίους Τόπους ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ἀπίστων. Ζωηρὴ συγκίνησις προξενοῦσε παντοῦ ἡ ἀπλοϊκὴ διήγησις τοῦ Πέτρου· γι' αὐτὸ ὅταν ὁ Πάπας Οὐρβανὸς συγκάλεσε σύνοδο

στό Κλερμόν, μιὰ πόλη τῆς Γαλλίας, ἔτρεξαν σ' αὐτὴ ἐπίσκοποι, εὐγενεῖς, βασιλιάδες καὶ ἄπειρο πλῆθος λαοῦ. Ὁ Πάπας μίλησε μὲ μεγάλο ἐνθουσιασμό καὶ παρακίνησε στὸ τέλος νὰ ἀπαρνηθῆ καθέννας τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ σηκώσῃ τὸ σταυρὸ γιὰ τὴν ἀπολυτέρωση τῶν Ἀγίων Τόπων. Τότε ὅλοι συγκινήθηκαν· καὶ ὅλοι μὲ μιὰ φωνὴ φώναζαν «πᾶμε, ὁ Θεὸς τὸ θέλει»· χιλιάδες ἔπεσαν στὰ γόνατα καὶ ὠρκίστηκαν νὰ τρέξουν στὸν ἱερό ἐκεῖνο πόλεμο ἐναντίον τῶν ἀπίστων. Ὡπλίστηκαν καὶ ἔραψαν στὸ στῆθος καὶ στὴ ράχη ἕναν κόκκινον σταυρὸ, πού γι' αὐτὸ ὠνομάστηκαν σταυροφόροι· καὶ εὐτὺς ἔτρεξαν στὴν Ἀνατολὴ μὲ ἀρχηγὸ τὸν Πέτρο τὸν Ἐρημίτη. Ἀλλὰ στὸ δρόμο τὰ ἄτακτα αὐτὰ στίφη διασκορπίσθηκαν καὶ ξωλοθρεύθηκαν ἀπὸ τοὺς Οὐγγρους, γιὰ τίς βιοπραγίες, πὺ ἔκαναν στὴ χώρα τους, ὅταν περνοῦσαν.

2. Πρώτη Σταυροφορία. Ἡ πρώτη ὀργανωμένη σταυροφορία ἔγινε στὰ 1096 μὲ ἀρχηγοὺς διαφόρους ἄρχοντες καὶ ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης. Οἱ σταυροφόροι, ἀφοῦ ἤρθαν ἀπὸ τὴ στεριά στὴν Κωνσταντινούπολη, ἔκαναν συνθήκη μὲ τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξιο Α', ἕναν ἱκανὸ στρατηγὸ καὶ καλὸ πολιτικὸ, καὶ ὑποσχέθηκαν μὲ ὄρκο νὰ ἀναγνωρίσουν αὐτὸν ἀνώτατο ἄρχοντα στὶς χῶρες, πὺ θὰ ἔπαιρναν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, γιὰτὶ ἀπὸ πρῶτα ἦταν Ἑλληνικές. Τότε ὁ Ἀλέξιος παραχώρησε στοὺς σταυροφόρους τροφές καὶ πλοῖα καὶ μ' αὐτὰ πέρασαν στὴ Μικρὴ Ἀσία. Ἐκεῖ οἱ σταυροφόροι πολιορκήσαν τὴ Νίκαια, τὴν πρωτεύουσα τῶν Σελτσούκων στὴν Ἀσία, καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ τὴν παραδώσουν. Μὰ ὁ Σουλτᾶνος τοὺς προτίμησε νὰ παραδώσῃ τὴν πόλη στὸν Ἀλέξιο, γιὰτὶ δὲν εἶχε ἐμπιστοσύνη στοὺς σταυρο-

φόρους. Καί πραγματικά αὐτὸς τὴν κατάλαβε. Οἱ σταυροφόροι δυσαρρεστήθηκαν γι' αὐτὸ κατὰ τοῦ Ἀλεξίου· ἀν καὶ ἔγινε σύμφωνα μὲ τὴ συνθήκη, ποὺ εἶχαν κάμει. Δὲν εἶπαν ὅμως τίποτα, ἀλλὰ προχώρησαν στὴ Μικρὴ Ἀσία· νίκησαν σὲ πολλὰ μάχες τοὺς Σελτσούκους καὶ ἔφτασαν στὴ Συρία. Ἐκεῖ πολιορκοῦν τὴ μεγάλη Ἑλληνικὴ πόλη Ἀντιόχεια καὶ τὴν κυριεύουν ὕστερ' ἀπὸ ἑννιά μηνῶν πολιορκία· δὲ θέλησαν ὅμως νὰ τὴν παραδώσουν στοὺς Ἕλληνας, ὅπως εἶχαν συμφωνήσει μὲ τὸν Ἀλέξιο· ἔτσι φανερώθηκαν πιά τὰ σχέδιά τους. Ἐπειτα προχώρησαν καὶ ἤρθαν ἐναντίον τῆς Ἱερουσαλήμ· μόλις τὴν εἶδαν ἀπὸ μακριὰ ἔπεσαν στὰ γόνατα καὶ ἔκλαψαν ἀπὸ χαρὰ. Εὐχαρίστησαν τὸ Θεό, γιατί τοὺς ἀξίωσε νὰ ἰδοῦν τὴν Ἁγία Πόλη. Τὴν κυρίεψαν καὶ αὐτὴν καὶ λευτέρωσαν τὸν Τάφο τοῦ Χριστοῦ. Μὰ ἡ τύχη τῶν κατοίκων ἦταν φοβερὴ καὶ ἀξιοδάκρυτη· χιλιάδες Τούρκων ἐσφάγηκαν ἀπάνθρωπα· τοὺς δυστυχημένους τοὺς Ἰουδαίους τοὺς ἔκαψαν μέσα στὶς συναγωγὰς τους! Οἱ σταυροφόροι τίποτε δὲν ἀφῆκαν, καμμιά ἡλικία δὲ λυπήθηκαν. Τὸ αἷμα ἔτρεχε σὰν ποτάμι στοὺς δρόμους... Ἀφοῦ τόσο ἄγρια χόρτασαν τὴν ἐκδίκησίν τους, ἔπειτα αὐτοὶ οἱ ἴδιοι πήγαιναν ξεσκουφωτοὶ καὶ ξυπόλυτοὶ στὴν ἐκκλησία τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ ἔψελναν ὕμνους καὶ δοξολογίες στὸ Θεό! Τέλος ἀφοῦ λησμόνησαν τὶς συμφωνίες, ποὺ εἶχαν κάμει μὲ τὸν Ἀλέξιο, ἀποφάσισαν νὰ ἰδρῦσουν Φραγκικὸ βασιλεῖο, τὸ βασιλεῖο τῆς Ἱερουσαλήμ. Βασιλιά ἔκαναν τὸν ἀρχηγὸ τῆς σταυροφορίας Γοδοφρέδο Μπουγιόν· αὐτὸς πάλι μοίρασε τὶς πόλεις στοὺς ἄλλους ἀρχηγούς μὲ τὸν ὄρο νὰ εἶναι ὑποτελεῖς του. Ἐτσι τὸ φεουδαλικὸ σύστημα μεταφυτεύτηκε καὶ στὴν Ἀνατολή. Εἶναι ἀχαρακτήριστη ἡ διαγωγή, ποὺ

ἔδειξαν οἱ Φράγκοι στοὺς Ἕλληνας. Δὲν πάτησαν μονάχα τὶς συνθήκες, πὺ εἶχαν κάμει, παρὰ τοὺς μεταχειρίστηκαν μὲ σκληρότητα, σὰν νὰ ἦταν ἀλλόθρησκοι. Κυνήγησαν τοὺς Ἕλληνας κληρικοὺς, ἔβαλαν παντοῦ δικούς τους, ἄρπαξαν γαῖες καὶ χῶρες Ἑλληνικές, πὺ θὰ νόμιζε κανένας πὺς ὁ σκοπὸς τους δὲν ἦταν νὰ ἐλευτερώσουν τοὺς Ἁγίους Τόπους, παρὰ νὰ ἀρπάξουν ἢ νὰ ὑποτάξουν τὸ Ἑλληνικὸ κράτος...

270

ΑΓΩΝΕΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΙ ΜΑΝΟΥΗΛ ΚΟΜΝΗΝΩΝ- ΔΕΥΤΕΡΗ ΚΑΙ ΤΡΙΤΗ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ

1. **Ἰωάννης Κομνηνός** Ὁ γιὸς καὶ διάδοχος τοῦ καὶ **Μανουὴλ Κομνηνός**. Ἀλεξίου Ἰωάννης δὲν ἦταν μονάχα γενναῖος βασιλιάς, παρὰ ἦταν καὶ ἀγαθὸς ἄνθρωπος, γι' αὐτὸ ὠνομάστηκε καὶ Καλογιάννης. Ὁ Ἰωάννης νίκησε τοὺς Τούρκους τῆς Μικρῆς Ἀσίας καὶ ταπείνωσε τοὺς Φράγκους, πὺ εἶχαν ἐγκατασταθῆ στὴ Συρία. Μὰ ὁ γιὸς τοῦ Καλογιάννη Μανουὴλ φάνηκε ὁ ἥρωικώτερος ἀπὸ ὅλους τοὺς αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου. Γιὰ τὴ γενναιότητα καὶ τὰ προτερήματά του ὅλοι τὸν θαύμαζαν καὶ ὅλοι τὸν φοβοῦνταν. Ὁ Μανουὴλ νίκησε τὸ Δοῦκα τῆς Ἀντιοχείας Ρενάλδο καὶ τὸ Σουλτάνο τοῦ Ἰκονίου καὶ τοὺς ἀνάγκασε νὰ ἔρθουν στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ νὰ ὀρκισθοῦν σ' αὐτὸν ὑποταγή!

2. **Δεύτερη σταυροφορία.** Οἱ σταυροφόροι ἀπὸ τὴν πρώτη ἀκόμη σταυροφορία εἶχαν καταλάβει καὶ τὴν Ἔδεσσα, ὅπου ἵδρυσαν μιὰ μικρὴ ἡγεμονία, πὺ ἀποτελοῦσε τὸ σπουδαιότερο στὰ ἀνατολικά προπύργια τοῦ Φραγκικοῦ κράτους. Γι' αὐτὸ ὅταν ἔγινε γνωστό, πὺς

τὴν Ἑδεσσα τὴν πῆραν οἱ Μωαμεθανοί, ὁ αὐτοκράτορας τῆς Γερμανίας Κορράδος Γ' καὶ ὁ βασιλιάς τῆς Γαλλίας Λουδοβίκος Ζ' κίνησαν τὴ δεύτερη σταυροφορία. Οἱ σταυροφόροι ὅταν ἔφτασαν ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς περιπέτειες εἰς τὴ Συρία, πολιορκήσαν τὴ Δαμασκὸν· ἐπειδὴ ὅμως ἀπότυχαν, ἀναγκάστηκαν νὰ γυρίσουν πίσω εἰς τὴν πατρίδα τους, χωρὶς νὰ κατορθώσουν τίποτα.

3. Τρίτη σταυροφορία. Λίγα χρόνια ὕστερα ὁ Σουλτάνος τῆς Αἰγύπτου Σαλαδδίν, ἀφοῦ νίκησε τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Παλαιστίνης, ἔγινε κύριος τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἡ εἶδησις αὐτῆ, ὅταν ἔγινε γνωστὴ εἰς τὴν Εὐρώπην, ἔκανε φοβερὴ ἐντύπωση καὶ προκάλεσε τὴν τρίτη σταυροφορία. Τὴ σταυροφορία αὐτὴ τὴ διεύθυναν ὁ αὐτοκράτορας τῆς Γερμανίας Φρειδερίκος Βαρβαρόσσας, ὁ βασιλιάς τῆς Γαλλίας Φίλιππος Αὐγούστος καὶ ὁ βασιλιάς τῆς Ἀγγλίας Ριχάρδος. Πρῶτος ξεκίνησε ὁ Φρειδερίκος Βαρβαρόσσας, ἀλλὰ εἰς τὴν Κιλικίαν, ἐνῶ περνοῦσε τὸν ποταμὸν Κύδνον, παρασύρθηκε ἀπὸ τὸ ρεῦμα καὶ πνίγηκε. Ὑστερα ἦρθαν ὁ Φίλιππος Αὐγούστος καὶ ὁ Ριχάρδος· αὐτοὶ νίκησαν τὸν Σαλαδδίν καὶ κυρίεψαν τὴν Πτολεμαῖδα, ἀλλὰ τὴν Ἱερουσαλήμ δὲν μπόρεσαν νὰ τὴν ξαναπάρουν. Τέλος οἱ σταυροφόροι ἄρχισαν νὰ μαλώνουν ἀναμεταξύ τους· τότε ὁ Αὐγούστος γύρισε εἰς τὴν πατρίδα του καὶ ὁ Ριχάρδος, πού ἔμεινε ἐκεῖ, ἔκαμε συνθήκην μὲ τὸν Σαλαδδίν. Μὲ τὴν συνθήκην αὐτὴ μπόρουν εὐλεύτερα πιά οἱ προσκυνητὲς νὰ ἔρχονται εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους. Τίποτε ἄλλο.

Η ΤΕΤΑΡΤΗ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ

1. Οί σταυροφόροι κατά "Υστερ' από λίγα χρόνια τῆς Κωνσταντινούπολης. ἀπὸ τὴν τρίτη σταυροφορία ἔγινε ἡ τέταρτη σταυροφορία, ποὺ γιὰ μᾶς τοὺς "Ελληνας ἔχει μεγάλη σημασία καὶ σπουδαιότητα. Στὰ 1204 δηλαδή πολλοὶ Γάλλοι καὶ Ἴταλοι μὲ ἀρχηγούς τὸ Βονιφάτιο Μομφερρατικὸ καὶ τὸν κόμητα τῆς Φλάντρας (Βελγίου) Βαλδουῖνο μαζεύτηκαν στὴ Βενετία, γιὰ νὰ ξεκινήσουν ἀπὸ κεῖ καὶ νὰ πᾶνε ἀπὸ τὴ θάλασσα στὴν Παλαιστίνη. Προτίμησαν νὰ πᾶνε ἀπὸ τὴ θάλασσα, γιὰ νὰ γλιτώσουν ἀπὸ τοὺς κινδύνους καὶ τὶς κακοπάθειες, ποὺ θὰ τραβοῦσαν, ἂν πήγαιναν ἀπὸ τὴ στεριά.

Στὴν Κωνσταντινούπολη τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ὁ Ἀλέξιος Γ' εἶχε τυφλώσει καὶ φυλακίσει τὸν ἀδερφό του Ἰσαάκιο καὶ ἀνέβηκε αὐτὸς στὸ θρόνο. Ὁ Ἰσαάκιος ὅμως εἶχε ἓνα γιό, τὸν Ἀλέξιο· ὁ Ἀλέξιος αὐτὸς κατάρθωσε νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ νὰ παρουσιαστῇ πρῶτα στὸν Πάπα καὶ ὕστερα στοὺς σταυροφόρους· τοὺς παρακάλεσε νὰ τὸν βοηθήσουν νὰ πάρῃ τὸ θρόνο τοῦ πατέρα του καὶ τοὺς ὑποσχέθη νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν ἐκκλησίαν καὶ νὰ δώσῃ στοὺς σταυροφόρους χρήματα καὶ στρατό, γιὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς Ἁγίους Τόπους. Τότε μεγάλα συμφέροντα καὶ πονηρὰ σχέδια ἔλαμαν αὐτοὺς νὰ ἀλλάξουν δρόμο καὶ σκοπὸ. Πάπας ἦταν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἓνας φίλαρχος ἀνθρώπος, ὁ Ἰννοκέντιος, ποὺ εἶχε ὄνειρο νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἀνατολὴν καὶ νὰ γίνῃ πνευματικὸς κυρίαρχος τοῦ κόσμου· δόγῃς πάλι, δηλαδή ἄρχοντας τῶν Βενετῶν, ἦταν ὁ Δάνδολος, ἓνας φοβερὸς καὶ πονηρὸς

γέρος 90 χρόνων, πού ἤξερε πὼς τὸ μεγαλεῖο καὶ ἡ ζωὴ τῆς Βενετίας ἦταν στὴ καταστροφή τοῦ κράτους καὶ τοῦ ἐμπορίου τῶν Ἑλλήνων. Οἱ ὑποσχέσεις λοιπὸν τοῦ Ἀλεξίου βοήθησαν τὰ συμφέροντα καὶ τὰ σχέδια ὄλων αὐτῶν· γι' αὐτὸ οἱ Βενετοὶ καὶ οἱ σταυροφόροι δέχτηκαν πρόθυμα νὰ τραβήξουν πρῶτα γιὰ τὴν Πόλη, ἀντὶ νὰ πᾶνε στοὺς Ἀγίους Τόπους. Καὶ ὁ πάπας ἄλλο δὲ ζητοῦσε. "Ὅταν λοιπὸν οἱ σταυροφόροι καὶ οἱ Βενετοὶ ἔφτασαν στὴν Πόλη καὶ τὴν εἶδαν ἀπὸ μακριά, ἔμειναν μὲ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα: «δὲν πίστευαν πὼς μιὰ τέτοια πόλη ἦταν δυνατὸ νὰ ὑπάρχη σ' ὅλο τὸν κόσμον· κοίταζαν μὲ θαυμασμό, μὰ καὶ μ' ἀχορταγιά»—λέει ἓνας σταυροφόρος χρονογράφος—«τὰ ψηλά τῆς τείχης, τοὺς δυνατοὺς πύργους, τὰ πλούσια παλάτια καὶ τὶς ψηλὲς καὶ ὁμορφεὲς ἐκκλησίες. Δὲν μπορούσαν νὰ φανταστοῦν μιὰ τόσο πλούσια καὶ τόσο μεγάλη πόλη, πού ἦταν ἡ βασιλίτσα σ' ὅλες τὶς ἄλλες». Κι ἀμέσως τοὺς γεννήθηκε ἡ ὄρεξη νὰ τὴν κατακτήσουν. Προσκάλεσαν λοιπὸν πρῶτα τὸν Ἀλέξιο Γ' νὰ δώσῃ πάλι τὸ θρόνον στὸ νόμιμο αὐτοκράτορα Ἰσαάκιο. Καὶ ἐπειδὴ αὐτὸς ἀργήθηκε, οἱ σταυροφόροι ἤρθαν ἐναντίον τῆς Κωνσταντινούπολης καὶ ἔγιναν πρῶτα κύριοι τοῦ Γαλατᾶ, ἔπειτα ἤρθαν ἐναντίον τῶν τειχῶν καὶ προσπάθησαν νὰ κυριέψουν τὴν πόλη μὲ ἔφοδο. Ἡ ἔφοδος ἀπότυχε· ἀλλὰ ὁ Ἀλέξιος φοβήθηκε κι ἔφυγε κρυφὰ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη· ἔτσι τὴν ἄφησε στὴν τύχη τῆς. Ὁ λαὸς ὕστερ' ἀπὸ αὐτὸ ἀνέβασε στὸ θρόνον τὸν τυφλὸ Ἰσαάκιο μὲ τὸ γιό του Ἀλέξιο τὸν Δ'. τότε οἱ Λατῖνοι ζήτησαν ἀπὸ τὸν Ἀλέξιο νὰ ἐκτελέσῃ τὶς ὑποσχέσεις, πού τοὺς ἔδωκε. Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὸς ἀργοῦσε, γιὰτὶ δὲν εἶχε

χρήματα, οί Λατῖνοι ἄρχισαν πιά νά φοβερίζουν τήν Κωσταντινούπολη.

2. "Αλωση τῆς Κωσταντινούπολης. Οί φοβέρες αὐ-
τές ἐρέθισαν πολύ τὸ λαὸ καὶ σὲ λίγο ἐπαναστάτησε
κι ἔκαμε ἄλλον αὐτοκράτορα, τὸ Νικόλαο Καναβό.
'Αλλ' αὐτὸς μονάχα λίγες μέρες βασίλεψε· γιατί ἕνας
συγγενῆς τοῦ 'Ισαακίου, ὁ τολμηρὸς 'Αλέξιος Μούρ-
τζουφλος, ἀρπάζει τὸ θρόνο καὶ σκοτώνει τὸ Καναβό
καὶ τὸν 'Αλέξιο Δ'. Οί Φράγγοι, ὅταν ἔμαθαν αὐτά,
δὲν ἔχασαν καιρὸ· ἀμέσως ρίχτηκαν ἐναντίον
τῆς Κωσταντινούπολης. Οί "Ελληνες τὴν τελευταία
στιγμὴ ἔκαμαν αὐτοκράτορα τὸν Θεόδωρο Λάσκαρη·
μὰ κι αὐτὸς δὲν μπόρεσε νά κάμῃ τίποτα. Καὶ οί Φράγγοι
ἔγιναν εὐκόλα κύριοι τῆς Κωσταντινούπολης στὶς 12
'Απριλίου 1204, ὕστερ' ἀπὸ τριῶν ἡμερῶν πολιορκία.
Εἶναι ἀδύνατο νά περιγράψῃ κανένας τί ἔπαθε τότε ἡ
δοξασμένη πόλη! Οί ἄγριοι ἐπιδρομεῖς φέρθηκαν σὰν
θηρία καὶ ὄχι σὰν ἄνθρωποι· καὶ ἄνθρωποι μάλιστα Χρι-
στιανοί! Τοὺς περισσότερους κατοίκους τοὺς ἔσφαξαν·
ἄλλους βασάνισαν, γιὰ νά τοὺς παραδώσουν τὰ χρή-
ματα καὶ τὰ πολύτιμα πράματά τους· τὰ σπίτια τὰ
λήστεψαν καὶ τὰ παράδωσαν ὕστερα στὴ φωτιά· πολύ-
τιμα χειρόγραφα ἔκαψαν· ἐκκλησίαις ἄρπαξαν καὶ βεβή-
λωσαν τὰ ἱερά σκευῆ τὰ μετέβαλαν σὲ σκευῆ μαγειρικά·
ἔπιναν κρασί μὲ τὰ ἅγια ποτήρια, καὶ πάρα πολλὰ καλ-
λιτεχνικά ἀριστουργήματα τὰ ἀκρωτηρίασαν ἢ τὰ κα-
τάστρεψαν ἢ τὰ ἄρπαξαν καὶ τᾶστειλαν στὴν Εὐρώπη...
Τίποτα δὲν ἄφησαν κανένα ὄσιο καὶ κανένα ἱερὸ δὲ σε-
βάστηκαν. 'Αλλὰ πρὸ πάντων ὅλη τους τὴν ἀπληστία,
ὅλη τὴν ἀσέβεια καὶ τὴν ἀγριότητα, ὅλη τους τὴ λύσσα
τῆ· ἔδειξαν στὸ ἀπαράμιλλο ἐκεῖνο στόλισμα καὶ σέ-

μνωμα τῆς Ὁρθοδοξίας, τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἄρπαξαν ἀπὸ μέσα ὅ,τι βρῆκαν πολύτιμο ἔσπασαν τὶς ἱερὲς πύλες, κατακομμάτιασαν τὸν ἄμβωνα, τὸ ἱερὸ βῆμα καὶ τὴν περίφημη ἱερὴ τῆς τράπεζα, ποὺ ἦταν κατασκευασμένη ἀπὸ χρυσὰ καὶ πολύτιμα πετράδια. Δὲν ντράπηκαν ὕστερα νὰ ὀδηγήσουν μέσα καὶ μουλάρια, γιὰ νὰ φορτώσουν τὰ λάφυρα!... «Οἱ Χριστιανοὶ αὐτοὶ» λέει ἓνας μέγας ξένος ἱστορικός «φάνηκαν χειρότεροι κι ἀπὸ τὸν Ἀλάρικο καὶ τὸν Ἀττίλα ἦταν οἱ αἴτιοι, ποὺ ἔπεσε τὸ προπύργιο τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἄνοιξαν τὶς πύλες τῆς Εὐρώπης, γιὰ νὰ μπουῦν οἱ ἐχτροὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ πλιτισμοῦ, οἱ Τοῦρκοι».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄.

Ἡ ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗ

29ο.

ΦΡΑΓΚΙΚΑ ΚΡΑΤΗ, ΠΟΥ ΙΔΡΥΘΗΚΑΝ ΕΠΕΙΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ

1. Ἡ μοιρασιά τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. Οἱ Φράγκοι ἀφοῦ κυρίεψαν τὴν Κωνσταντινούπολη, ἀποφάσισαν νὰ ἰδρῦσουν Φραγκικὸ κράτος στὴν Ἀνατολή. Μοιράστηκαν λοιπὸν τὴν Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἀναμεταξύ τους, γιὰτὶ νόμισαν πῶς εὐκόλα θὰ κυρίευσαν καὶ τὶς ἐπαρχίες τῆς, ὅπως κυρίεψαν καὶ τὴν πρωτεύουσα τῆς. Καὶ αὐτοκράτορα ἔκαμαν τὸν κόμη τῆς Φλάντρας Βαλδουῖνο, μὲ πρωτεύουσα τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ὥρισαν τὸ κράτος του νὰ περιλαβαίνει τὴ Θράκη καὶ ὅλες τὶς χῶρες, ποὺ εἶχε τὸ Ἑλληνικὸ κράτος στὴ Μικρὴ Ἀσία. Τὸ κράτος τοῦ Βαλδουῖνου

ώνομάσθηκε τότε Ρωμανία. Οί άλλες χῶρες τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους μοιράστηκαν σὰ φέουδα, δηλαδή κράτη ἰδιαίτερα, πού δόθηκαν στοὺς συναγωνιστὲς τοῦ Βαλδουίνου-μὲ τὴ συμφωνία νὰ ἀναγνωρίζουν γιὰ ἀνώτατο κυρίαρχο τὸν αὐτοκράτορα τῆς Πόλης. Ὁ ἄλλος ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας, ὁ Βονιφάτιος ὁ Μομφερρατικός, πῆρε τὸ βασίλειο τῆς Θεσσαλονίκης, πού γι' αὐτὸν ἰδρύθηκε, καὶ περιλάβαινε τὴ Μακεδονία, τὴ Θεσσαλία καὶ τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα, μὲ πρωτεύουσα τὴ Θεσσαλονίκη. Οἱ Βενετοὶ γιὰ τὰ ἐμπορικὰ τους συμφέροντα πῆραν τὰ ἐμπορικώτερα μέρη τοῦ κράτους, δηλαδή τὰ νησιά, τὴν Πελοπόννησο, τὰ παράλια τῆς Ἀλβανίας, τὴν Ἡπειρο καὶ ἓνα μέρος ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη. Πῆραν ἀκόμη καὶ τὸ προνόμιο νὰ βγάζουν καὶ Βενετὸ Πατριάρχη στὴν Κωνσταντινούπολη· καὶ γιὰ τέτοιον διάλεξαν τὸ Θωμᾶ Μοροζίνη. Οἱ Ὁρθόδοξοι ὅμως Ἕλληνες, δὲν τὸν ἀναγνώριζαν, γιὰτὶ ἔμεναν πιστοὶ στὴ θρησκεία τῶν πατέρων τους. Ἔτσι λοιπὸν ἡ δοξασμένη Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία μοιράστηκε σὲ τρία μερίδια, τὴν αὐτοκρατορία τῆς Πόλης, τὸ βασίλειο τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τὸ μερίδιο τῶν Βενετῶν.

2. Κατάκτηση τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν. Ὑστερα ἀπὸ τὴ μοιρασιά τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους οἱ Φράγκοι κίνησαν, γιὰ νὰ καταλάβη καθένας τὸ μερίδιο, πού τοῦ παραχωρήθηκε. Καὶ πρῶτα ὁ Βαλδουίνος δὲν κατῴρθωσε νὰ καταλάβη ὅλες τὶς χῶρες, πού εἶχε τὸ Ἑλληνικὸ κράτος στὴ Μικρὴ Ἀσία, παρὰ λίγο μέρος στὰ βορειοδυτικὰ μέρη της, γι' αὐτὸ γύρισε στὴ Θράκη καὶ τὴν κατῴχτησε.

Ὁ Βονιφάτιος ὕστερα ἦρθε καὶ κατάλαβε τὴ Θεσσαλονίκη· ἔπειτα κυρίεψε χωρὶς ἀντίσταση τὴ Μακεδο-

νία, τῆ Θεσσαλία καὶ τὰ ἀνατολικὰ μέρη τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας ὡς τὸν Ἴσθμό. Τότε τὶς χῶρες αὐτὲς ὁ Βονιφάτιος τὶς μοίρασε στοὺς διαφόρους συναγωνιστὲς του, πού ἔγιναν ὑποτελεῖς σ' αὐτόν. Ἔτσι σχηματίσθηκαν διάφορα μικρὰ κρατίδια, καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὸ σπουδαιότερο ἦταν τὸ δουκᾶτο τῆς Θήβας καὶ Ἀθήνας, πού τὸ ἔδωσε στὸ φίλο του Ὁθωνα Δελαρός. Ὄταν ὁ Βονιφάτιος ἔφτασε στὸν Ἴσθμό, δύο Γάλλοι καταχτητὲς, ὁ Βιλλεαρδουῖνος καὶ ὁ Σαμπλίτης, ἀφοῦ νίκησαν τοὺς Ἕλληνας μὲ τὸν ἀρχηγό τους Χαμάρετο, πῆραν στὴν ἐξουσία τους ὅλη σχεδὸν τὴν Πελοπόννησο καὶ ἐκεῖ ἵδρυσαν τὴν ἡγεμονία τοῦ Μορηᾶ. Τέλος οἱ Βενετοὶ πῆραν τὴν Κρήτη ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο πῆραν μονάχα τὴ Μεθώνη καὶ τὴ Κορώνη, καὶ ἀπὸ τὴν Εὐβοία πῆραν μονάχα τὴ Χαλκίδα. Τὶς Κυκλάδες, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν τὸ στρατό, πού χρειάζονταν νὰ τὶς καταλάβουν, ἔδωκαν τὴν ἄδεια νὰ τὶς πάρουν μὲ δικά τους μέσα εὐγενεῖς Βενετοί, μὲ τὴ συμφωνία νὰ εἶναι ὑποτελεῖς στὴ δημοκρατία τῆς Βενετίας. Ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς αὐτοὺς ὁ ἐπισημότερος ἦταν ὁ Μάρκος Σανοῦδος· ὁ Σανοῦδος κράτησε γιὰ τὸν ἑαυτό του τὴ νῆσο Νάξο, μὰ τὰ ἄλλα νησιά τὰ μοίρασε στοὺς συναγωνιστὲς του, πού ἔγιναν ὑποτελεῖς του. Μ' αὐτόν τὸν τρόπο σχηματίσθηκαν οἱ Ἑλληνικὲς χῶρες τέσσερα Φραγκικὰ κράτη.

3. Φεουδαλικὸ σύστημα. Ὅλες αὐτὲς τὶς Ἑλληνικὲς χῶρες, πού πῆραν οἱ Φράγκοι, τὶς μοίρασαν, κατὰ τὶς φραγκικὲς συνήθειες τοῦ Μεσαιῶνα, σὲ μικρὰ κρατίδια, δηλαδὴ σὲ δουκᾶτα, κομητεῖες, βαρωνίες-μοιρασιά πού ἔβλαψε τοὺς Φράγκους, γιὰτὶ ἐξασθένησε τὶς δυνάμεις τους καὶ γέννησε φιλονικίες ἀναμεταξύ τους. Ἀπὸ ὅλα τὰ φραγκικὰ κράτη, πού ἱδρύθηκαν ἔπειτ' ἀπὸ τὴν

ἄλωση, δύο κρατήθηκαν περισσότερα χρόνια, τὸ δουκάτο τῆς Θήβας καὶ Ἀθήνας καὶ τὸ πριγκιπάτο τοῦ Μορηᾶ. Πρῶτος πρίγκηπας τοῦ Μορηᾶ γίνηκε ὁ Σαμπλίτης καὶ ἔπειτα ὁ Βιλλεαρδουῖνος Α'. Αὐτὸν τὸν διαδέχθηκε ὁ γιὸς του Βιλλεαρδουῖνος Β' καὶ αὐτὸν ὁ Βιλλεαρδουῖνος Γ'. Οἱ τρεῖς αὐτοὶ Βιλλεαρδουῖνοι κυβέρνησαν πολὺ καλά· γιατί σεβάστηκαν τὴ γλῶσσα καὶ τὴ θρησκεία καὶ τὰ συνήθεια τοῦ τόπου καὶ στίς κοινότητες ἄφηκαν ὅλα τους τὰ προνόμια. Στὴν ἐποχὴ τους ἡ Πελοπόννησος ἤκμασε πολὺ.

300.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ, ΠΟΥ ΙΔΡΥΘΗΚΑΝ ΥΣΤΕΡ' ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ

1. **Αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζούντας.** Οἱ Φράγκοι, καθὼς εἶδαμε, δὲν μπόρεσαν νὰ καταλάβουν ὅλες τίς χώρες τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, πού τοὺς δόθηκαν κατὰ τὴ μοιρασιά· γιατί ἀρκετὲς ἀπ' αὐτὲς κατώρθωσαν νὰ κρατήσουν τὴν ἀνεξαρτησία τους καὶ νὰ ἰδρῦσουν μὲ Ἕλληνας ἄρχοντες διάφορα κράτη, πού ἄρχισαν τὸν πόλεμο ἐναντίον τῶν ἐπιδρομέων. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἕνας ἀπὸ τοὺς Κομνηνοὺς, προτοῦ ἀκόμη γίνῃ ἡ ἄλωση, εἶχε καταλάβει τὰ βορειοανατολικά παράλια τῆς Μικρῆς Ἀσίας καὶ εἶχε ἰδρῦσει ἐκεῖ τὴν αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζούντας, αὐτοκρατορία πού περιλάβαινε τὰ παράλια τοῦ Πόντου καὶ τὴν Ταυρικὴ χερσόνησο. Στὴν αὐτοκρατορία αὐτὴ βασίλευσε ἡ οἰκογένεια τῶν Κομνηνῶν τρεῖς σχεδὸν αἰῶνες καὶ δυνάμωσε καὶ διατήρησε ἐκεῖ τὸν Ἑλληνικὸ πολιτισμὸ· καταλύθηκε μόνον ὀχτὼ χρόνια ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἄλωση (1461) ἀπὸ τὸ Μωάμεθ Β',

πού ἀποκεφάλισε τὸν τελευταῖο τῆς αὐτοκράτορα Δαβίδ Κομνηνὸ, μαζί μὲ τοὺς ἑπτὰ γιούς του, γιατί ἀρνήθηκε νὰ δεχτῆ τὸν ἰσλαμισμό.

2. Αὐτοκρατορία τῆς Νίκαιας. Ὁ Θεόδωρος Λάσκαρης, πού τὴν ἡμέρα πού ἔμπαιναν οἱ Φράγκοι στὴν Κωνσταντινούπολη εἶχε γίνει αὐτοκράτορας, σὰν ἔνωσε πῶς δὲ θὰ μπορούσε νὰ σώσῃ τὴν Πόλη, ἔφυγε στὴ Μικρὴ Ἀσία μὲ τὸν Ἑλληνα Πατριάρχη καὶ τοὺς ἀνώτερους ἄρχοντες, πού ἦταν στὴν Πόλη καὶ ἴδρυσε ἐκεῖ τὸ κράτος τῆς Νίκαιας· τὸ κράτος αὐτὸ διακόσια σχεδὸν χρόνια βάσταξε τὴ συνέχεια στὸ πεσμένο κράτος τῆς Πόλης. Ὁ Θεόδωρος Λάσκαρης, γιατί ἦταν ἄνθρωπος ἐνεργητικὸς καὶ ἀγαποῦσε πολὺ τὴν πατρίδα, κατώρθωσε ἔπειτα ἀπὸ μεγάλους ἀγῶνες μὲ τοὺς Φράγκους καὶ τοὺς Σελτσουκίδες Τούρκους, ν' ἀπλώσῃ πολὺ τὸ κράτος του καὶ νὰ τὸ κάμῃ μεγάλο καὶ δυνατὸ! Τὸ ἔργο τοῦ Θεοδώρου Λάσκαρη τὸ συμπλήρωσε ὁ γαμπρὸς του Ἰωάννης Βατάτσης, πού τὸν διαδέχτηκε στὸν θρόνον· αὐτὸς νίκησε τοὺς Φράγκους καὶ ἔβγαλε ἀπὸ τὰ χέρια τους τίς χῶρες, πού εἶχαν στὴν Ἀσία καὶ πολλὰ ἀπὸ τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου. Ἐπειτα, γιὰ νὰ διώξῃ τοὺς Φράγκους ἀπὸ τὴ Κωνσταντινούπολη, συμμαχῆσε μὲ τὸν βασιλεῖα τῶν Βουλγάρων Ἀσάν καὶ ἤρθε καὶ τὴν πολιορκῆσε. Ἡ ἐπίθεση ἐναντίον τῆς Πόλης ἀπότυχε καὶ ἡ συμμαχία μὲ τοὺς Βουλγάρους διαλύθηκε, γιατί ἤρθαν σὲ φιλονικίες οἱ Ἕλληνες μὲ τοὺς Βουλγάρους. Ἀργότερα ὁ Βατάτσης κατώρθωσε νὰ πάρῃ ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους ἓνα μεγάλο μέρος τῆς Μακεδονίας· ἔπειτα ἤρθε σὲ πόλεμο μὲ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Θεσσαλονίκης Ἰωάννη τὸν Ἀγγελο καὶ τὸν νίκησε· τὸν ἀνάγκασε τότε νὰ ἀφήσῃ τὸ αὐτοκρατορικὸ ἀξίωμα καὶ νὰ ἄρχῃ σὰν ὑπο-

τελής σ' αὐτὸν ἡγεμόνας. Τέλος ὁ Βατάτσης κατάλαβε καὶ αὐτὴ τὴ Θεσσαλονίκη καὶ ὅλη τὸ νότιο Μακεδονία καὶ πέθανε ὕστερ' ἀπὸ 33 χρόνων ἔνδοξη βασιλεία.

Τὸ Βατάτση τὸν διαδέχθηκε ὁ γιὸς του Θεόδωρος Λάσκαρης, ἄνθρωπος μορφωμένος καὶ γενναῖος πολεμιστής. Αὐτὸς νίκησε τοὺς Βουλγάρους, μὰ ὕστερ' ἀπὸ 4 χρόνων βασιλεία πέθανε καὶ ἄφησε διάδοχο τὸν ὀχτάχρονο γιὸ του Ἰωάννη Λάσκαρη, πού ἐπίτροπός του γίνηκε ὁ στρατηγὸς Μιχαὴλ Παλαιολόγος.

3. Δεσποτᾶτο τῆς Ἡπείρου. Στὴν Ἡπειρο πάλι ὁ Μιχαὴλ Α' Ἄγγελος, πού καταγόταν ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τῶν Κομνηνῶν, ἔδρυσε τὸ «δεσποτᾶτο τῆς Ἡπείρου» μὲ πρωτεύουσα τὴν Ἄρτα. Τὸ κράτος αὐτὸ αὐξήσε πολὺ ὁ ἀδερφὸς καὶ διάδοχός του Θεόδωρος, πού σὰν νίκησε τοὺς Φράγκους, κατάργησε τὸ βασίλειο τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ξάπλωσε τὰ ὄριά του ὡς τὴν Ἀδριανούπολη. Ἐπειτα μετέφερε τὴν ἔδρα του στὴ Θεσσαλονίκη καὶ στέφθηκε κεῖ αὐτοκράτορας τῶν Ρωμαίων, δηλαδὴ τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ κατὰ κακὴ τύχη ὅταν σὲ λίγο ὁ Θεόδωρος ἦρθε ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, νικήθηκε ἀπ' αὐτούς ὁ βασιλιάς τους Ἀσάν τὸν ἐπίασε αἰχμάλωτο καὶ τὸν τύφλωσε! Τότε ἓνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸ κράτος του τὸ πῆραν οἱ Βούλγαροι, μὰ τὴ Θεσσαλονίκη μὲ τὴ Μακεδονία τὴν κατάλαβε, καθὼς εἶδαμε, ὁ Βατάτσης· τίς χῶρες πού ἔμειναν, τίς πῆρε ὁ ἀνιψιὸς του Μιχαὴλ Β', Ἄγγελος. Ἐπειτ' ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Μιχαὴλ τὸ κράτος χωρίστηκε σὲ δυὸ μέρη καὶ διατηρήθηκε ἀρκετὸν καιρὸ ἕως ὅτου ὑποτάχτηκε ἀπὸ τὸν Ἑλληνα Αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινούπολης Ἀνδρόνικο τὸν Γ'. Ἀργότερα τὸ δεσποτᾶτο αὐτὸ τὸ κυρίεψαν οἱ Ἀλβανοί.

Τὰ Ἑλληνικὰ αὐτὰ κράτη καὶ ἄλλα μικρότερα, ποὺ εἶχαν δεσπότες Ἕλληνες, γίνηκαν δυνατὰ προπύργια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐνάντια στὴν ξενικὴ κυριαρχία—προπύργια ποὺ διάσωσαν τὸν Ἑλληνικὸ Ἔθνισμὸ καὶ τὴ θρησκεία τῶν πατέρων μας...

31ο

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΦΡΑΓΚΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ Η ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

1. Ἡ Κατάσταση τοῦ Φραγκικοῦ κρά- Ἀντίθετα
τους· οἱ Ἕλληνες ξαναπαίρνουν τὴν Πόλη. ἀπὸ τὰ
Ἑλληνικὰ κράτη, ποὺ ἰδρύθηκαν ἔπειτα ἀπὸ τὴν
ἄλωση, ἡ Φραγκικὴ αὐτοκρατορία τῆς Πόλης δὲν
μπόρεσε νὰ ξαπλωθῇ οὔτε νὰ στεριώσῃ τὴν ἀρχὴ της.
Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος γιὰτὶ εἶχε χωριστῇ σὲ πολλὰς
μικρότερες ἡγεμονίες, ποὺ οἱ δεσμοὶ τους μὲ τὴν Κω-
σταντινούπολη εἶχαν τέλεια χαλαρωθῇ ἀπὸ τὸ ἄλλο
μέρος γιὰτὶ οἱ στρατιωτικὲς δυνάμεις τοῦ καινούρ-
γιου κράτους ἦταν ἀσθενεῖς, ἐνῶ οἱ γύρω ἔχτροί του,
Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι, ἦταν δυνατοὶ καὶ ἐπικίνδυνοι.
Ἀλλὰ κοντὰ σ' αὐτὰ καὶ οἱ ὑπήκοοι Ἕλληνες μισοῦσαν
τοὺς Φράγκους καὶ ἀντέπρατταν σὲ κάθε ἐνέργειά τους.
Τὴν ἀδυναμία λοιπὸν αὐτῆ τοῦ Φραγκικοῦ κράτους διά-
κρινε ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ποὺ στὸ μεταξὺ εἶχε ἀνα-
γορευθῇ στὴ Νίκαια μόνος βασιλιάς, σὰν παραγκώνισε
τὸ δύστυχο Ἰωάννη Λάσκαρη γι' αὐτὸ ὅλες οἱ ἐνέρ-
γειές του σὲ ἓνα ἀπόβλεπαν—πῶς νὰ γίνῃ κύριος τῆς Πό-
λης. Πέρασε λοιπὸν στὴ Θράκη καὶ κατὰλαβε ὅλες τὶς
πόλεις, ποὺ ἦταν γύρω ἀπὸ τὴν Κωσταντινούπολη καὶ
ἔτσι περιώρισε τοὺς Φράγκους σὲ μόνη τὴν περιοχὴ τῆς

Πόλης. "Επειτα ἤρθε σὲ φιλικὲς σχέσεις μὲ τοὺς Βουλγάρους καὶ γιὰ νὰ ἐξασθενήσῃ τῇ δύναμει τῶν Βενετῶν στὴν Κωνσταντινούπολη, ἔκανε συμμαχία μὲ τοὺς ἀντιπάλους των Γενοάτες, ποὺ ἀνάλαβαν τὴν ὑποχρέωση νὰ βοηθήσουν μὲ τὸ στόλο τους τὴν ἐπίθεση, ποὺ θάκανε κατὰ τῆς Πόλης ὁ Μιχαὴλ ὅμως δὲν ἔλαβε τὴν ἀνάγκη τους, γιὰτὶ ἡ Κωνσταντινούπολη πάρθηκε χωρὶς νὰ τὸ περιμένῃ. Καὶ νὰ πῶς. Αὐτὸς δηλαδὴ προτοῦ ἐπιχειρήσῃ ἐπίθεση ἐναντίον τῆς Πόλης ἔστειλε στὴ Θράκη τὸ στρατηγὸν του Ἀλέξιο Στρατηγόπουλο μὲ μικρὴ δύναμη, γιὰ νὰ συκρατῇ τοὺς Βουλγάρους καὶ νὰ ἐπιβλέπῃ τὸ δεσπότη τῆς Ἡπείρου Μιχαὴλ Β', ποὺ ὄνειρό του ἦταν νὰ ξαναπάρῃ αὐτὸς τὴν Κωνσταντινούπολη. Ἄλλ' ὅταν ὁ Στρατηγόπουλος βρισκόνταν στὴ Σηλυβρία, μαθαίνει ἀπὸ ντόπιους Ἕλληνας πὸς ἡ Κωνσταντινούπολη τῇ στιγμῇ ἐκείνῃ ἦταν ἔρημη ἀπὸ στρατιῶτες γιὰτὶ οἱ Φράγκοι μὲ ὅλο τὸ στρατὸ καὶ τὸ στόλο τους εἶχαν πάει γιὰ νὰ κατακτήσουν ἕνα νησάκι ποὺ ἦταν ἐκεῖ κοντά, τὴ Δαφνουσία. Τότε ὁ Στρατηγόπουλος δὲ χάνει καιρό, συνεννοεῖται μὲ τοὺς Ἕλληνας, ποὺ ἦταν στὴν Πόλη καὶ μπάζει μέσα κατὰ τὴ νύχτα ἀπὸ ἕνα ὑπόγειο πέρασμα πενήντα στρατιῶτες αὐτοὶ ἀνοιξαν μιὰ πύλη τοῦ τείχους καὶ ὁ Στρατηγόπουλος μπαίνει ἀμέσως στὴν Πόλη μὲ ὅλο τὸ στρατό. Τότε μὲ τὸ στρατὸ αὐτὸ καὶ μὲ τὴ βοήθεια τῶν κατοίκων κυριεύει τὴν Πόλη στὶς 26 Ἰουλίου 1261. Οἱ Φράγκοι ποὺ βρέθηκαν στὴν Πόλη καταδιώχτηκαν καὶ σφάγηκαν· ὁ αὐτοκράτορας Βαλδουῖνος Β' τόσο τρόμαξε, ποὺ ἔφυγε ἀμέσως μὲ ἕνα μικρὸ καράβι γιὰ τὴν Εὐρώπη. Ἔτσι ἡ Κωνσταντινούπολη ἔπειτα ἀπὸ 57 χρόνων δουλεῖα

ἦρθε καὶ πάλι στοὺς νόμιμους κυρίους καὶ κληρονόμους της!..

2. Ἡ κατάσταση τῆς νέας Ἰσπερ' ἀπὸ τρεῖς βδο-
ἔλληνικῆς αὐτοκρατορίας. μάδες ὁ Μιχαὴλ Παλαιο-
λόγος μπῆκε θριαμβευτικὰ στὴν ἐλεύθερη Πόλη ἐκεῖ
στέφθηκε γιὰ δευτέρη φορά αὐτοκράτορας στὴν ἐκ-
κλησιὰ τῆς Ἀγίας Σοφίας ἀπὸ τὸν Ὁρθόδοξο Πατρι-
άρχη, ποὺ γύρισε κι αὐτὸς στὴν παλιά του ἔδρα. Εἶναι
ἀλήθεια πὼς μὲ τὴν ἐλευθέρωση τῆς Πόλης ξεπληρώθηκε
ἓνας μεγάλος καὶ μὸς τῶν Ἑλλήνων οἱ ἐλπίδες τους
ὅμως γιὰ νὰ ἀναστήσουν τὸ ἀρχαῖο Βυζαντιακὸ κράτος
καὶ νὰ τὸ ἀνασηκώσουν στὴν πρωτυτερινή του ἀκμὴ
καὶ δόξα, κατὰ κακὴ τύχη δὲν πραγματοποιήθηκαν.
Γιατὶ ὁ Παλαιολόγος ὄχι μόνο δὲν κατῶρθωσε νὰ ξανα-
πάρῃ τίς χῶρες καὶ τὰ νησιά, ποὺ κατεῖχαν οἱ Φράγκοι,
οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Σελτσουῖκοι, ἀλλὰ οὔτε μπόρεσε νὰ
ἐνώσῃ στὸ σκῆπτρο του τὰ ἄλλα Ἑλληνικὰ κράτη τῆς
Ἡπείρου καὶ τῆς Τραπεζούντας. Τώρα προστέθηκαν
καὶ καινούργιοι ἐξωτερικοὶ ἐχτροί· οἱ ἐχτροὶ αὐτοὶ
ἦταν οἱ Σέρβοι, ποὺ στὸ τέλος τοῦ 12ου αἰῶνα, ἀφοῦ
ἀπαλλάχτηκαν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ κυριαρχία, μὲ
τὸν βασιλιά τους Στέφανο Δουσάν κατάλαβαν,
καθὼς εἶπαμε, τὴν ἀπάνω Μακεδονία, τὴν Ἡπειρο
καὶ τὴ Θεσσαλία. Κατὰ καλὴ ὅμως τύχη τὸ κρά-
τος αὐτὸ γρήγορα κατάπεσε, γιατί ὕστερ' ἀπὸ τὸ
θάνατο τοῦ Δουσάν μοιράστηκε σὲ πολλὰς μικρὰς καὶ
ἀνεξάρτητες ἡγεμονίες. Μονάχα στὸν πόλεμο κατὰ τῶν
Φράγκων τῆς Πελοποννήσου φάνηκε τυχερὸς ὁ Μιχαὴλ
Παλαιολόγος· γιατί τοὺς νίκησε καὶ τοὺς ἀνάγκασε
νὰ τοῦ παραχωρήσουν μερικὰς πόλεις, ποὺ ἔβαλαν τὸ
πρῶτο θεμέλιο ἐνὸς καινούργιου Ἑλληνικοῦ κράτους

«τοῦ δεσποτάτου τοῦ Μυστρᾶ». Τὸ κράτος αὐτό, ἀφοῦ
ξασπλώθηκε λίγο-λίγο, ἔγινε δυνατὸ καὶ ἔδιωξε τοὺς
Φράγκους ἀπὸ τὶς Ἑλληνικὲς χῶρες. Αὐτὴ ὅμως ἦταν
ἡ τελευταία ἐπιτυχία τοῦ Μιχαήλ· γιατί με λίγο ἄλλος
ἐχτρός φάνηκε ἀπὸ τὴ Δύση, ὁ Κάρολος ὁ Ἀνδεγαβι-
κός. Αὐτὸς δηλαδὴ ἀφοῦ κατάλαβε τὸ κράτος τῆς Κάτω
Ἰταλίας καὶ Σικελίας καὶ ἀφοῦ ἀγόρασε ἀπὸ τὸ Βαλ-
δουῖνο τὰ δικαιώματα, ποὺ εἶχε στὸ Βυζαντιακὸ κρά-
τος, ἐτοιμαζόταν νὰ ἔρθη ἐναντίον τῆς Πόλης. Ὁ Μι-
χαήλ τόσο πολὺ φοβήθηκε τότε, ποὺ ἔτρεξε νὰ προσ-
φέρει στὸν Πάπα τὴν ἔνωση τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, γιατί
νόμιζε πὼς μ' αὐτὸ τὸν τρόπο θὰ γλίτωνε ἀπὸ τὸν κίν-
δυνο τὴν Πόλη. Ἡ ἔνωση ἀληθινὰ ἔγινε στὴ σύνοδο,
ποὺ μαζεύτηκε στὸ Λούγδουνο (Λυών), γιατί ἐκεῖ οἱ
ἀποσταλμένοι τοῦ αὐτοκράτορα δέχτηκαν τὶς προτάσεις
καὶ τὰ δόγματα τῶν Λατίνων. Μὰ ὁ λαὸς καὶ ὁ κληρὸς
τῆς Πόλης μόλις ἔμαθε τὸ πρᾶμα, ἐξεγέρθηκε καὶ τὴ
ματαίωσε. Κατὰ καλὴ τύχη τὰ κατακτητικὰ σχέδια
τοῦ Καρόλου δὲν ξεπληρώθηκαν, γιατί σὲ λίγο πέθανε
ὁ Κάρολος. Τὸν ἴδιο χρόνον πέθανε καὶ ὁ Μιχαήλ Πα-
λαιολόγος, ἀφοῦ βασιλέψε 23 χρόνια· μὰ αὐτόν, ποὺ
νομιζόταν ὁ λευτερωτὴς τοῦ Βυζαντίου, τόσο τὸν εἶχε
συχαθῆ τελευταῖα ὁ λαός, ποὺ ὅταν πέθανε δὲν τοῦ
ἔκαμε οὔτε τὴ συνηθισμένη κηδεῖα ..

V.

ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΜΕ ΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ

320.

ΟΙ ΟΘΩΜΑΝΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ

1. Πρώτη κοιτίδα τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Τὸν καιρὸ πού οἱ γειτονικοὶ λαοὶ τοῦ Βυζαντίου, οἱ Βούλγαροι, οἱ Βλάχοι καὶ οἱ Σέρβοι, ὠφελούμενοι ἀπὸ τὴν ἐξασθένηση τοῦ κράτους, ὄχι μόνον εἶχαν γίνει ἀνεξάρτητοι, ἀλλὰ καὶ ἐπιδρομῆς συχνῆς ἄρχισαν ἐναντίον του, νέος κίνδυνος ἐγεννιόταν σ' αὐτὴν τὴν περιοχὴ τῆς Πόλης, τὸ κράτος τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων. Οἱ Ὀθωμανοὶ εἶναι συγγενεῖς μὲ τοὺς Σελτσούκους Τούρκους, μὰ ἀποτελοῦν ξεχωριστὴ φυλὴ-τῆ φυλὴ τῶν Οὐζων, πού κατοικοῦσε πρωτύτερα στὶς τουρκικὰς χῶρες, πού ἦταν πέραν τοῦ Ὠξοῦ ποταμοῦ. Ἐνας ἀρχηγὸς ἀπ' τὴ φυλὴ αὐτῆ, πού ὀνομαζόταν Σουλεϊμάν, ἔφυγε ἀπὸ τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ μπῆκε μὲ μισθὸ στὴν ὑπηρεσίᾳ τῶν Χοβαρσεμίων, πού εἶχαν καταλύσει τὸ Σελτσουκικὸ κράτος τῆς Περσίας καὶ ἵδρυσαν δικό τους κράτος. Ἄλλ' ὅταν τὸ Χοβαρσεμιακὸ κράτος καταλύθη ἀπὸ τοὺς Μογγόλους, ὁ Σουλεϊμάν μὲ τοὺς ὀπαδοὺς του ἔφυγε στὴν Ἀρμενία. Ὅταν ὅμως περνοῦσε τὸν ποταμὸν Εὐ-

φράττη, πνίγηκε· τότε οί τέσσαρες γιοί του, ἀφοῦ μοί-
ρασαν τὰ στίφη τοῦ πατέρα τους, ἀποχωρίσθηκαν καί
ζήτησαν ἄλλος ἐδῶ καί ἄλλος ἐκεῖ μισθοφορική ὑπη-
ρεσία. Ἐνας ἀπό αὐτούς, πού ὠνομαζόταν Ἐρτογρούλ,
ἦρθε μέ τετρακόσιες οἰκογένειες στή Μικρὴ Ἀσία καί
ἀνάλαβε στρατιωτικὴ ὑπηρεσία στὸ Σουλτᾶνο τοῦ Ἰκο-
νίου Ἀλαεδδίν. Κι ἐπειδὴ τὸν βοήθησε μέ ἐπιτυχία στοὺς
πολέμους του ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, ὁ Ἀλαεδδίν χά-
ρισε στὸν Ἐρτογρούλ γιὰ τιμᾶριο μιὰ μικρὴ χώρα στὴν
ἀρχαία Βιθυνία καί κοντὰ στὴν Προῦσα. Ἡ χώρα αὐτὴ
ἦταν ἡ κρῶτη κοιτίδα τοῦ μεγάλου ἔπειτα Ὀθωμανικοῦ
κράτους...

2. Ὁ γενάρχης τῶν Ὀθωμανῶν. Αὐτὰ ἔγιναν στὴν
ἐποχὴ, πού βασίλευε στὴν Κωνσταντινούπολη ὁ Μιχαὴλ
Η΄ ὁ Παλαιολόγος. Ἀλλ' οὔτε ὁ αὐτοκράτορας οὔτε
κανένας ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἔδωσε προσοχὴ στὸ κρατίδιο
αὐτό, γιὰ τὴ μικρότητα καί τὴν ἀσημότητά του. Μ' ὅλ'
αὐτὰ ἡ μικρὴ αὐτὴ χώρα γίνηκε ὁ πυρῆνας τοῦ φοβεροῦ
Ὀθωμανικοῦ κράτους! Ὁ γιὸς τοῦ Ἐρτογρούλ Ὁ σ-
μ ἄ ν ἦ Ὁ θ ω μ ἄ ν νίκησε ἔπειτα πολλές φορές τοὺς
Ἑλληνας τοῦ Βυζαντίου καί ἔσφαξε μερικές πόλεις τοῦ
Ἑλληνικοῦ κράτους, πού μ' αὐτὲς αὐξήσε τὸ κρατίδιό
του. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους καί οἱ Μογγόλοι
κατάλυσαν τὸ Σελτσουκικὸ κράτος· τότε οἱ διάφοροι
Τοῦρκοι διοικητὲς τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ δυτικοῦ κράτους
ἔγιναν ἀνεξάρτητοι· μέσα σ' αὐτοὺς ἦταν καί ὁ Ὀσμάν.
Ὁ Ὀσμάν ἔπειτα ἄπλωσε περισσότερο τὸ κράτος του στὴ
Βιθυνία καί κατάλαβε τὴν Προῦσα, πού τὴν ἔκαμε πρω-
τεύουσά του. Ἀπὸ αὐτὸν τὸ κράτος ὠνομάστηκε
Ὀσμανικὸ ἢ Ὀθωμανικὸ καί οἱ Τοῦρκοι Ὀσ-
μανίδαι ἢ Ὀθωμανοί. Ἔτσι ὁ Ὀσμάν ἔγινε ἰδρυ-

της τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ γενάρχης τῶν Ὀθωμανῶν-τοῦ πῶ ἀιμόδιψου καὶ πῶ βάρβαρου λαοῦ, ἀπὸ ὅσους εἶδε ὁ κόσμος!...

3. Πῶς πρόκοψαν καὶ δυνάμωσαν οἱ Τοῦρκοι. Τὸ Ὀθωμανικὸ κράτος ἰδρῦθηκε, καθὼς εἶδαμε, ἀνάμεσα στὶς Ἑλληνικὰς γῶρας. Ἦταν τὸ μικρότερο ἀπ' ὅλα τὰ κράτη, πὺ κατὰ λαβαν οἱ Τοῦρκοι διοικητὲς ὕστερα ἀπὸ τὴν κατάλυση τοῦ Σελτσουκικοῦ κράτους καὶ τὸ ἀποτελέσαν κατ' ἀρχὰς 400 οἰκογένειες. Καὶ ὅμως τὸ κράτος αὐτὸ γλήγορα μεγάλωσε καὶ πρόκοψε καταπληκτικὰ σὲ πληθυσμὸ. Τοῦτο γίνηκε, γιὰτὶ οἱ ἄρχοντες τῶν Ὀθωμανῶν αὐξήσαν τὸ κράτος τους μὲ τὴν ἀρπαγὴ χωρῶν Ἑλληνικῶν καὶ τοὺς κατοίκους τῶν χωρῶν αὐτῶν κατώρθωσαν νὰ τοὺς τουρκέψουν, ἄλλους μὲ τὴ βία καὶ ἄλλους μὲ τιμὲς καὶ ἀξιώματα. Οἱ ἀρνητὲς αὐτοὶ τῆς θρησκείας τους γίνονταν ὕστερα οἱ πῶ φανατικοὶ Ὀθωμανοί, γιὰ νὰ δείξουν τὴν ἀφοσίωσή τους στὸ νέο κράτος. "Ἄλλο φοβερὸ μέσο ἦταν τὸ παιδομάζωμα: αὐτὸ ἄρχισε ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Οὐρχάν, πὺ ἦταν γιὸς τοῦ Ὀσμάν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἦταν τακτικοὶ καὶ ὑπάκουοι στρατιῶτες, γι' αὐτὸ ὁ Οὐρχάν ἀποφάσισε νὰ κάμῃ στρατὸ ἀπὸ χριστιανόπαιδα, πὺ ἄρπαζαν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὶς οἰκογένειες τῶν χριστιανῶν σὲ κάθε χώρα πὺ καταχοῦσαν. Τὰ παιδιὰ αὐτὰ μαζεύονταν σὲ ἡλικία 7—15 χρόνων, ἀνατρέφονταν στὴ μωαμεθανικὴ θρησκεία καὶ γυμνάζονταν ἀδιάκοπα ζοῦσαν πάντοτε στοὺς στρατῶνες, δὲν παντρεύονταν καὶ δὲν ἤξεραν ἄλλον πατέρα ἀπὸ τὸ Σουλτάνο. "Ὅταν ἤρχονταν σὲ ἡλικία, κατατάζονταν στὰ φοβερά καὶ ἄγρια τάγματα τῶν Γενιτσαρῶν, δηλαδὴ τοῦ καινούργιου στρατοῦ, καὶ ἦταν οἱ πῶ φανατικοὶ καὶ οἱ πῶ ἄγριοι

Μωαμεθανοὶ στρατιῶτες. Μὲ τοὺς Γενίτσαρους καὶ μὲ τὸ τούρκεμα τῶν παλιῶν κατοίκων, οἱ Ὀθωμανοὶ μεγάλωσαν τόσο πολὺ καὶ ἔγιναν τόσο δυνατοί, ποὺ σὲ λίγο κατάρχησαν ὅλες τὶς Ἑλληνικὲς χῶρες. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ὁ Ἑλληνισμὸς μέσα στὰ σωθικὰ του καὶ ἀπ' αὐτά, ἔθρεψε, δυνάμωσε καὶ μεγάλωσε τὸ Ὀθωμανικὸ κράτος...

33ο.

ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ Β' ΚΑΙ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ Γ' ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

1. Βασιλεία Ἀνδρόνικου Β'. Τὸ Μιχαὴλ Παλαιολόγο τὸν διαδέχθηκε ὁ γιὸς του Ἀνδρόνικος Β'. αὐτὸς ξανάφερε τὴν εἰρήνη στὴν Ἐκκλησία, γιατί ἀκύρωσε τὴν πράξη τοῦ πατέρα του γιὰ τὴν ἔνωση τῶν Ἐκκλησιῶν ἔπειτα γιὰ νὰ ἀποδιώξῃ τοὺς νέους καὶ ἐπικίνδυνους ἔχτρούς, ποὺ φάνηκαν στὴν Ἀσία-τοὺς Ὀθωμανοὺς Τούρκους, προσκάλεσε ἀπὸ τὴν Ἰσπανία μερικὸς τυχοδιῶκτες μισθοφόρους, τοὺς Καταλανοὺς, ἀντὶ νὰ σχηματίσῃ ἐγγύριο στρατό, ποὺ δὲν θ' ἀπαιτοῦσε καὶ μεγάλα ἐξόδα. Καὶ ἔτσι ἐνῶ στὴν ἀρχὴ οἱ Καταλανοὶ ὑπεράσπισαν μὲ γενναιότητα τὶς Ἑλληνικὲς χῶρες τῆς Μικρῆς Ἀσίας, ἔγιναν πολὺ γλήγορα ἡ πλεγγὴ τῶν χωρῶν, ποὺ τοὺς ἔφεραν νὰ ὑπερασπίσουν ἐναντίον τῶν Ὀθωμανῶν... Ἀντὶ δηλαδή νὰ πολεμήσουν ἐναντίον τῶν Τούρκων, λήστευαν τοὺς Ἕλληνας! Ἐπειτα ὕψαν γύρισαν στὴ Θράκη πῆραν καὶ τὴν Καλλιπόλη. Ἀλλὰ κεῖ δολοφονήθηκε ὁ ἀρχηγὸς τους Δεφλόρ· τότε οἱ Καταλανοὶ νόμισαν πὼς ἡ δολοφονία ἔγινε ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, γι' αὐτὸ ξαγριώθηκαν καὶ ἔσφαξαν ὅλους

τοὺς κατοίκους, πού ἦταν στὴν Καλλίπολη ὕστερα προσκάλεσαν καὶ τουρκικὰ στίφη ἀπὸ τὴν Ἀσία καὶ πλημμύρισαν μ' αὐτὰ τὴ Θράκη· ἐκεῖ ξέσπασαν σὲ λεηλασία καὶ σὲ ἀγριεὶς σφαγές. Ἐπειτα οἱ Καταλανοὶ γύθηκαν στὴ Μακεδονία καὶ στὴ Θεσσαλία καὶ ἔφτασαν ὡς τὴν καθεαυτοῦ Ἑλλάδα. Κοντὰ στὴν Κωπαΐδα λίμνη νίκησαν τὸ Δοῦκα τῆς Ἀθήνας καὶ τῆς Θήβας Οὐάλτερο Βριέννιο καὶ ἔγιναν κύριοι τοῦ δουκάτου αὐτοῦ.

2. Βασιλεία Ἀνδρόνικου Γ'. Ἀλλὰ στοὺς ἐξωτερικοὺς κινδύνους προστέθηκαν σὲ λίγο καὶ ἐσωτερικὲς φιλονικίες καὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι· ὁ ἐγγονὸς δηλαδὴ τοῦ Ἀνδρόνικου Β' Ἀνδρόνικος ὁ νεώτερος, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ στὸν ἑαυτό του τὴ διαδοχὴ τοῦ θρόνου, κίνησε πόλεμο κατὰ τοῦ παπποῦ του. Ὁ ἐγγονὸς νίκησε καὶ γίνηκε αὐτοκράτορας καὶ ὁ παππούς του τότε πῆγε σ' ἓνα μοναστήρι κι ἔγινε καλόγερος. Ὁ Ἀνδρόνικος Γ' ὕστερα ἀνάθεσε τὴ διοίκηση τοῦ κράτους στὸ φίλο του Ἰωάννη Καντακουζηνό, ἐνῶ αὐτὸς ξώδευε τὸν καιρὸ του σὲ θρησκευτικὲς συζητήσεις. Μὰ στὸν ἐμφύλιο αὐτὸ πόλεμο οἱ Ὀθωμανοὶ Τούρκοι ξάπλωσαν τίς κατακτήσεις των στὴ Μικρὴ Ἀσία καὶ κατάλαβαν, καθὼς εἶδαμε, τὴν Προῦσα πού τὴν ἔκαμαν πρωτεύουσα τοῦ κράτους των. Ἀπὸ αὐτὴ ξεκινοῦσαν μὲ τὸ νέο Σουλτάνο τους Οὐρχάν καὶ καταγίνονταν νὰ καταλάβουν ὅλη τὴ Βιθυνία. Ὁ Ἀνδρόνικος τότε γιὰ νὰ κόψῃ τὴν πρόοδο τῶν Ὀθωμιανῶν, βγῆκε ἐναντίον τους· ἀλλὰ στὴ Φιλοκρίνη νικηθῆκε καὶ ἀναγκάστηκε νὰ γυρίσῃ στὴν Κωνσταντινούπολη. Τότε ὁ Οὐρχάν κατάλαβε ὀλόκληρη τὴ Βιθυνία ὡς τὸ Βόσπορο καὶ ἀσχολήθηκε στὴ διοργάνωση τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους· διαίρεσε δηλαδὴ

αὐτὸ σὲ ἐπαρχίες, διωργάνωσε τὸ στρατὸ καὶ σύστησε, καθὼς εἶπαμε, τὸ φοβερὸ τάγμα τῶν Γενιτσάρων· ἔκοψε νομίσματα καὶ ὥρισε ἰδιαίτερο σκέπασμα γιὰ τὸ κεφάλι τῶν Ὀθωμανῶν, γιὰ νὰ διακρίνονται ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ὁ Ἀνδρόνικος πέθανε κατὰ τὸ 1341, χωρὶς νὰ μπορέσῃ νὰ κάμῃ τίποτε πιά γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀσίας...

340

ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

1. Ἰωάννης Ε΄. Παλαιολόγος Ὄταν πέθανε ὁ Ἀν-
καὶ Ἰωάννης ΣΤ΄ Καντακουζηνός. δρόνικος Γ΄, ὁ γιὸς
καὶ διάδοχός του Ἰωάννης ἦταν ἐννιά χρόνων· γι' αὐτὸ τὴν
ἐπιτροπεία του ἀνάλαβε ὁ φίλος καὶ σύμβουλος τοῦ πα-
τέρα του Ἰωάννης Καντακουζηνός. Ἀλλὰ ἐνῶ
αὐτὸς διωργάνωνε τὶς δυνάμεις τοῦ κράτους, γιὰ νὰ βγῆ
ἐναντίον τῶν πολλῶν του ἐχτρῶν, ἤρθε σὲ φιλονικία μὲ
τὴ μητέρα τοῦ Αὐτοκράτορα Ἄννα. Τότε ὁ Καντακου-
ζηνός ἀποστάτησε καὶ ὕστερα ἀπὸ μεγάλους ἀγῶνες,
κατῶρθωσε νὰ μπῆ στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ νὰ στε-
φθῆ κι αὐτὸς βασιλιάς μαζί μὲ τὸν Ἰωάννη Ε΄. Ὁ πό-
λεμος αὐτὸς ὅμως, πού καὶ ὕστερα ξακολούθησε,
ἔβλαψε πολὺ τὸ κράτος καὶ ὠφέλησε μονάχα τοὺς ἐχ-
τροὺς του. Οἱ Τοῦρκοι, μάλιστα κατάλαβαν τότε τὰ
Ἑλληνικὰ μέρη τῆς Ἀσίας, ἔπειτα τὴν Καλλίπολη καὶ
τελευταῖα ὅλη τὴ Θρακικὴ Χερσόνησο. Γι' αὐτὸ ὁ
Καντακουζηνός ἀπελπίστηκε καὶ κλείστηκε σ' ἓνα
μοναστήρι· ἔτσι ἔμεινε μόνος αὐτοκράτορας ὁ Ἰωάννης
Ε΄. Ἀλλὰ κι αὐτὸ καθόλου δὲν ὠφέλησε τὸ κράτος, γιὰτ'
εἶχε πέσει σὲ παρακμὴ καὶ σὲ ἀθλιότητα. Οἱ Τοῦρκοι

μέ τὸ νέο Σουλτᾶνο τους Μουράτ Α΄ προχώρησαν στὴν Εὐρώπη καὶ κυρίεψαν ὅλη σχεδὸν τὴ Θράκη μετὴν Ἀδριανούπολη, ποὺ τὴν ἔκαμαν νέα πρωτεύουσα τοῦ κράτους των. Τότε ὁ Ἰωάννης ἐποφάσισε νὰ πάη ὁ ἴδιος στὴ Δύση γιὰ νὰ ζητήσῃ τὴ βοήθεια τῶν ἀρχόντων τῆς, καὶ πρὸ πάντων τοῦ Πάπα· γιατί αὐτὸς τότε, ἂν ἤθελε, μπορούσε νὰ σώσῃ τὴν Πόλη. Μὰ ὕστερα ἀπὸ πολλὰς περιπλανήσεις καὶ ταπεινώσεις δὲν κατώρθωσε νὰ πετύχῃ καμμιά βοήθεια. Γι' αὐτὸ ξαναγύρισε στὴν Κωνσταντινούπολη ἄπρακτος καὶ ἀναγκάστηκε νὰ κάμῃ μετὸν Μουράτ εἰρήνην ζευτελιστικὴ καὶ νὰ δεχτῆ νὰ πληρώνῃ σ' αὐτὸν φόρο κάθε χρόνο. Ἐπειτα ὁ Μουράτ νίκησε τοὺς Σέρβους καὶ ὑπόταξε τοὺς Βουλγάρους. Ἀλλὰ ἡ πρόοδος αὐτῆ τῶν Τούρκων φόβισε ὅλους τοὺς Χριστιανικοὺς λαοὺς, ποὺ κατοικοῦσαν κοντὰ στὸ Δούναβη, δηλαδὴ τοὺς Βόσνιους, τοὺς Κροάτες, τοὺς Οὐγγρους καὶ ἄλλους· γι' αὐτὸ ὅλοι αὐτοὶ ἐνώθηκαν μετὸς Σέρβους καὶ ἤρθαν ἐναντίον τοῦ Μουράτ. Οἱ δύο στρατοὶ συναντήθηκαν κοντὰ στὸ Κοσσυφοπέδιο, ποὺ εἶναι στὰ σύνορα τῆς Σερβίας καὶ Βοσνίας· μάχη φοβερὴ καὶ φονικὴ γίνηκε ἐκεῖ πέρα· ὁ Μουράτ νίκησε τοὺς Χριστιανοὺς (1389), μὰ σκοτώθηκε κι αὐτὸς ἀπὸ ἓνα γενναῖο Σέρβο, ποὺ προσποιήθηκε πὼς αὐτομόλησε στοὺς Τούρκους. Τὸ Μουράτ διαδέχτηκε ὁ γιὸς του Βαγιαζήτ. Καὶ σ' αὐτὸν ὁ Ἰωάννης Ε΄ φέρθηκε ὀχλιώτερο ταπεινά, γιατί τοῦ παραχώρησε τὴν ὀχυρὴ Φιλαδέλφεια καὶ ὑποχρεώθηκε νὰ τὸν ἀκολουθῆ στὶς ἐκστρατεῖες του μετὰ 12.000 ἄνδρες!...

2. Μανουὴλ Β΄. Παλαιολόγος. Ὅταν πέθανε ὁ Ἰωάννης Ε΄, ὁ γιὸς του Μανουὴλ βρισκόνταν στὴν Προῦσα, γιατί ὁ πατέρας του τὸν εἶχε παραδώσει ἐνέχυρο

στο Βαγιαζήτ. Μόλις έμαθε λυιπὸν τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του, ζέφυγε· ἤρθε στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἀνάλαβε τὴ διοίκηση τοῦ κράτους (1391—1425). Ὁ Βαγιαζήτ σὰν τέμαθε αὐτό, θύμωσε καὶ ἀπόκλεισε μὲ τὸ στρατό του τὴν Κωνσταντινούπολη.

Ἐπειτα ὅμως ὅταν ἔμαθε πὼς οἱ Χριστιανοὶ τῆς Εὐρώπης μὲ ἀρχηγὸ τὸν βασιλιά τῆς Οὐγγαρίας Σιγισμοῦνδο, ἤρχονταν νὰ τὸν χτυπήσουν, δὲ χάνει καιρὸ, τρέχει ἐναντίον τους καὶ τοὺς νικά στὴ Νικόπολη τῆς Βουλγαρίας (1396). Ἐπειτα ἔρχεται πάλι στὴν Πόλη καὶ τὴν πολιορκεῖ. Ὁ Μανουήλ τότε τρέχει στὴν Εὐρώπη, γιὰ νὰ ζητήσῃ βοήθεια ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς ἡγεμόνες· μὰ ἄδικα! Τὸ Ἑλληνικὸ κράτος τῶσσε στὴν περίστασι αὐτὴ ὁ ἡγεμόνας τῶν Μιγγόλων Τζαμερλάνος αὐτὸς δηλαδὴ ἀφοῦ μπῆκε στὴ Μ. Ἀσία μὲ 800 χιλ. ἄντρες, ἀπειλοῖσε νὰ καταστρέψῃ σύρριζα τὸ κράτος τῶν Τούρκων. Τότε ὁ Βαγιαζήτ ἀναγκάσθηκε νὰ λύσῃ πάλι τὴν πολιορκία τῆς Πόλης καὶ νὰ ἔρθῃ ἐναντίον τοῦ Τζαμερλάνου. Ἀλλὰ στὴ μάχη ποὺ ἔγινε κοντὰ στὴν Ἄγκυρα (1402), ὁ Βαγιαζήτ νικήθηκε καὶ πιάστηκε αἰχμάλωτος καὶ πέθανε ὕστερα ἀπὸ λίγο στὴν αἰχμαλωσία. Ὁ Μανουήλ ἔζησε τότε εἰρημικὰ μὲ τὸ γιὸ τοῦ Βαγιαζήτ Μωάμεθ τὸν Α', γιὰτι αὐτὸς τὸν βοήθησε καὶ νίκησε τὰ ἄλλα του ἀδέρφια καὶ ἔτσι διαδέχτηκε αὐτὸς τὸν πατέρα του. Ἀλλὰ ὁ διάδοχος τοῦ Μωάμεθ Μουράτ ὁ Β' ἤρθε στὴν Πόλῃ καὶ τὴν πολιορκήσε. Οἱ Τούρκοι ρίχτηκαν μὲ λύσσα καὶ προσπαθοῦσαν νὰ ρίξουν τὰ τεῖχη, ἐνῶ ἄλλοι ζητοῦσαν ν' ἀνεβοῦν ἀπάνω μὲ σκάλες. Οἱ Ἕλληνες πολέμησαν σὰν λεωντάρια· στὸ τέλος τοὺς τσάκισαν καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ λύσουν τὴν πολιορκία.

3. **Ἰωάννης Η΄ Παλαιολόγος.** Ὑστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Μανουὴλ ἀνέβηκε στὸ θρόνο ὁ γιὸς του Ἰωάννης Η΄ (1425-1449)· αὐτὸς γιὰ νὰ πετύχῃ εἰρήνη ἀπὸ τὸ Μουράτ, τοῦ παραχώρησε ὅλες τὶς πόλεις, ποὺ εἶχε στὴ Θράκη. Ὁ Μουράτ ὕστερ' ἀπ' αὐτὸ πῆγε στὴ Θεσσαλονίκη, ποὺ τὴν κατεῖχαν οἱ Ἑνετοί, καὶ τὴν κυρίεψε· ἔπειτα κατάλαβε τὴ Θεσσαλία, κατόπι τὰ Ἰωάννινα, ποὺ τὰ κατεῖχαν οἱ Φράγκοι, καὶ τέλος προχώρησε στὴν Ἀλβανία καὶ Οὐγγαρία.

Δέκα πάνω-κάτω χρόνια πέρασαν ποὺ ὁ Μουράτ δὲν ἤρθε νὰ χτυπήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολη· τὸν ἐμπόδιζαν οἱ ἀγῶνες, ποὺ ἔκαμε μὲ τὸν ἐμπειροπόλεμο ἀρχηγὸ τῶν Ἀρβανιτῶν Γεώργιο Καστριώτη ἢ Σκεντέρμπεη.

Ὁ αὐτοκράτορας ὅμως Ἰωάννης, ποὺ ἐνίωθε τὸν κίνδυνο ποὺ θάτρεχε σὲ λίγο ἡ Πόλη, ἀποφάσισε νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία στὸν Πάπα, γιὰτὶ ἔτσι νόμιζε πὼς θὰ τὸν βοηθοῦσαν οἱ Χριστιανοὶ ἄρχοντες τῆς Εὐρώπης. Μὰ κι αὐτὸ δὲν ὠφέλησε καθόλου τὸ Ἑλληνικὸ κράτος. Γιατὶ οἱ Οὐγγροὶ, ποὺ μὲ τὸ Λαδίσλαο καὶ τὸν Οὐνιάδη ἤρθαν γιὰ νὰ χτυπήσουν τοὺς Τούρκους, νικῆθηκαν στὴ μεγάλη μάχη τῆς Βάρνας (1444)· ἐκεῖ σκοτώθηκε καὶ αὐτὸς ὁ Λαδίσλαος. Ὁ Μουράτ ὕστερ' ἀπ' αὐτὸ πῆγε νὰ χτυπήσῃ

Ὁ Σκεντέρμπεης

τὸ Δεσπότη τοῦ Μυστῶ Κωσταντῖνο Παλαιολόγο, ποὺ ἦταν κύριος ὅλης σχεδὸν τῆς Πελοποννήσου, ἀφοῦ τὴν ξαναπῆρε ἀπὸ τοὺς Φράγκους. Ὁ Κωσταντῖνος ἀγωνίστηκε γενναῖα, ἀλλὰ μπρὸς στὶς ἀνώτερες δυνάμεις τοῦ ἐχτροῦ, ἀναγκάστηκε νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ νὰ κάμῃ μὲ αὐτὸν εἰρήνη ταπεινωτικὴ...

350.

ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΠΟΛΙΟΡΚΟΥΝ ΤΗΝ ΠΟΛΗ

1. **Κωσταντῖνος καὶ Μωάμεθ.** "Ὑστερ' ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Ἰωάννη Η' αὐτοκράτορας στὴν Κωσταντινούπολη ἔγινε ὁ ἀδερφός του Κωσταντῖνος, ὁ δεσπότης τοῦ Μυστῶ. Ὁ Κωσταντῖνος, ἀφοῦ ἄφησε τὸ δεσποτᾶτο του στοὺς ἀδελφούς του Θωμᾶ καὶ Δημήτριο, ἦρθε στὴν Κωσταντινούπολη τὸ Μάρτιο τοῦ 1449 καὶ φόρεσε τὸ στέμμα—τὸ ἀγκαθωτὸ καὶ μαρτυρικὸ στέμμα τοῦ Βυζαντιτικοῦ κράτους... Γιατὶ τὸ Βυζαντικὸ κράτος τότε περιλάβαινε, καθὼς εἶπαμε παραπάνω, λίγες χῶρες· τίς ἄλλες τίς εἶχαν πάρει οἱ Τοῦρκοι, μερικὲς τίς κρατοῦσαν οἱ Βενετοὶ καὶ λίγες οἱ Ἕλληνες δεσπότες. Κι ἐξὸν ἀπ' αὐτὰ τὸ κράτος βρισκόταν σὲ μεγάλη παρακμὴ καὶ ἀθλιότητα. Ἡ Κωσταντινούπολη, ποὺ ἄλλοτε εἶχε πληθυσμὸ 500 χιλ. κατοίκους, τῶρα εἶχε μόλις 80.000· ὅλα τὰ εἰσοδήματα τοῦ κράτους δὲν ἦταν περισσότερα ἀπὸ 3 ἑκατομμύρια δραχμές, ἐνῶ ἄλλοτε ἀπὸ μόνη τὴν Κωσταντινούπολη εἰσέπρατταν 700 ἑκατομμύρια· τέλος ἐνῶ ἄλλοτε πολυάριθμοι στρατοὶ καὶ στόλοι ὑπεράσπιζαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ κράτους, τῶρα ὁ στρατὸς ἦταν μόλις 7 χιλ. ἄντρες καὶ ὁ στόλος του περιλάβαινε 10 μονάχα καράβια! Τέτοια

ἦταν ἡ κατάσταση τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους, ὅταν Σουλτᾶνος ἔγινε ὁ Μωάμεθ Β΄, πού διαδέχτηκε τὸν πατέρα του Μουράτ. Αὐτός, ἂν καὶ ἦταν πολὺ νέος στὴν ἡλικία, ἦταν φιλόδοξος καὶ ὀρμητικὸς. Εἶχε ὄνειρο νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ σκοπὸ, πού θέρμαινε καὶ δυνάμωνε τὶς προσπάθειες τῶν προκατόχων του, δηλαδή νὰ καταλάβῃ τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ νὰ τὴν κάμῃ πρωτεύουσα τοῦ Τουρκικοῦ κράτους. "Ἀρχισε λοιπὸν

Μωάμεθ ὁ κατακτητὴς

νὰ ἐτοιμάζεται γιὰ τὴ μεγάλη ἐπιχείρηση. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κωνσταντῖνος, πού ἀνέβηκε στὸ θρόνο μὲ τὴν πρόθεση νὰ βασιλέψῃ μὲ ἀξιοπρέπεια ἢ νὰ πέσῃ μὲ τιμὴ, ἀρχισε νὰ ἐπιδιορθώνῃ τὰ τείχη καὶ νὰ μπάζῃ τροφές ταυτόχρονα ἔστειλε γιὰ νὰ ζητήσῃ βοήθεια ἀπὸ τὸν Πάπα καὶ τοὺς Χριστιανοὺς ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης. Κατὰ κακὴ τύχη οἱ βοήθειες, πού ἤρθαν ἀπὸ τὴν Εὐ-

ρώπη και από τον Πάπα ήταν μικρές και άσημαντες· ή σπουδαιότερη βοήθεια ήταν του Γενοάτη Ίουστινιάνη, που ήρθε με 700 άντρες και διωρίστηκε από τον Κωσταντίνο αρχηγός της άμυνας.

2. **Ἡ πολιορκία** Ἀφοῦ συμπλήρωσε τις προ- και οἱ πρώτες ἐπιθέσεις. ετοιμασίες του ὁ Μωάμεθ κίνησε τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1453 γιὰ τὴν Πόλη ὀδηγώντας 200 χιλ. άντρες ἤρθε και τὴν πολιορκήσε ἀπὸ τὴ στεριά. Ὁ στόλος του, που εἶχε 400 πλοῖα, ἐπλευσε με ἀρχηγὸ ἕνα Βούλγαρο ἀρνησίθρησκο, γιὰ νὰ τὴν πολιορκήσῃ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ εἴσοδος τοῦ λιμανιοῦ τῆς Πόλης (Κεράτιος κόλπος) φράζονταν ἀπὸ μιὰ βαρὴ σιδερένια ἀλυσίδα, δὲν κατώρθωσε νὰ μπῆ μέσα· γι' αὐτὸ ἀγκυροβόλησε ἔξω ἀπὸ τὸν Κεράτιο κόλπο Ἐκεῖ στὶς 15 Ἀπριλίου γίνηκε ἕνα σπουδαῖο ναυτικὸ κατόρθωμα, που ἦταν ὁ πρόδρομος τῶν κατορθωμάτων τοῦ Κατσώνη και τοῦ Μιαούλη· τέσσερα δηλαδὴ χριστιανικὰ πλοῖα με τὸν Ἑλληνα πλοίαρχο Φλαντανελλά, που ἔφεραν στὴν Κωσταντινούπολη στρατιῶτες και τροφές, περικυκλώθηκαν ἀπὸ ὀλόκληρο τὸν Τουρκικὸ στόλο· ἀλλὰ ὁ γενναῖος πλοίαρχος και οἱ Ἕλληνες ναῦτες με τὴν ἄφταστη τόλμη και ἀνρεία τους, ὄχι μόνο ἀνάγκασαν τὸν Τουρκικὸ στόλο νὰ πάρῃ δρόμο, παρὰ και ἔκαψαν τὰ περισσότερα πλοῖα του και σκότωσαν χιλιάδες Τούρκους μπροστὰ σ' αὐτὰ τὰ μάτια τοῦ Μωάμεθ. Ἐπειτα τὰ τέσσερα ἐκεῖνα πλοῖα, σῶα και ἀκέρια, μπῆκαν στὸν Κεράτιο κόλπο! Ὁ Σουλτᾶνος τότε ἀπὸ τὸ θυμὸ του και τὴ λύσσα του γιὰ τὸ πάθημα αὐτὸ, ἔκαμε κι αὐτός, με τὴν ὀδηγία τῶν Γενοατῶν, ἕνα ἀληθινὰ σπουδαῖο ἔργον· κατώρθωσε δηλαδὴ νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴ στεριά ἔως ἐβδομήντα πλοῖα και νὰ τὰ ρίξῃ ἀπὸ τὸ

Βόσπορο στὸν Κεράτιο κόλπο, ἀπάνω ἀπὸ δρόμο πού τὸν εἶχε στρώσει μὲ σανίδες ἀλειμμένες μὲ πάχος. Ἔτσι ἡ Κωνσταντινούπολη πολιορκήθηκε στενά καὶ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Μὰ καὶ τὸ κατόρθωμα αὐτὸ δὲν ὠφέλησε πολὺ τὸ Μωάμεθ, γιατί οἱ Ἕλληνες καὶ πάλι ἀντιστέκονταν μὲ γενναιότητα σὲ ὅλες τὶς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν. Γι' αὐτὸ ἀποφάσισε νὰ κάμῃ μεγάλη ἔφοδο ἀπὸ τὴ στεριά καὶ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ἀλλὰ προτοῦ κάμῃ τὴν ἔφοδο, ἔστειλε στὸν Κωνσταντῖνο ἀποσταλμένους καὶ τοῦ πρότεινε νὰ τοῦ παραδώσῃ μόνος του τὴν Πόλη· κι αὐτὸς τοῦ ὑπόσχονταν νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ φύγῃ μὲ τοὺς μεγιστάνες του καὶ μὲ τοὺς θησαυροὺς τῆς Πόλης καὶ νὰ πάῃ στὴν Πελοπόννησο, ἔπου θὰ τὸν ἀναγνώριζε ἄρχοντα ἀνεξάρτητο. Ἀλλὰ ὁ Κωνσταντῖνος ἀπόρριψε τὶς ἐλκυστικὰς προτάσεις τοῦ Μωάμεθ μὲ τὴν ἀθάνατη ἐκείνη ἀπάντησι: «τὸ νὰ σοῦ παραδώσωμε τὴν Πόλη οὐτ' ἐγὼ ἔχω δικαίωμα, οὔτε κανένας ἄλλος ἀπὸ τοὺς ἐδῶ κατοίκους· γιατί ὅλοι ἔχομε λάβει κοινὴ ἀπόφαση—νὰ πεθάνωμε γιὰ χάρι τῆς, χωρὶς νὰ λαγαριάσωμε τὴ ζωὴ μας!..»

360

Η Α Λ Ω Σ Η

1. Ἡ μεγάλη ἔφοδος· Τὴν ἀπάντησι αὐτὴ, ὅταν θάνατος τοῦ Κωνσταντίνου ἔμαθε ὁ Μωάμεθ, ἀποφάσισε τὴν 29 Μαΐου νὰ κάμῃ γενικὴ ἔφοδο ἀπὸ τὴ στεριά καὶ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ὁ Κωνσταντῖνος ἔμαθε ἔγκαιρα τὴν ἀπόφασι τοῦ Μωάμεθ· γι' αὐτὸ τὴν προηγούμενη ἡμέρα προσκάλεσε τοὺς στρατηγοὺς καὶ τοὺς ἄλλους ἄρχοντες καὶ τοὺς θύμησε, πὼς ὁ ἀγῶνας εἶναι ἱερός γιὰ τὴν Πίστι καὶ τὴν Πατρίδα· γι' αὐτὸ τοὺς παρακίνησε νὰ ἀγωνι-

στοῦν μὲ ἀντρεία, σὰν ἄξιι ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων καὶ τέλος μὲ δάκρυα στὰ μάτια τοὺς εἶπε τὰ λόγια ἐκεῖνα, ποῦ θὰ συγκινοῦν στοὺς αἰῶνες κάθε πατριωτικὴ καρδιά: «στὰ χέρια σας» εἶπε «ἐμπιστεύομαι τὸ ταπεινωμένο σκῆπτρο μου καὶ τῇ δοξασμένη αὐτῇ βασιλίδᾳ τῶν πόλεων—τὴν πόλιν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ποῦ εἶναι ἡ ἐλπίδα καὶ ἡ χαρὰ ὅλων τῶν Ἑλλήνων». Τότε ὅλοι, ὅσοι στέκονταν γύρω, φώναζαν μὲ συγκίνηση:

Κωνσταντ. Παλαιολόγος

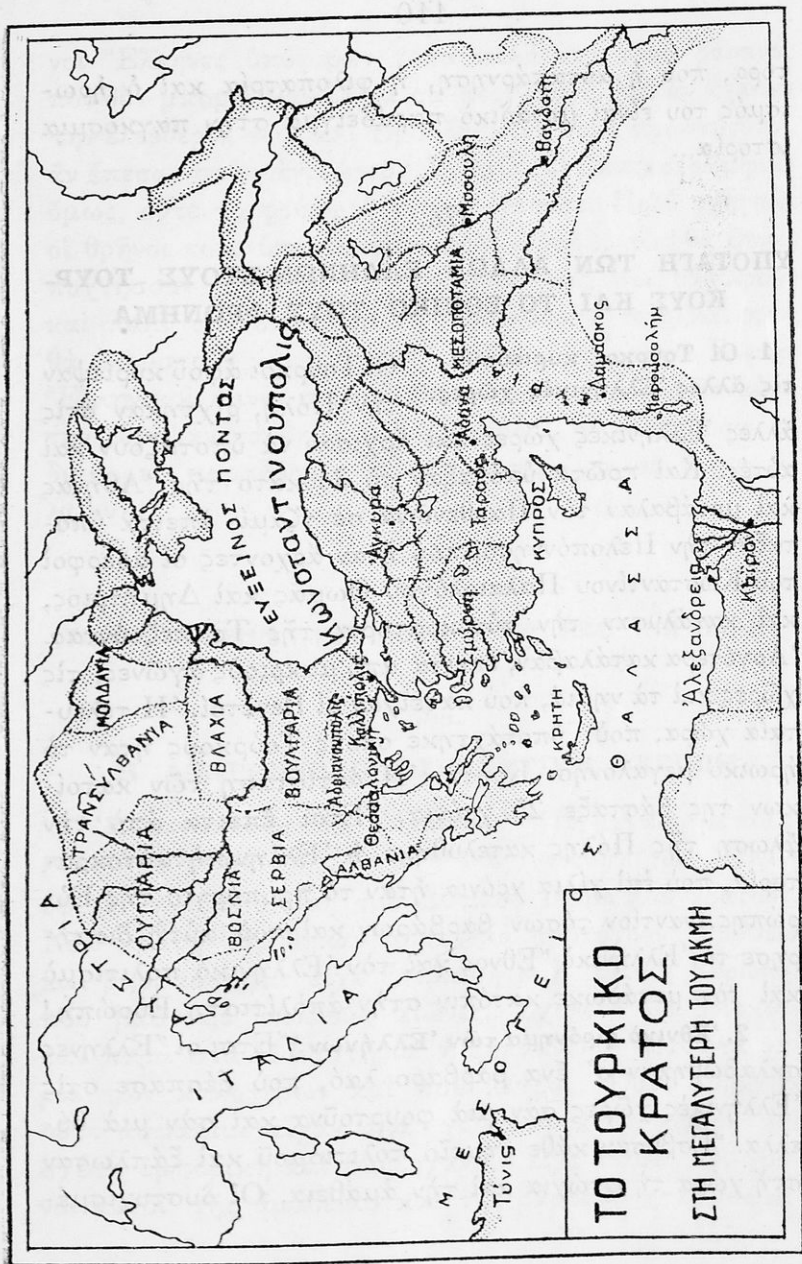
«ὄς πεθάνωμε ὅλοι γιὰ τὴν Πίστη καὶ τὴν Πατρίδα!...» Ἔπειτα ὁ Κωνσταντῖνος πηγαίνει στὴν Ἁγία Σοφία, ἀκούει μὲ εὐλάβεια τὴν λειτουργία—τὴν τελευταία Ἑλληνικὴ λειτουργία στὴν Ἐκκλησία ποῦ 900 χρόνια τώρα ἦταν τὸ στόλισμα καὶ ἡ Μητρόπολις τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Ὀρθοδοξίας—καὶ κεῖ μετάλαβε, ἀφοῦ ζήτησε συγχώρηση ἀπὸ ὅλους τοὺς Χριστιανούς. Τέλος τρέχει ὅπου ἡ φωνὴ τῆς Πατρίδας τὸν καλοῦσε. Κάνει

ἐπιθεώρηση στὰ τείχη καὶ δίνει θάρρος στοὺς φρουρούς. Τῇ δευτέρῃ ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα ὥρα κρότος Τουρκικοῦ κανονιοῦ ἔδωσε τὸ σύνθημα τῆς ἐφόδου. Οἱ ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων ἄρχισαν μὲ λύσσα—ἡ μιὰ ἀπάνω στὴν ἄλλη, σὰν κύματα τῆς θάλασσας ἀγριεμμένα. Οἱ Τούρκοι ὀρμοῦσαν ἀκράτητοι καὶ ἄλλοι προσπαθοῦσαν νὰ ἀνεβοῦν στὰ τείχη μὲ σκάλες. Οἱ Ἕλληνες ὅμως μὲ ἀν-

τρεία καὶ γενναιότητα ὑπεράνθρωπη τοὺς ἀπόδιωχναν ἢ τοὺς γκρέμιζαν ὅπῳ τὰ τείχη καὶ τὰ σώματά τους γέμιζαν τὰ γύρω χαντάκια. Φοβερὴ ἦταν ἡ σκηνή, πού ξετυλίγονταν ἐκεῖ κατὰ τὶς ὥρες ἐκεῖνες. Ἀγωνίζονταν ἡ λύσσα μὲ τὴ φιλοπατρία, ὁ πολιτισμὸς μὲ τὴ βαρβαρότητα, ὁ Σταυρὸς μὲ τὸ μισοφέγγαρό ἓνα φοβερὸ γιὰ τὴ νίκη ἀγῶνα... Τέλος ξημέρωσε ἡ 29ῆ Μαΐου, ἡμέρα Τρίτη ὁ ἥλιος φώτισε γιὰ μιὰ φορὰ ἀκόμη ἐλευτέρη τὴ βασιλίτσα τῶν πόλεων. Οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχαν κατορθώσει τίποτε. Τότε ὄρμᾳ ὁ ἴδιος ὁ Σουλτᾶνος μὲ τοὺς Γενίτσαρους. Ἡ ἔφοδος ἦταν τρομερή· μὰ κι αὐτὴ γενναῖα ἀποκρούεται. Οἱ Ἕλληνες ἦταν πάλι νικητές! Ἀξάφνα ὅμως μερικοὶ Τοῦρκοι ἀνακαλύπτουν μιὰ μικρὴ ὑπόγεια πορτούλα, πού οἱ Ἕλληνες εἶχαν ξεχάσει νὰ κλείσουν ἀμέσως ὁρμοῦνε ἀπὸ αὐτὴν στὴν Πόλη καὶ παίρνουν τὶς πλάτες τῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων. Φοβερὴ ἦταν τότε ἡ θέση τους· ἀν καὶ ἀπὸ παντοῦ χτυπιόνταν, ὅμως πολεμοῦσαν γενναῖα καὶ ἔπεφταν ἥρωικά. Ὁ Κωσταντῖνος πολεμᾷ ἀπελπισμένα, πολεμᾷ σὰν λεοντάρη ἐπὶ πέντε ὥρες... Μὰ στὸ τέλος ὅλοι οἱ γύρω του σκοτώνονται· τότε ὁ Κωσταντῖνος φοβήθηκε μήπως τὸν πιάσουν ζωντανό· γι' αὐτὸ φωνάζει ἀπελπισμένα: «δὲν ὑπάρχει κανένας Χριστιανός, γιὰ νὰ μοῦ πάρη τὸ κεφάλι!» Ἀλλὰ δὲν εἶχε τελειώσει τὶς λέξεις αὐτές, ὅταν ἓνας Τοῦρκος στρατιώτης τὸν χτυπᾷ ἀπὸ πίσω καὶ τὸν ρίχνει νεκρό! Ὁ Κωσταντῖνος ἔπεσε, ἀλλ' ἔπεσε σὰν ἥρωας· ἔπεσε κηρύττοντας στὸν κόσμον ὅλο πὼς οἱ Ἕλληνες βασιλιάδες ξέρουν νὰ ζοῦνε μὲ τιμὴ ἢ νὰ πεθαίνουν δοξασμένοι στὸν τόπο τῆς τιμῆς....

2. Ἡ Κωσταντινούπολη στοὺς Τούρκους. Ὡσὰν θεριὰ χύμηξαν οἱ Τοῦρκοι στὴν πόλη· ἀφοῦ ἔσφαξαν

τὴν ἀθάνατη φρουρά της, σπάρθηκαν στὴν πόλη καὶ ρίχτηκαν στὴ λεηλασία καὶ στὴν ἀρπαγὴ ἀπὸ τοὺς κατσίκοιους τῆς ἄλλου σκότωσαν, καὶ ἄλλους πῆραν σκλάβους. Μονάχα λίγοι Κρητικοὶ ναῦτες, πού κρατοῦσαν ἓναν Πύργο, βάσταξαν τὸν ἀγῶνα ὡς τὸ ἀπόγεμα τῆς 29ης Μαΐου καὶ δὲν ἤθελαν μὲ κανένα τρόπο νὰ παραδοθοῦν· τότε κι αὐτὸς ὁ Μωάμεθ θαύμασε τὴν ἀντρεία τους καὶ τοὺς ἔδωσε τὴν ἄδεια νὰ φύγουν μὲ τὰ ὄπλα τους καὶ τὴ σημαία τους ἐλεύθεροι. Στὸ τέλος οἱ Τοῦρκοι ἔτρεξαν στὴν Ἁγιά Σοφιά, πού πληθὸς λαοῦ εἶχε καταφύγει, γιατί μιὰ παράδοση ἔλεγε πὼς θάρθη ἄγγελος τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ ξίφος νὰ τοὺς σώσει. Ἔσπασαν τὶς πόρτες μὲ πελέκια καὶ ἄλλους ἔσφαξαν καὶ ἄλλους πῆραν σκλάβους. Τὰ ὄργια καὶ τὰ ἐγκλήματα, πού ἔπραξαν ἦταν φριχτὰ καὶ ἀπερίγραπτα. Ἐμόλυναν τὸν ἱερό ἐκεῖνο ναῶ, τὸν λεηλάτησαν καὶ τὸν ἀπογύμνωσαν ἀπὸ ὅ,τι πολύτιμο εἶχε. Τὸ μεσημέρι μπῆκε καβάλλα στὴν πόλη ὁ Μωάμεθ καὶ διευθύνθηκε στὴν Ἁγιά Σοφιά, ὅπου ἓνας Τοῦρκος παπὰς ἔκαμε προσευχὴ καὶ δόξασε τὸν Ἄλλοχ γιὰ τὴ νίκη. Ἀπὸ τότε ἡ μεγάλη ἐκείνη ἐκκλησία, μεταβλήθηκε σὲ τζαμί καὶ εἶναι ὡς τὰ σήμερα... Ἐπειτα ὁ Μωάμεθ διάταξε νὰ βρεθῇ ὁ νεκρὸς τοῦ Κωσταντίνου καὶ πράγματι βρέθηκε στὴ μέση τῶν πτωμάτων καὶ ἀναγνωρίστηκε ἀπὸ τὰ κόκκινα πέδιλά του, πού εἶχαν χρυσοὺς αἰτούς. Τότε ὁ Μωάμεθ διάταξε τὸ κεφάλι του νὰ τὸ στήσουν σὲ μιὰ στήλη, γιὰ ἐπίδειξη, καὶ τὸ σῶμα του τὸ παράδωσε στοὺς Χριστιανοὺς, γιὰ νὰ τὸ θάψουν. Καὶ θάφτηκε σ' ἓναν τάφο φτωχικό ὁ Κωσταντῖνος, τάφο πού οὔτε στήλες ἔχει, οὔτε ἐπιγράμματα· ἀλλὰ γιὰ μᾶς τοὺς Ἕλληνας εἶναι ὁ πιὸ ἱερὸς τάφος, γιατί κλεῖ μέσα τὰ κόκκαλα τοῦ τελευταίου μας αὐτοκρά-

τορα, πού ἡ αὐταπάρνηση, ἡ φιλοπατρία καί ὁ ἥρωισμός του εἶναι μοναδικό παράδειγμα στήν παγκόσμια ἱστορία...

37ο.

ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΤΟΥΣ ΦΡΟΝΗΜΑ

1. Οἱ Τούρκοι κυριεύουν Οἱ Τούρκοι ἀφοῦ κυρίεψαν τίς ἄλλες Ἑλληνικές χῶρες. τήν Πόλη, ρίχτηκαν στίς ἄλλες Ἑλληνικές χῶρες καί ἄρχισαν νά ὑποτάξουν καί αὐτές. Καί πρῶτα ὑπόταξαν τὸ δουκάτο τῆς Ἀθήνας καί μετάβαλαν τὸν Παρθενῶνα σέ τζαμί· ἔπειτα ὑπόταξαν τὴν Πελοπόννησο, πού ἦταν ἄρχοντες οἱ ἀδερφοὶ τοῦ Κωσταντίνου Παλαιολόγου Θωμᾶς καί Δημήτριος, καί κατάλυσαν τὴν αὐτοκρατορία τῆς Τριπεζούντας. Ἀργότερα κατάλαβαν, ἔπειτα ἀπὸ μακριοὺς ἀγῶνες, τίς χῶρες καί τὰ νησιά, πού κατεῖχαν οἱ Βενετοί. Ἡ τελευταία χώρα, πού ὑποτάχτηκε στοὺς Τούρκους ἦταν τὸ ἥρωικὸ μεγαλονῆσι Κρήτη. Ἡ ἀντίσταση τῶν κατοίκων τῆς βάσταξε 25 χρόνια. Ἔτσι ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης κατελύθηκε ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία, πού ἐπὶ χίλια χρόνια ἦταν τὸ προπύργιο τῆς Εὐρώπης ἐναντίον τόσων βαρβάρων καί πού αὐτὴ διατήρησε τὸ Ἑλληνικὸ Ἔθνος καί τὸν Ἑλληνικὸ πολιτισμὸ καί τὸν μετᾶδωκε κατόπιν στήν ἀπολίτιστη Εὐρώπη!

2. Ἐθνικὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων. Ἔτσι οἱ Ἕλληνες σκλαβώθηκαν σ' ἓνα βάρβαρο λαό, πού ξέσπασε στίς Ἑλληνικές χῶρες σάν μιὰ φουρτοῦνα καί σάν μιὰ θύελλα. Ἔσβυσαν κάθε σημεῖο πολιτισμοῦ καί ξάπλωσαν στὴ χώρα τὴ φτώχεια καί τὴν ἀμάθεια. Οἱ δυστυχημέ-

νοι Ἕλληνες ὑπόφεραν τόσα κακὰ καὶ τόσα βάσανα, πού δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ περιγράψῃ. Μὰ ἂν ἔχασαν τὴν ἐλευθερίαν τους καὶ τὴ δοξασμένη τους πρωτεύουσα, ἂν ἔπεσαν στὴν ἀγριώτερη δουλεία, δὲν καταστράφηκαν ὅμως, οὔτε τὸ φρόνημά τους κατάπεσε. Πολὺ γρήγορα οἱ θρῆνοι τους ὑποχώρησαν στὴν ἐλπίδα, πὼς θὰ ξαναποχτήσουν καὶ πάλι τὴν ἐλευθερίαν τους, πὼς θὰ πάρουν καὶ πάλι τὴν σκλαβωμένη πρωτεύουσά τους καὶ πὼς θὰ ἀκουστοῦν καὶ πάλι στοὺς θόλους τῆς Ἁγίας Σοφίᾶς Ἕλληνικοὶ ὕμνοι στὸν ἀληθινὸ Θεό... Τὴν ἐλπίδα αὐτὴ τὴν ἔθρεψαν τὰ δημοτικὰ τραγούδια, τὴ δυνάμωσαν οἱ διάφορες παραδόσεις καὶ τὴ μετέβαλαν σὲ πίστη ἀληθινή...

VI

ΤΑ ΠΙΟ ΕΠΙΣΗΜΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΥΣΤΕΡ' ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΛΩΣΗ

380.

Ἡ ἀναγέννηση στὴ Δυτικὴ Εὐρώπῃ

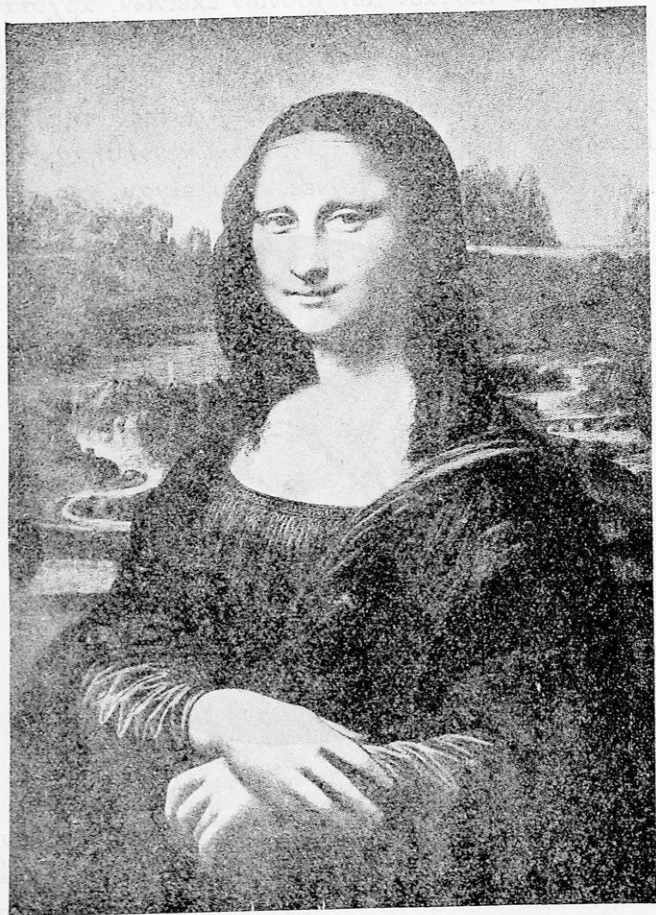
1. Ἡ κατάσταση τῆς Εὐρώπης Ἡ μεγάλη μετανά-
πρωτύτερα ἀπὸ τὴν Ἀναγέννηση. στευση τῶν Ἑθνῶν
ἔφερε τὴν κατάλυση τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.
Νέα κράτη ἰδρύθηκαν τότε· μὰ ταυτόχρονα ἀμάθεια
καὶ βαρβαρότητα εἶχε ξαπλωθῆ στὴ Δυτικὴ Εὐρώπῃ,
πού βάσταξε πολλοὺς αἰῶνες. Σχολεῖα δὲ βρίσκον-
ταν παρὰ στὰ Μοναστήρια· ἡ ἐκπαίδευση ἦταν στὰ χέ-
ρια τῶν κάλογέρων καὶ τοῦ κλήρου. Οὔτε διοίκηση
οὔτε ἀσφάλεια εἶχαν πιά· γι' αὐτὸ κάθε κίνηση καὶ
σχέση ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ εἶχε πάψει. Οἱ χρό-
νοι αὐτοὶ τῆς ἀμάθειας καὶ τῆς βαρβαρότητας ὀνομά-

ζονται στην ιστορία μεσαίωνας. Ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν Σταυροφοριῶν ἡ κατάστασις τῆς Εὐρώπης ἄρχισε νὰ μεταβάλλεται. Ἀπὸ τότε ἄρχισε ἡ μισοβάρβαρη Εὐρώπη νὰ ἔχῃ σχέσεις μὲ τὴν πολιτισμένη Ἀνατολή. Ἀρχισαν λοιπὸν ἀπὸ τότε νὰ προσδεύουν στὴν Εὐρώπη τὰ γράμματα καὶ οἱ τέχνες, τὸ ἐμπόριο καὶ ἡ βιομηχανία. Κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἰδρύθησαν τὰ πρῶτα Πανεπιστήμια καὶ ἀνώτερα σχολεῖα, ποὺ μέσα σ' αὐτὰ ἄρχισαν νὰ διδάσκωνται τὰ γράμματα καὶ οἱ ἐπιστήμες καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ μοναστήρια· ἄρχισαν νὰ σπουδάζονται καὶ νὰ καλλιεργοῦνται ἀπὸ ἀνθρώπους ὄχι μόνον κληρικούς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ λαϊκούς.

2. Μετανάστευσις λογίων Στὴν πρόοδο τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἐπὶ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης πολὺ βοήθησε καὶ ἡ μετανάστευσις τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τὴν Δύση. Πολλοὶ δηλαδὴ λόγιοι Ἕλληνες πρωτύτερα ἀπὸ τὴν ἄλωση, ἀλλὰ πρὸ πάντων ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἄλωση, ἐπειδὴ δὲν μποροῦσαν νὰ ὑποφέρουν τὸν ἄγριο ζυγὸ τῶν Τούρκων, μετανάστεψαν εἰς διάφορες χῶρες τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας, ὅπου εὗρισκαν προστασίαν καὶ ὑποστήριξιν. Ἀπὸ τοὺς λογίους αὐτοὺς οἱ πρῶτοι σπουδαῖοι ἦσαν ὁ Γεώργιος Γεμιστός, ὁ Βησσαρίων, ὁ Θεόδωρος Γαζής, ὁ Μανουὴλ καὶ Ἰωάννης Χρυσολωρᾶς, ὁ Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος, ὁ Μάρκος Μουσοῦρος, ὁ Κωνσταντῖνος Λάσκαρης καὶ ἄλλοι πολλοί.

3. Ἀναγέννησις. Οἱ ἄντρες αὐτοὶ διδάξαν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα στοὺς Εὐρωπαίους καὶ ἔκαναν γνωστὰς τὰς προόδους τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης ἔτσι τοὺς ἀναψαν τὸ ζῆλον γιὰ τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων. Οἱ Εὐρωπαῖοι ἐπειδὴ θαύμαζαν τὰς ψηλὰς ἰδέας καὶ τὰς

μεγάλες αλήθειες, τὴ ζωηρὴ φαντασία, τὸ καλλιτεχνικὸ ὕφος καὶ τὴν ὡραία γλῶσσα τῶν ἀρχαίων Ἑλ-

Ἡ Τζοκόντα (εἰκόνα τοῦ Λεονάρδου Δαβίντσι).

λήνων, ἄρχισαν νὰ μελετοῦν μὲ προθυμία καὶ ἀγάπη
τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς ἄρχισαν νὰ θαν-
Ἰστορία Γκινιοπούλου Ε' τὰξ.

μάζουν και νά μελετοῦν τὰ ἔργα τῆς τέχνης τους. Τὰ μάτια τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, πού ἦταν τότε βυθισμένα στο πνευματικό σκοτάδι τῶν χρόνων ἐκείνων, ἄρχισαν τώρα νά ξανοίγουν και νά φωτίζονται ἀπό ἕνα νέο φῶς — τὸ φῶς τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, πού οἱ Ἕλληνες λόγιοι κρατοῦσαν και περιέφεραν στις χῶρες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ξαναγεννήθηκαν τὰ γράμματα και οἱ ὠραῖες τέχνες, πού εἶχαν λησμονηθῆ κι

Παναγία τοῦ Ραφαήλ

εἶχαν πεθάνει στο μεσαίωνα. Οἱ Ἕλληνες λόγιοι ἦταν σὰν νά ποῦμε ἡ γέφυρα, πού πέρασε στην Εὐρώπη τὸ πνεῦμα τῶν ἀθανάτων προγόνων μας, και ξύπνησε τὸ νοῦ τῶν Εὐρωπαίων, τὸν λευθέρωσε ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῶν δογμάτων τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας και τὸν ὠδήγησε στην ἀληθινὴ πρόοδο και στὸν ἀληθινὸ πολιτισμὸ. Ἡ ἐποχὴ αὐτὴ στην ἱστορία ὀνομάζεται Ἀναγέννηση.

Τότε αναφάνηκαν στην Εὐρώπη ἔξοχοι ποιητὲς καὶ
περίφημοι συγγραφεῖς, ὅπως εἶναι ὁ Ἀριόστος, ὁ

Ἄλλη Παναγία τοῦ Ραφαήλ.

Γάσσοι, ὁ Σαίξσπερ, ὁ Κερβάντης· μεγάλοι καλλιτέ-
χνες, ὅπως εἶναι ὁ Λεονάρδος Δαβίντση, ὁ Μιχαήλ

Ἄγγελος, ὁ Ραφαήλ, ὁ Τισιανὸς καὶ ἄλλοι-καλλιτέχνης πού σήκωσαν καὶ δόξασαν τὴν ἐποχὴ τους.

Κι ἔτσι ἡ Ἑλλάδα, ἂν καὶ ὑποδουλώθηκε στοὺς Τούρκους, κατάκτησε μὲ τὸ πνεῦμα της τὸν κόσμον καὶ γι' αὐτὸ δίκαια οἱ πολιτισμένοι λαοὶ τὴ θεωροῦνε πνευματικὴ τους μητέρα καὶ πατρίδα καὶ τροφόν...

39ο.

ΕΦΕΥΡΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ

Ἡ ἀναγέννηση τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν ἔφερε ἀργότερα καὶ ἄλλο καλὸ στὴν ἀνθρωπότητα· τίς ἐφευρέσεις καὶ τίς ἀνακαλύψεις, πού ἀνοιξαν νέους ὀρίζοντες καὶ συντέλεσαν πολὺ στὴν πρόοδο καὶ στὴν καλυτέρευση τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων.

1. Ἐφευρέσεις. Οἱ σπουδαιότερες ἐφευρέσεις εἶναι ἡ ἐφεύρεση τοῦ μπαρουτιοῦ, τῆς ναυτικῆς πυξίδας (μπούσουλα) καὶ τῆς τυπογραφίας.

Τὸ μπαρουτὶ ἦταν γνωστὸ πολλοὺς αἰῶνες πρωτότερα στοὺς Κινέζους, στοὺς Ἰνδοὺς καὶ στοὺς Ἀραβες, ἀλλὰ τὸ μεταχειρίζονταν γιὰ νὰ σπάζουν λιθάρια· τὴ χρῆση του ὅμως γιὰ πολεμικοὺς σκοποὺς τὴ βρῆκε πρῶτος ὁ καλόγερος Βαρθολομαῖος Σβόρτσος. Ἡ ἐφεύρεση τοῦ μπαρουτιοῦ ἄλλαξε τὸν τρόπο καὶ τὴν τέχνη τοῦ πολέμου καὶ ἔρριξε τὸν ἵπποτισμὸν, γιὰτὶ ὅλοι πιά μπορούσαν νὰ ἔχουν καὶ νὰ μεταχειρίζονται τὰ ἴδια ὄπλα.

Ἡ ναυτικὴ πυξίδα εἶναι μιὰ μαγνητικὴ βελόνα, πού εἶναι στημένη καὶ γυρίζει σὲ μιὰ πλάκα· στὴν πλάκα αὕτῃ εἶναι χαραγμένα τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντα. Ἡ βελόνα ἔχει μιὰ περίεργη ιδιότητα· νὰ γυρίζη πάντοτε τὸ ἓνα τῆς ἄκρο στὸ βορρῆ καὶ τὸ ἄλλο στὸ νοτιῶν· γι' αὐτὸ μπορεῖ κανένας μ' αὕτῃ νὰ βρῆ τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντα,

όπου καὶ ἂν βρισκεται. Ἡ ιδιότητα τῆς μαγνητικῆς βελόνας ἦταν γνωστὴ πολλοὺς αἰῶνες πρῶτύτερα στοὺς Κινέζους καὶ στοὺς Ἀραβες· μὰ στὴν Εὐρώπη πρῶτος

Ἰωάννης Γουτεμβέργιος

βρῆκε τὴ ναυτικὴ πυξίδα ὁ Φλάβιος Τζόγιας. Ἡ ἐφεύρεση τῆς ναυτικῆς πυξίδας βοήθησε πάρα πολὺ τοὺς θαλασσινοὺς· γιατί τώρα μὲ τὴ ναυτικὴ πυξίδα ἤξεραν σὲ ποιὸ μέρος τῆς θάλασσας βρισκόνταν καὶ ἔτσι μπορούσαν νὰ ταξιδεύουν, ὅχι ὅπως ἄλλοτε κοντὰ στὴ στεριά, ἀλλὰ στίς ἀνοιχτὲς θάλασσες καὶ στοὺς ὠκεανούς.

Ἀλλὰ ἡ πιὸ σπουδαία ἐφεύρεση ἦταν ἡ ἐφεύρεση τῆς τυπογραφίας, πού χρωσιέται στὸν Ἰωάννη Γουτεμ-

βέργιο. Τὰ βιβλία ὡς τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὰ ἔγραφαν μὲ τὸ χέρι καὶ γι' αὐτὸ ἦταν καὶ σπάνια καὶ ἀκριβά. Μονάχα οἱ πλούσιοι μπορούσαν νὰ τ' ἀγοράζουν καὶ γι' αὐτὸ μονάχα αὐτοὶ σπούδαζαν. Μὲ τὴν ἐφεύρεση ὅμως τῆς τυπογραφίας τὰ βιβλία πολλαπλασιάζονταν πολὺ εὐκολα καὶ ἔγιναν φθηνότερα· ἀπὸ τότε ὅλες οἱ τάξεις τῶν ἀνθρώπων μπορούσαν νὰ μορφώνωνται καὶ οἱ ἐπιστῆμες πρῶδεψαν πάρα πολὺ.

2. Ἀνακαλύψεις καινούργιων χωρῶν. Οἱ ἀνακαλύψεις τῶν καινούργιων χωρῶν χρωσιτιοῦνται στοὺς Ἰσπανοὺς καὶ στοὺς Πορτογάλλους· ἀφορμὴ γι' αὐτὲς ἦταν ἡ ἐξῆς. Ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότατους χρόνους οἱ Ἰνδίες

Ήταν μιά ἀπό τις πιό πλούσιες χῶρες τῆς Ἀσίας, γιατί εἶχε πάρα πολλά καὶ πολύτιμα προϊόντα. Τὰ προϊόντα

Χριστόφορος Κολόμβος

τῆς Ἀσίας, ἡ συγκοινωνία ἀπὸ τῆ στεριά ἦταν πιό δύ-

σκολη καὶ γεμάτη κινδύ-
νους. Γι' αὐτὸ οἱ Πορτο-
γάλλοι πρῶτοι ζήτησαν νὰ
βροῦν θαλασσινὸ δρόμο, γιὰ
νὰ φτάνουν ἴσια στὶς Ἰνδίες.
Κι ἔπειτα ἀπὸ πολλὰ τα-
ξίδια καὶ πιό πολλές περι-
πέτειες κατάρθωσαν νὰ ἀ-
νακαλύψουν τὸ δρόμο αὐτό.

Ὁ πρῶτος, πού ἔφτασε ἀπὸ
τῆ θάλασσα στὶς Ἰνδίες, ἦταν
ὁ θαλασσοπόρος Βάσκος
Δεγάμα. Ἀλλὰ ἐνῶ οἱ
Πορτογάλλοι ἀγωνίζονταν
νὰ βροῦν τὸ θαλάσσιο δρόμο

αὐτὰ τὰ μετέφεραν ὡς
τώρα Ἀραβες ἔμποροι
ἀπὸ τῆ στεριά στὰ λιμά-
νια, πού εἶναι στὴ Μεσό-
γειο θάλασσα ἢ στὴν Ἀ-
λεξάνδρεια· ἀπὸ κεῖ πάλι
μὲ πλοῖα μεταφέρονταν
στὰ διάφορα μέρη τῆς
Εὐρώπης. Ἀλλ' ἀπὸ τό-
τε, πού οἱ Τοῦρκοι κατὰ-
λαβαν τὶς Δυτικὲς χῶρες

Βάσκος Δεγάμα

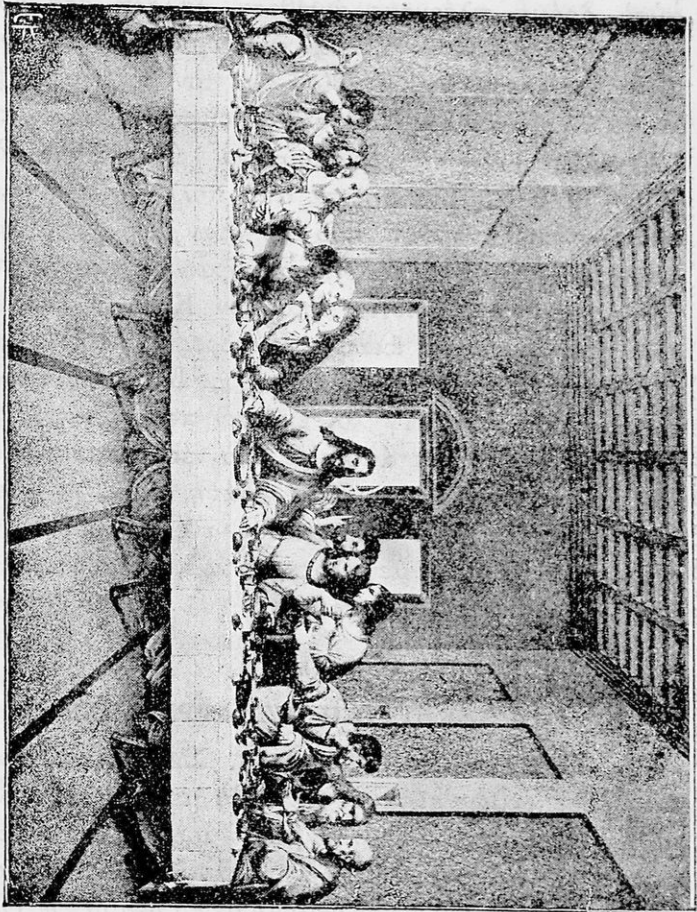
στὶς Ἰνδίες πλέοντας στὰ ἀνατολικά, σὲ ἓναν ἄλλο
θαλασσοπόρο, τὸ Χριστόφορο Κολόμβο ἀπὸ τῆ

Γένοβα τῆς Ἰταλίας, ἤρθε ἡ ἰδέα νὰ βρῆ τὸ θαλάσσιο αὐτὸ δρόμο πλέοντας ἀντίθετα, δηλαδὴ στὰ δυτικά, γιατί ἤξερε πὼς ἡ γῆ ἦταν στρογγυλὴ σὰν τὴ σφαῖρα. Στὴν ἐκτέλεση τοῦ σχεδίου του τὸν βοήθησε ἡ βασίλισσα τῆς Ἰσπανίας Ἰσαβέλλα, ποὺ τοῦδωκε τρία πλοῖα, 120 ναῦτες καὶ τὰ χρειαζόμενα χρήματα γιὰ τὸ ταξίδι. Ὁ Κολόμβος ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς περιπέτειες ἔφτασε στὶς Ἀντίλλες, ποὺ δὲν ἦταν μέρος ἀπὸ τὶς Ἰνδίες ὅπως αὐτὸς νόμιζε, παρὰ ἀνήκάν σὲ μιὰ νέα ἡπειρο, τὴν Ἀμερικὴ. Ἐπειτα ἀπὸ τὸν Κολόμβο καὶ ἄλλοι τολμηροὶ ἐρευνητὲς ἔκαμαν διάφορες ἀνακαλύψεις, ἐξὸν ἀπὸ τοὺς Πορτογάλλους καὶ τοὺς Ἰσπανοὺς πρὸ πάντων Γάλλοι καὶ Ἀγγλοὶ ἔκαμαν πολλὰς κατακτήσεις καὶ ἴδρυσαν πολλὰς ἀποικίαις στὸ νέο κόσμον. Οἱ ἀποικίαις αὐτὲς ἔγιναν σπουδαῖα κράτη, ὅπως οἱ ἀποικίαις τῆς Ἀγγλίας, ποὺ ἀποτελέσαν τὶς Ἠνωμένες πολιτείες, μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες καὶ περισσότερο πολιτισμένες Δυνάμεις τοῦ κόσμου.

40ο.

ΟΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ

1. Ἡ κατάσταση τοῦ κλήρου. Σκοτάδι καὶ ἀμάθεια βασίλευε, καθὼς εἶπαμε, κατὰ τὸ μεσαίωνα, στὴν Εὐρώπη. Οἱ κληρικοὶ ἦταν οἱ μόνοι μορφωμένοι ἄνθρωποι καὶ αὐτοὶ εἶχαν στὰ χέρια τοὺς τὴν ἐκπαίδευση καὶ τὴν ἐπιστήμη, ποὺ τὴν εἶχαν δεμένη μὲ τὰ δεσμὰ τῆς Θεολογίας. Κοντὰ σ' αὐτὸ οἱ κληρικοὶ εἶχαν μεγάλη δύναμη καὶ ἐπιρροή στὶς ψυχὰς τῶν ἀμόρφωτων ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἀποχτοῦσαν μεγάλα πλοῦτη. Τὰ πλοῦτη ὅμως καὶ τὸ καθησιὸ ἀνάγκαζαν τοὺς κληρικοὺς νὰ λησμονοῦνε τὰ καθήκοντά τους καὶ νὰ κάνουν κάθε

Ο Μυστικός Δείπνος (περίφημη εικόνα του Λεονάρδου Δα Βίντσι)

εΐδους κατάχρηση και κάθε παρανομία: τὰ πλούτη ἔφεραν σ' αὐτούς, καθὼς ἦταν φυσικό, τὴν πολυτέλεια, τὴν ξετσιπωσιά και τὴν παραλυσία. Ἀφ' ὅτου ὅμως οἱ ἄνθρωποι, μὲ τὴν ἀναγέννηση τῶν γραμμάτων, ἄρχισαν νὰ μορφώνωνται και ἡ ἐπιστήμη λευτερώθηκε ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς Θεολογίας, ὅλοι ἔβλεπαν τὴν ἀνάγκη νὰ διορθωθοῦν τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας και νὰ περιοριστοῦν οἱ καταχρήσεις τῶν κληρικῶν. Πολλοὶ μάλιστα σοφοὶ και εὐσεβεῖς ἄντρες διαμαρτυρήθηκαν γιὰ τὴν κατάσταση ἐκείνη, και μὲ τὸ λόγο και τὰ βιβλία τους ζήτησαν νὰ διορθώσουν τὴν κακὴν κατάσταση τῆς ἐκκλησίας. Ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν τίποτα! Ἡ δύναμη τοῦ κλήρου ἦταν μεγάλη· γι' αὐτὸ ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς καταδιώχτηκαν, ἄλλοι βασανίστηκαν και ἄλλοι κἀηκαν ἀπάνω στὴ φωτιά!... Γι' αὐτὸ ἦταν, πολλοὶ οἱ δυσαρεστημένοι ἐναντίον τοῦ κλήρου και τοῦ Πάπα και δὲ χρειάζονταν παρὰ μιὰ ἀφορμὴ μικρὴ, γιὰ νὰ καταλήξῃ ἡ δυσἀρέσκεια σὲ ἐπανάσταση.

2. Οἱ μεταρρυθμιστές. Καὶ τὴν ἀφορμὴν τὴν ἔδωκε ὁ Πάπας Λέοντας ὁ Γ'. Αὐτός, γιὰ νὰ βγῆ πέρα στὰ μεγάλα ἔξοδα τῆς παραλυμένης ζωῆς του, πωλοῦσε μὲ χρήματα τὴν συχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν—τὰ συχωροχάρτια! Καὶ πρῶτος σηκώθηκε στὴ Γερμανία ὁ καλόγερος Λούθηρος (1517), ποὺ καυτηρίασε φανερὰ τὴν παραλυσία τοῦ κλήρου και τὴν πώληση τῶν συχωροχαρτιῶν διαμαρτυρήθηκε ἀκόμα γιὰ τὶς καταχρήσεις και τὴν ἀπεριόριστη ἐξουσία τοῦ Πάπα, ποὺ και στὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς Εὐρώπης ἀκόμη ἀνακατεύονταν. Ὁ Πάπας μόλις τάμαθε αὐτά, προσκάλεσε ἀμέσως τὸ Λούθηρο στὴ Ρώμη, γιὰ νὰ ἀπολογηθῆ· μὰ ὁ Λούθηρος δὲν τὸν ἄκουσε. Τότε ὁ Πάπας τοῦ πέταξε ἓνα φοβερὸν ἀφορι-

σμό. Ὁ Λούθηρος ὅμως δὲ φοβήθηκε· πῆρε κι ἔκαψε μπροστὰ στὸν κόσμον τὸ ἀφοριστικὸ ἔγγραφο! Καὶ ξακολούθησε τὸν ἀγῶνα του μὲ ἀφοβία καὶ ἐπιμονή. Ὁ Λούθηρος ζητοῦσε ν' ἀπλοποιηθῆ ἡ λειτουργία καὶ νὰ γίνεται στὴ γλῶσσα καθενὸς λαοῦ καὶ ὄχι στὴ Λατινική, πού πολλοὶ λίγοι τὴν καταλάβαιναν τότε· νὰ πάψη ἡ προσκύνηση τῶν ἀγίων καὶ τῶν εἰκόνων, νὰ καταργηθοῦν τὰ μοναστήρια καὶ νὰ παντρευῶνται οἱ παπάδες ὅπως οἱ λαϊκοί. Ἀλλὰ ἐξὸν ἀπὸ τὸ Λούθηρο φάνηκαν καὶ ἄλλοι μεταρρυθμιστὲς στὴν Ἑλβετία, ὁ Ζβίγγλι καὶ ὁ Καλβῖνος. Καὶ αὐτοὶ ἔκαναν ἀπλούστερη τὴ λειτουργία καὶ ἀπομάκρυναν ἀπὸ τὴν ἐκκλησία κάθε μέσο ἐξωτερικῆς λατρείας, δηλαδὴ σταυροὺς, εἰκόνες, λαμπάδες· κατάργησαν τὶς τελετὲς καὶ τὶς ἐορτές, ἐξὸν ἀπὸ τὴν Κυριακή, καὶ μετάβαλαν τὴ λατρεία σὲ εὐσεβεῖς συναθροίσεις, πού ἐγένετο μονάχα κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, προσευχὲς καὶ ἐψέλνονταν ὕμνοι στὸ Θεό.

3. Πόλεμοι γιὰ τὴ μεταρρύθμιση. Ἡ μεταρρύθμιση γρήγορα διαδόθηκε σὲ διάφορες χῶρες τῆς Γερμανίας, στὴν Ἀγγλία καὶ στὴ Γαλλία. Τότε ὁ αὐτοκράτορας τῆς Γερμανίας, γιὰ νὰ ταχτοποιήσῃ τὰ πράγματα τῆς ἐκκλησίας, συγκάλεσε συνέδριο τῶν κληρικῶν καὶ τῶν ἡγεμόνων· μὰ ἐπειδὴ ἡ σύνοδος αὐτὴ ἀποφάσισε νὰ ἀπογορέψῃ τὴ διάδοση τῆς μεταρρυθμίσεως, οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Λουθήρου διαμαρτυρήθηκαν γι' αὐτὸ ὀνομάστηκαν διαμαρτυροί. Ἡ μεταρρύθμιση ὅμως διαίρεσε τοὺς λαοὺς σὲ δύο μερίδες, τοὺς καθολικοὺς καὶ τοὺς διαμαρτυρομένους· μερίδες πού ἐμισοῦνταν ἀναμεταξύ τους καὶ καταδίωκε μὲ λύσσα ἡ μιὰ τὴν ἄλλη. Γι' αὐτὸ ἄρχισαν φοβεροὶ καὶ μακροὶ θρησκευτικοὶ πόλεμοι, πνὺ ἔφεραν μεγάλες καταστροφές καὶ ἐρή-

Μουσῆς τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου.

μωσαν τὶς χῶρες. Μὰ εἶχε καὶ καλὰ ἀποτελέσματα ἡ
θρησκευτικὴ μεταρρύθμιση· πρῶτα λευτέρωσε τὴν
ἐπιστήμη καὶ τὴν τέχνη ἀπὸ τῆ Θεολογίας, γι' αὐτὸ κάθε
μιὰ ἀπὸ τότε ἀκολουθεῖ τὸ δρόμο τῆς καὶ ἀναπτύσ-
σεται ἐλεύτερα· ἔπειτα ἡ ἐκπαίδευση δὲν εἶναι ἀποκλει-
στικὸ προνόμιον τῶν κληρικῶν-τώρα μορφώνονται καὶ
οἱ λαϊκοί· τρίτο ἡ μεγάλη ἐπιρροὴ τοῦ Πάπα, ποῦ σ'
αὐτὸν ἄκουαν ὡς τώρα, ὅχι μόνον οἱ κληρικοὶ τῆς Χριστια-
νικῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄρχοντές τῆς, κατὰπεσε-
καὶ κατὰπεσε γιὰ πάντα...

ΤΕΛΟΣ

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΤΑ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Βασιλεία Μεγάλου Κωνσταντίνου.....	306—337	μ.Χ.
‘Ο Κωνσταντίνος χτίζει τὴν Πόλην	330	” ”
Διαίρεση τοῦ Δυτικοῦ καὶ Ἀνατολικοῦ κράτους	395	” ”
Κατάλυση τοῦ Δυτικοῦ κράτους	476	” ”
Βασιλεία Ἰουστινιανοῦ.....	527—565	” ”
Ἐγκαίνια τῆς Ἀγίας Σοφίας	537	” ”
Οἱ Πέρσες κυριεύουν τὰ Ἱεροσόλυμα	615	” ”
‘Ο Ἡράκλειος ἀρχίζει πόλεμον μὲ τοὺς Πέρσες.	622	” ”
Οἱ Πέρσες καὶ οἱ Ἀβάροι πολιορκοῦν τὴν Πόλην	626	” ”
Εἰρήνη μὲ τοὺς Πέρσες	629	” ”
Παράδοση τῶν Ἱεροσολύμων στοὺς Ἀραβες	637	” ”
Οἱ Ἀραβες γιὰ πρώτη φορὰ πολιορκοῦν τὴν Πόλην	672—679	” ”
Οἱ Ἀραβες γιὰ δευτέρα φορὰ πολιορκοῦν τὴν Πόλην	717—718	” ”
Διάταγμα ἐναντίον τῶν εἰκόνων	726	” ”
Οἱ Βούλγαροι νικῶνται στὴν Ἀγγιῶλο ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνον Ε΄.	762	” ”
Σύνοδος τῆς Νικαίας-ἀναστήλωση εἰκόνων ..	787	
Οἱ Βούλγαροι νικῶνται στὴ Μεσημβρία ἀπὸ τὸ Λέοντα Ε΄.	817	” ”
Οἱ Ἀραβες καταχτοῦν τὴν Κρήτην	826	” ”
Ἡ ἀναστήλωση τῶν εἰκόνων στὸν καιρὸ τῆς Θεοδώρας	843	” ”
‘Ο Φώτιος γίνεται πατριάρχης	858	” ”
Οἱ Βούλγαροι γίνονται Χριστιανοί	864	” ”
Ἀρχίζει τὸ χάρισμα τῶν ἐκκλησιῶν (Φώτιος)	867	” ”
‘Ο Νικηφόρος Φωκᾶς παίρνει πίσω τὴν Κρήτη ἀπὸ τοὺς Ἀραβες	961	” ”
‘Ο Τσιμισχὴς νικᾷ τοὺς Ρώσους, στὴ Σιλιστρία.		

Υποταγή τῆς Βουλγαρίας	971	»	»
Οἱ Ρῶσοι γίνονται Χριστιανοί	989	»	»
Πόλεμοι τοῦ Βασιλείου Βουλγαροκτόου μὲ τοὺς Βουλγάρους	979—1018	»	»
Οἱ δύο ἐκκλησίες χωρίζονται τελειωτικὰ (Κη- ρουάριος).....	1054	»	»
Ἡ πρώτη σταυροφορία	1096—1099	»	»
Οἱ σταυροφόροι κυριεύουν τὰ Ἱεροσόλυμα	1099	»	»
Δεύτερη σταυροφορία	1147	»	»
Οἱ Φράγκοι κυριεύουν τὴν Πόλη	1204	»	»
Οἱ Ἕλληγες παίρνουν πίσω τὴν Πόλη	1261	»	»
Ἰδρύεται τὸ δεσποτάτο τοῦ Μορηᾶ	1348	»	»
Οἱ Τοῦρκοι κάνουν πρωτεύουσα τὴν Ἀδρια- νούπολη	1365	»	»
Οἱ Τοῦρκοι κυριεύουν τὴ Θεσσαλονίκη	1430	»	»
Οἱ Τοῦρκοι κυριεύουν τὴν Πόλη	1453	»	»
Ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς	1492	»	»
Θρησκευτικὴ μεταρρύθμιση τοῦ Λουθήρου κ.λ.π	1517	»	»

$$\frac{50 \times 30}{8} = \frac{1500}{8}$$

$$8 \times \frac{3}{4} = \frac{24}{4}$$

$$\frac{8}{1} + \frac{3}{4} + \frac{2}{5} =$$

$$\frac{5}{6} + 4 + \frac{5}{70}$$

40

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I ΕΛΛΗΝΟΡΩΜΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄.

Ἡ κοσμοκρατορία τῶν Ρωμαίων καὶ ὁ Χριστιανισμός.

1ο Τὸ Ρωμαϊκὸ κράτος.....	3
2ο Ὁ Χριστιανισμός	6
3ο Ἡ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ σὲ ὅλα τὰ ἔθνη	9

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄.

Ὁ Μεγάλος Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Θεοδοσίος ὁ Μέγας.

4ο Ὁ μέγας Κωνσταντῖνος νικᾷ τοὺς ἐχθρούς του.....	13
5ο Ἄλλα ἔργα τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου	16
6ο Θεοδοσίος ὁ μέγας.....	19

II ΤΟ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄.

Τὸ Ἀνατολικὸ Ῥωμαϊκὸ κράτος γίνεται Ἑλληνικόν.

7ο Τὸ Ἀνατολικὸ Ῥωμαϊκὸ κράτος	22
8ο Ὑποστήριξις τῆς Ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας	24

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄.

Ἰουστινιανὸς καὶ Ἡράκλειος.

9ο Ἰουστινιανὸς	26
10ο Πολεμικὰ καὶ εἰρηνικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ	31
11ο Ἡράκλειος καὶ οἱ πρῶτοι ἀγῶνες τοῦ ἐναντίον τῶν Περσῶν	34
12ο Ἀβάροι καὶ Πέρσες ἐναντίον τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους..	38

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄.

Οἱ Ἀραβες.

13ο Οἱ Ἀραβες καὶ ὁ Μωάμεθ	40
14ο Ἰσλαμισμὸς καὶ ἀκμὴ τῶν Ἀράβων	42
15ο Οἱ Ἀραβες πολιορκοῦν τὴν Κωνσταντινούπολην	45
16ο Οἱ Ἀραβες ἀρχίζουν νὰ παρακμάζουν	47

III ΔΟΞΑΣΜΕΝΗ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄.

Θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις.

17ο Πρῶτη περίοδος στὴ μεταρρύθμιση.....	49
18ο Δεύτερη περίοδος στὴ μεταρρύθμιση.....	51
19ο Τὸ σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν	54

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄.

Σλάβοι και Βούλγαροι.

20ο	Σλάβοι και Βούλγαροι στο Ἑλλην. κράτος.....	56
21ο	Βουλγαρικοί πόλεμοι στην ἐποχὴ τῶν Ἰσαύρων.....	58
22ο	Βουλγαρικοί πόλεμοι στην ἐποχὴ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας	60
23ο	Βουλγαρικοί πόλεμοι στην ἐποχὴ Βασιλείου Β΄ τοῦ Βουλγαροκτόνου	63

IV ΚΑΤΑΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄.

Σταυροφορίες.

24ο	Ποιὰ ἡ κατάστασις τῆς Εὐρώπης στὴ Μεσαιωνικὴ ἐποχὴ.	68
25ο	Ἡ δυναστεία τῶν Δουκῶν καὶ Κομνηνῶν.....	72
26ο	Ἡ πρώτη σταυροφορία.....	75
27ο	Ἀγῶνες Ἰωάννου καὶ Μ. νουήλ Κομνηνῶν, δευτέρη καὶ τρίτη σταυροφορία.....	78
28ο	Ἡ τέταρτη σταυροφορία.....	80

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄.

Ἡ φραγκοκρατία στὴν Ἀνατολή.

29ο	Φραγκικὰ κράτη, πού ιδρύθηκαν ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἄλωσιν..	83
30ο	Ἑλληνικὰ κράτη, πού ιδρύθηκαν ὕστερ ἀπὸ τὴν ἄλωσιν..	86
31ο	Τὸ τέλος τοῦ Φραγκικοῦ κράτους καὶ ἡ νέα Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία	89

V ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄.

Ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων με τοὺς Τούρκους.

32ο	Οἱ Ὀθωμανοὶ Τούρκοι	93
33ο	Ἀνδρόνικος Β΄ καὶ Ἀνδρόνικος Γ΄ Παλαιολόγος.....	96
34ο	Οἱ Τούρκοι στὴν Εὐρώπη.....	98
35ο	Οἱ Τούρκοι πολιορκοῦν τὴν Πόλιν	102
36ο	Ἡ ἄλωσις	105
37ο	Ἐποταγὴ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων στοὺς Τούρκους καὶ τὸ ἔθνικόν τους φρόνημα	110

VI ΤΑ ΠΙΟ ΕΠΙΣΗΜΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ
ΥΣΤΕΡ' ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ

38ο	Ἡ Ἀναγέννησις στὴ Δυτικὴ Εὐρώπη	111
39ο	Ἐφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις	116
40ο	Θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις	119

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Υπουργείον
Παιδείας και Θρησκευμάτων

Εν Αθήναις τῆ 10/9/29

Αριθ. } Πρωτ. 44451
 } Διεκπ.....

Πρὸς

τὸν κ. Ν. Σ. Γκινόπουλον

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι δι' ἡμετέρας ταυταριθμοῦ ἀποφάσεως ἐκδοθείσης τῆ 7ῃ Σ)βρίου 1929 καὶ αὐθημερόν καταχωρισθείσης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 99 (τεῦχος Β') φύλλῳ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως ἐνεκρίθη τὰ ὑφ' ὑμῶν συγγραφέν βιβλίον ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ διὰ τὴν Ε' τάξιν τοῦ δημοτικῆ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου 3438 διὰ μίαν τριετίαν ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1929—30, ὑπὸ τὸν ὄρον, ὅπως κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν ἐκτελεσθῶσιν αἱ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ὑποδειχθεῖσαι τροποποιήσεις αἱ διατυπωθεῖσαι ἐν τῇ σχετικῇ αἰτιολογικῇ ἐκθέσει αὐτῆς τῆ δημοσιευθείση ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 88 τῆς 31ῆς Ἰουλίου 1929 (τεῦχος Β') φύλλῳ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως.

Ὁ Ὑπουργὸς
Κ. ΓΟΝΤΙΚΑΣ

ΤΙΜΗ ΑΔΕΥΟΥ ΔΡ. 12.05 (ΔΕΜΕΝΟΝ ΔΡ. 3 ΕΠΙ ΠΛΕΟΝ)
Αριθ. διατιμῆσεως καὶ ἀδείας κυκλοφορίας 55964(2-11-29)

Τὰ διδακτικὰ βιβλία τὰ πωλούμενα μακρὰν τοῦ τόπου τῆς ἐκδόσεώς των ἐπιτρέπεται νὰ πωλῶνται ἐπὶ τιμῆ ἀνωτέρα κατὰ εἴκοσι τοῖς ἑκατὸν τῆς κανονισθείσης πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς δαπάνης συνσκευῆς καὶ τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν. (Ἄρθρον 9 Διατάγματος «περὶ τοῦ τρόπου τῆς διατιμῆσεως διδακτικῶν βιβλίων καὶ χορηγίας ἀδείας κυκλοφορίας αὐτῶν», τῆς 26 Ἰουλίου 1929).